

*politički*  
**ZATVORENIK**

GODINA XV. - STUDENI 2006. CIJENA 15 KN

BROJ

**176**



**Hrvatska politička  
uznica - tvorac "Vegete"**

**Franc Perme izložen  
partizanskom progonu**

**Opaske o uspomenama  
Marice Stanković**

**"Petraka likvidirati!"**

**Dokumenti, sjećanja,  
svjedočenja**



## *politički* **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG  
DRUŠTVA POLITIČKIH  
ZATVORENIKA**

**PREDsjEDNIK DRUŠTVA**  
Alfred Obranić

**UREDNIČKI ODBOR GLASILA**

Višnja Sever, Andrija Vučemil,  
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,  
Jure Knežević

**UREDNIK**  
Tomislav Jonjić

**UREDNIŠTVO I UPRAVA**

10000 Zagreb  
Vojnovičeva 15  
tel: 01/46 15 437, 46 15 438  
fax: 01/46 15 437  
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

**PRIJELOM I TISAK**  
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

**CIJENA LISTA**  
Za Hrvatsku 15 kn

**Godišnja pretplata za Hrvatsku** 180 kn  
za inozemstvo: Europa 310 kn  
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;  
**prekomorske zemlje:** 510 kn  
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti  
\*\*\*

Žiro račun: 2503007-1100009317  
kod Volksbank d.d. Zagreb  
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.  
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb  
\*\*\*

Rukopisi se ne vraćaju,  
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava  
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.  
\*\*\*

Uredništvo ne odgovara za navode  
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima  
\*\*\*

Za sve informacije i kontakte u svezi sa  
suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433  
radnim danom od 11-13 sati.  
\*\*\*

**ISSN 1331-4688**  
\*\*\*

**Cijena oglasnog prostora:**  
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn  
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn  
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn  
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn  
1/4 crno bijelo 700,00 kn  
\*\*\*

[www.hdpz.htnet.hr](http://www.hdpz.htnet.hr)

# **VUKOVAR TREBA ISTINU**

Ne spadamo u narode koji proslavljaju svoje poraze, no prisjećamo se velikih stradanja kroz našu višestoljetnu povijest, kako bismo odali počast junacima i žrtvama tih povijesnih događanja.

Mali smo narod, a tijekom našeg trajanja desetkovani smo nekoliko puta samo zato, jer smo nastanjeni na dijelu europskog kontinenta, gdje su se sudarali Istok i Zapad, kršćani i Osmanlije, katolici i pravoslavni - pa kako onda nakon svega ne bismo bili mali narod. Mali narod na najljepšem prostoru Europe, s tisuću kilometara morske obale i tisuću otoka - opet razlog da agresivni susjedi pokušaju osvajanjem i ratom oteti barem dio našega životnog prostora.

Posljednji takav događaj zbio se prije petnaest godina, s opravdanjem nazivamo ga Domovinski rat u kojem je najveći danak platilo grad Vukovar, u kojemu je za vrijeme tromjesečne opsade život izgubilo 1.000 branitelja i 3.000 civilnih osoba.

U svjetskoj povijesti zabilježeno je čitav niz opsada gradova, gdje premoćna vojna sila razara grad, te iscrpljuje branitelje koji postupno ostaju bez sredstava za obranu i elementarnih životnih potreba - hrane i vode.

Jeruzalem je grad koji je kroz povijest bio mnogo puta pod opsadom, Masada je dvije godine odolijevala opsadi 15.000 rimskih vojnika, u Drugome svjetskom ratu najpoznatija je opsada Lenjingrada (danas Peterburg), koja je trajala 900 dana, a od granatiranja i gladi stradalo je 470.000 ljudi, te na koncu Sarajevo koje je bilo pod opsadom 1.400 dana.

Iz naše povijesti spominjem opsadu Sigeta koji je branio slavni Nikola Šubić Zrinski s 2.500 branitelja, a napadalo ih je 100.000 osmanlijskih vojnika. Nakon mjesec dana opsade nitko od branitelja se nije spasio, a Zrinski je s preostalim braniteljima poginuo u borbi prilikom prodora iz grada.

Vukovar je tri mjeseca odolijevao agresorskoj sili sastavljenoj od elitnih postrojbi tzv. JNA i paravojnih četničkih bandi mobiliziranih s područja Srbije, Hrvatske i Bosne. Bilo ih je 30.000, a grad je branilo 1.800 branitelja.

Vukovar osim toga ima jednu specifičnost u odnosu na druge gradove, koji su doživjeli opsadu. Najprije je napadnut od svojih građana, u svojim njedrima imao je agresorsku vojarnu dok je trajala opsada i to je jedan od razloga zašto se nije mogao obraniti.

Prošlo je petnaest godina, često čujemo «Vukovar je obranio Hrvatsku», pa ako je to doista tako - a vjerujem da jest - zašto ta hrvatska država već jedanput ne utvrdi povijesnu istinu. Zar nije ispod dostojanstva i uvredljivo za sve građane Hrvatske, da se još danas iznose teze kako se Vukovar mogao obraniti, da je žrtvovan? Zar je još uvjek nemoguće utvrditi tko je bio branitelj u sastavu slavne 204. brigade?

## **VUKOVARU TREBA SAMO ISTINA.**

Ako je bilo propusta u tadašnjemu državnom vodstvu, danas to možemo sami sebi priznati, ako je bilo slabosti i pomanjkanja hrabrosti, da se izvede probor i prekine opsada, također možemo danas s distance od 15 godina primiti na znanje i razumjeti. No, prekinimo manipuliranje povijesnim događajem od nacionalne važnosti, u kojem je nekoliko tisuća ljudi izgubilo život, a najmanje isto toliko ostali su trajni invalidi, da ne spominjem preživjele članove obitelji koji su izgubili svoje najmilije.

Tako dugo dok mi sami ne utvrdimo i usvojimo povijesnu istinu o najveličanstvenijoj bitci Domovinskog rata, nemamo pravo ljutiti se na svjetske političare, dok neprekidno pokušavaju učiniti ravnotežu između agresora i žrtve.

*Alfred OBRANIĆ,  
predsjednik Hrvatskog društva  
političkih zatvorenika*

# GENERALI

Najava skupine umirovljenih generala Hrvatske vojske, da će osnovati političku stranku, sablaznila je mnoge. Rasplamsale su se rasprave o tome, znači li to najavu «vojne hunte», je li posrijedi prijetnja demokraciji i kojim sredstvima se tomu treba «suprotstaviti». Na prvi se pogled moglo reći, da neke generale kao da nitko ne želi u politici. Drugi neki časnici (Kotromanović), koje instrumentaliziraju druge stranke, pobrali su u tzv. slobodnom tisku samo pohvale. No, kad se, povodom glasova iz Hrvatskoga generalskog zbora, vladajuća stranka poslužila sazivanjem dva desetaka drugih generala – sazvanih na stranačkoj osnovi – ta je rasprava dobila donekle drugi oblik, ali je poruka u biti ostala ista: generalima nije mjesto u politici, ni onda kad oni pokušavaju manipulirati, a ni onda kad njima drugi manipuliraju.

Iznenađuje to, jer su generali uvijek i svagdje važan politički čimbenik, o njima uvijek odlučuje politika (pa ni u Hrvatskoj nisu imenovani po drugom kriteriju!), i njihovo je djelovanje nužno političko. Fraza o apolitičnosti vojske po definiciji nije ništa doli fraza.

Dakle, u skladu sa zakonom i generali imaju pravo na političko organiziranje i izlazak na političko tržište. Nisu generali samim svojim generalskim svojstvom prijetnja demokraciji, slobodi i napretku. Pogledamo li Eisenhowera ili De Gaullea, vidjet ćemo da oni ni u jednom trenutku nisu pokušali ugroziti demokraciju. De Gaulle se ni u vrlo turbulentnim vremenima nije poslužio diktatorskim ovlaštenjima koja mu je davao francuski ustav iz 1958. Također, vidimo li kakvu su *uslugu* svojim narodima i državama znali pružati turski ili izraelski generali, jasno nam postaje, da generali mogu biti poželjni ne samo na bojnome polju, nego i za političkim zelenim stolom.

Dakle, nije i ne može biti problem u tome.

No, kad te generale predvodi ili personificira netko poput Ljube Česića Rojsa, onda se nužno nameće pitanje, kako se u Hrvatskoj postajalo i ostajalo generalom. Česić Rojs svojim izgledom i nastupom, a napose sirovošću vokabulara, problematičnom karijerom tzv. logističara i nesposobnošću da na moralno iznijansiraniji način brani uspostavu i obranu države («*Tko je jamija, jamija!*»), zapravo izvrsno služi svima koji se prema Domovinskom ratu i časnicima koji su u njemu stasali, hoće odnositi s podsmijehom. Jer, kad dignitet Domovinskog rata upaljenim svijećama i dirljivim krilaticama brani Ljubo Česić Rojs, potpomognut Bosiljkom Mišetićem, koji je nakon Saveza komunista promijenio još nekoliko stranaka (od Hrvatske narodne stranke, preko nekakve opskurne Lige - koja je asocirala manje na srednjovjekovne saveze, a više na korporativističke mutante iz prve polovice dvadesetog stoljeća - do Hrvatske demokratske zajednice), onda je jasno da se radi o svemu drugome, a ne o dignitetu Domovinskog rata. I činjenica da su ti *tipusi* gurnuti u prvi plan, ide na ruku i vladajućoj stranci, koja će se s takvim suparnikom lako obračunati.

Nije, dakle, pitanje, tko je, na koji način i zbog kakvih «zasluga» dobivao generalske oznake, nego je puno važnije pitanje: kamo to idemo. (Iako se, ruku na srce, ta dva pitanja ne mogu razdvojiti.) Već danas smo u situaciji, da različite veteranske udruge i pitanja kojima se one bave, ne služe ničemu, nego podrivanju osjećaja ponosa i nacionalne slike. Ni ova inicijativa, izgleda, nema drugu svrhu i da Hrvatska od svega ne će imati koristi, to je jedino sigurno. A sigurno je i to, da dno nismo dodirnuli sve dotle dok još uvijek osjećamo sram. Samo nas to još ispričava.

*Tomislav JONJIĆ*

## IZ SADRŽAJA

PROFESORICA ZLATA BARTL – POLITIČKA UZNICA KOJA JE „SMUĆKALA“ VEGETU .....	4
<i>Boris FABIJANEC</i>	
VRIME UD KOPANJA .....	7
<i>Blaž PILJUH</i>	
U ZNAK POTPORE FRANCU PERMEU .....	8
<i>Franjo TALAN</i>	
OPORUKA VELIKOGA VOJSKOVOĐE I BOJOVNIKA JOŠUE .....	11
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXXI) .....	13
<i>Ivan GABELICA</i>	
PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XLI) .....	19
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
U POVODU VIJESTI O JEDNOJ BEATIFIKACIJI .....	21
<i>Višnja SEVER</i>	
SJEĆANJA NA GODINE PROVEDENE U JUGOSLAVENSKOME KOMUNISTIČKOM LOGORU (IV.) .....	25
<i>Ivo DILBER, D. I.</i>	
MOJE ZATVORSKE USPOMENE (DNEVNIK) .....	26
<i>Bruno ZORIĆ</i>	
KAKO JE 1954. SMAKNUT TRPIMIR MARINIĆ? .....	29
<i>Antun LOCH</i>	
MOJ OTAC IVAN PETRAK .....	30
<i>Mira PETRAK</i>	
KRIŽNI PUT TOMISLAVA JAVORA (II.) .....	33
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
NAJSTARIJA HRVATSKA DIJASPORA–JANJEVO (I.) .....	36
<i>Primo PALIĆ</i>	
PRETISAK VRANČIĆEVIH USPOMENA DOGAĐAJ JE PRVOGA REDA! .....	39
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
NAD ODROM POPA JOSIPA KAPŠA ..	43
IN THIS ISSUE .....	47
IN DIESEM HEFT .....	48

## ZAPAD I SREBRENICA

DOPUŠTANJE GENOCIDA Tužiteljica Haških tribunala tereti međunarodnu zajednicu

# Del Ponte: Zapad je znao za Srebrenicu

**Del Ponte je rekla za Paris Match da je i bivši potpredsjednik SAD-a Al Gore želio svjedočiti o Srebrenici, ali mu nije dopušteno**

DEN HAAG - Glavna tužiteljica Haškog suda Carla Del Ponte istaknula je u razgovoru za francuski članak Paris Match da su međunarodni predstavnici znali da se priprema masakr u Srebrenici.

Del Ponte je rekla da bi u nastavku sudeњa Slobodanu Miloševiću, koji je u ožujku umro u Haškom zatvoru, navela "sve što u sudsak postupku nije prihvaćeno kao službeni dokaz".

**Razmjena za Sarajevo?**

Milošević, Radovan Karadžić



Del Ponte tvrdi kako ima dokaze da međunarodni predstavnici nisu željeli sprječiti srebrenički masakr

Glavna haška tužiteljica **Carla Del Ponte** izjavila je za *Paris Match*, da su visoki međunarodni predstavnici znali što se priprema u Srebrenici, ali hotimice nisu ništa poduzeli da se zločin spriječi. Ona ne isključuje mogućnost, da se **Radovan**

državicom na jednom dijelu BiH, Izetbegović je faktično pristao na žrtvovanje Srebrenice, pa je zapovjedio **Naseru Oriću** i njegovim borcima, da se povuku iz toga istočnobosanskoga grada.

**Karadžić** uspješno skriva ne *sam po sebi*, nego po tome, što je 1996. sklopio takav aranžman s američkim diplomatom **Richardom Holbrookeom**.

Srebrenički bi pokolj, pak, po toj interpretaciji bio dio plana na koji je sasvim voljko pristao **Alija Izetbegović**. U težnji da stvori muslimansku

A civilne žrtve? Tko za njih mari! Uostalom, njima bi se prisililo Washington na vojnu intervenciju koja bi trebala dovesti do zaustavljanja srpske ofenzive i nametanja unutarnjih crta razgraničenja, koje bi, u konačnici, dovele do podjele BiH.

Teza Carle Del Ponte i nije tako nova. O suodgovornosti muslimanskoga političkog vodstva za srebrenički pokolj poodavno se polemizira u samoj BiH. Možda u tom dimu i ima kakve vatre. No, nikad ne valja smetnuti s uma, da je jedan od ciljeva širenja takve pripovijesti – smanjjenje odgovornosti Zapada za nezapamćeni zločin. (Zar, uostalom, sličan recept nije primijenjen pri relativiziranju blajburškog zločina?!). A kad o tome govori Carla Del Ponte, ne treba joj vjerovati na riječ. Jer, ona time ne istjeruje pravdu, nego sebe pravda zbog mršavog uspjeha u **Miloševićevu** predmetu, i unaprijed traži alibi u drugim postupcima. I, ne na zadnjem mjestu, hoće pokazati da su svi nacionalistički vođe najviše zgriješili prema vlastitome narodu... (B. P.)

## PRAVO LICE VELIKE BRITANIJE

Nitko na ovim prostorima u nedavnome ratu nije imao dublje umiješane prste od Velike Britanije, nitko od Britanaca nije suodgovorniji za zločine koji su se ovdje dogodili. I nitko nije glasniji i ustrajniji u zahtjevima, da se zločini «procesuiraju i kazne».

No, kad Britanci trebaju učiniti nešto da se zločini procesuiraju i zločinci kazne, onda stvar izgleda malo drugačije. **Milan Španović**, koji je u Hrvatskoj osuđen na 20 godina zbog zločina počinjenih 1991. na glinskom području, godinama je živio u Velikoj Britaniji kao nedužni azilant, unatoč svim obvezama koje Britanija kao članica Interpola ima. Na hrvatsko je traženje uhićen 13. lipnja 2006., ali se procjenjuje kako bi postupak izručenja mogao trajati nekoliko godina. Naime, čak četiri godine čeka se na izručenje **Damira Travice**, koji je osuđen za zločine počinjene na kninskom području početkom 1992., uključujući okrutno ubojstvo četveročlane obitelji.

Prema britanskoj pravnoj praksi, izjavio je tamošnji stručnjak **Peter Carter**, «kad se okonča sudska postupak, ministar može reći nože li se, što se tiče politike, izručenje provesti i pod kojim uvjetima. Tu se otvara cijeli niz mogućnosti za pregovore s drugom državom».

Pitanje je, kako su ti ljudi – tko zna koliko njih još – dobili boravak i azil u Velikoj Britaniji, unatoč hrvatskim tjeralicama i osudama? Vidimo kako u Velikoj Bitaniji politički interesi čine aktualnom onu uzrečicu o Cezaru i gramatičarima. No, i u Hrvatskoj može biti tako, osobito kad se dokazuje poslušnost (vidi **Matvejević, Gotovina**), zar ne? (L. T.)

## PRESUDA U POSTUPKU PERE KRIŽANCA PROTIV BOŽE VUKUŠIĆA

**Bože Vukušić** je u svojoj knjizi "Tajni rat Udbe protiv hrvatskog iseljeništva iz BiH" naveo **Peru Križanca** iz Beča kao jednog od suradnika bosanske UDB-e. Ovaj je uvratio tužbom za klevetu. U tom postupku okrivljenik mora dokazati istinitost svojih tvrdnji ili uvjerljivo pokazati zašto je imao opravdanog razloga vjerovati u njih. Proljetos je zagrebački Općinski sud Vukušića oslobođio krivice, zaključivši kako je imao opravdanoga razloga vjerovati da je Križanac bio suradnik UDB-e, na temelju dokumentacije i svjedoka. Tu je presudu u listopadu potvrdio Županijski sud u Zagrebu, čime se neizravno potvrđuje da je Križanac bio suradnik.

Ovo je jedan od malobrojnih slučajeva da je pred hrvatskim sudom – čak petnaestak godina od proglašenja neovisne Hrvatske – ustanovljeno kako je netko bio suradnikom zloglasne jugoslavenske tajne službe. Količine i kakvoća dokumentacije očito nisu mali, samo nedostaje politička volja da se ona stavi na raspolaganje istraživačima. To je ujedno pokazatelj, zbog čega je lustracija i danas potrebna. Njome bi se prokazali zločinci i sluge jednoga zločinačkog režima, te bi se ujedno onemogućila manipulacija fragmentima dokumentacije, ucjenjivanje pojedinaca na taj način dugoročno kreiranje društvene i političke klime u Hrvatskoj. (Z. T.)

## «JOJ, ŠTO VOLEM POKORAN NAROD...!»

«Joj, što volem pokoran narod i što umem lepo njime da vladam!». Otpriklike tim riječima u jednome selu Dalmatinske zagore svoje je zadovoljstvo tridesetih godina prošlog stoljeća izrazio jugoslavenski oružnik («žandar») u **Raosovu** romenu *Prosjaci & sinovi*.

Pokornim se narodom lako vlada.

A kad se između takvoga naroda i stvarnog upravljača nalazi još i pokorna tzv. vlada, onda je stvar još lakša. Kako to funkcioniра na hrvatskome primjeru, pokazuje slučaj s osudom zaljubljenika u Jugoslaviju i samozvanog disidenta, koji je tobožnje disidentstvo uvijek uspješno pretvarao u sinekuru, **Predraga Matvejevića**. Kad je Peđa prošle godine proglašen krivim za kazneno djelo klevete, na sudca koji je odluku donio, digla se *kuka i*

*motika*. Nitko nije mario za neovisnost sudstva, a i sam je premijer **Sanader** – kao građanin, je li – dao oduška svomu pravednom gnjevu, pridruživši se orkestriranom napadu na sudca i sud koji, eto, sudi po zakonu, a ne po volji gornjogradskoga guvernera i njegovih briselskih mentora odnosno poslodavaca.

Peđa Matvejević je demonstrativno od-bio izjaviti žalbu protiv odluke, ali – *slugansku čast pokornog naroda* spašava, kako vidimo, državno odvjetništvo. Ono je poduzelo sve što po zakonu može, a i više od toga, ne bi li se bar pred Bruxellesom anulirala osuda Peđe Matvejevića. Vidimo kako državno odvjetništvo može, kad hoće. A znamo i kako *ne može*, kad ne će, zar ne? (L. K.)

## Državno odvjetništvo RH traži preispitivanje presude Predragu Matvejeviću zbog teksta u Jutarnjem listu

ZAGREB - Državno odvjetništvo RH podnijelo je zahtjev za zaštitu zakonitosti prethodne godine presude kojom je novinar i književnik **Predrag Matvejević** ujetno osuđen na pet mjeseci zatvora i robovrijeme u Jutarnjem listu godine, zato unredna i ilegalna je te u tekstu u Jutarnjem listu izno u račun književnika **Mile Pešorda**.

Zahtjev za zaštitu zakonitosti prethodno zapovjednog Općinskog suda iz Zagreba podneđen je 10. studenoga 2005. godine podnesen je zlog, kako kaže u DOBHU, blizu povreda određujuća. Zato je predlagana preispitovanje presude, zato osuđen na imatelju Pešordi. Tidne privatne tužbe, a zbog teksta u Jutarnjem listu iz studenoga 2001.

pod naslovom "Naši tallunci" u kojem je Pešordu svrštano među slijedeće ratne mrežje.

**Pešorda zaziva "višu pravdu"**

U tužbeniku smatraju da su u tom slučaju nije bilo rijetkih ili kaznenih poteza, nego da je doista i jekljivo nazlikatičiti članak 11. ugovora Pešordu te da stoga i nema kaznenog djela. Ovaj potec tužiteljstva potvrđuje je Matvejevićev određenički potez, ali i da je učinjen u skladu s DOBHU i da nije učinjen zlostavnost. Sam Matvejević nije bio dopušten na suđenje.

"Na suđu dokazani klevetni Matvejevićevi i drugi zločini, međutim, kao književnika i intelektualca pred neki sud struži od Hasko-

diti nevjerni članici ili ugleda. DOBHU je

zauzeto stanje da Matvejević spomenuti u tekstu u Jutarnjem listu i jekljivo nazlikatičiti članak 11. ugovoru Pešordu te da stoga i nema kaznenog djela. Ovaj potec tužiteljstva potvrđuje je Matvejevićev određenički potez, ali i da je učinjen u skladu s DOBHU i da nije učinjen zlostavnost. Sam Matvejević nije bio dopušten na suđenje.

zaštitu ili ukinuti u cijelosti ili djelomično. U tužbeniku smatraju da se učinjeni su bezebjerna limen i bezom, a razložbiti među njima i neki najviši hrvatski dužnosnici", izjavio je Pešorda. "Ostavljajući bez ikakvog uticaja, upotrebom se vise pravdi", dodao je.

Zahtjev za zaštitu zakonitosti izvanrednih je pravni ljevi koji državni odvjetnik može podnijeti protiv pravne mreže, ali i protiv pojedinca. Na primjer, zakon je tako da prekrivena temeljna ljudska prava i sloboda zajamčene Ustavom, zakonom ili međunarodnim pravom.

Ovaj zahtjev je predstavljen prema člancu 11. ugovora Pešordi, a tako je učinjen da je zahtjev osnovan, pravosuđnu odluku može pre-



## A ČAKAVSKI NI 'RVASKI?

Iako ju proglašavaju književnicom, na **Vedranu Rudan-Drageljević** ne treba trošiti previše riječi, budući da je književnost obično nešto više od vulgarne provokacije. A ipak ne valja mimoći njezin tekst «Ka je ta?», objavljen u njezinoj redovitoj kolumni u jednome zagrebačkom tjedniku. Piše u pohvalu **Ivanki Gloković-Klarić** i jadikuje što ova još nije dobila književna priznanja u Hrvatskoj, a da ih je zaslužila. Možda i jest, nije u tome problem. Problem je u nečemu drugom. Skoro sav je tekst napisan na čakavštini, i to mu daje ljupkost koja auktoričinim tekstovima nije baš svojstvena.

I onda, pred kraj, završava Vedrana Rudan-Drageljević: «...Ovo daje ču van reć na hrvacken, da me razumete, se san van ovo povedala, se je ovo na čakavskem bil samo uvod va ono glavno, a glavno je...»

Tako je, eto, proglašen neki čakavski jezik, jezik koji nije hrvatski. A mi, jadni, mislili, da ja čakavština sastavni dio hrvatskoga, i da su na toj hrvatskoj čakavštini nastala najstarija naša sačuvana književna djela... (L. Z.)

## KAKO SE U HRVATSKOJ PRAVE KARIJERE?

Prvi otkrivamo:  
**KAKO JE ZAGREBAČKA BANKA OTETA HRVATSKOJ** Zagrebačka banka Unicredit Group

**HRVATSKI LIST** eritas vincit  
NACIONALNI TJEDNIK 16. studenoga 2006. cijena 12 KN, BH 3 KM, EU 2,50 € HRVACI 112

**SLIČAN SE RADOJE SLIČNOM**

Odvjetnik Marko Marinović, indikator bolesnoga hrvatskog društva, i predsjednik Stjepan Mesić veliki su prijatelji

VUKOVAR I ŠKABRNJA – 15. obljetnica od srpskih zločinaca samo su gorili količica samoupravljanja, nisu priveli pravdi!

Predsjednik Republike i zadarski odvjetnik na zadarskim ulicama

Malo tko je hrvatskoj javnosti u posljednjih šest-sedam godina podijelio toliko moralnih lekcija, koliko ih je podijelila bivša ministrica pravosuđa, **Ingrid Antičević-Marinović**. To, što je na svakom koraku pokazivala da slabo znade ono o čemu govori, i to, što je slavodobitno rezala svečanu vrpcu na otvorenju lifta (!), bilo je posve sporedno.

A tek se aferom njezina supruga, zadarskog odvjetnika **Marka Marinovića**, koji je u međuvremenu dobio zaslужenu kaznu Hrvatske odvjetničke komore, doznao se, kakvu je korpcionašku firmu ministrica održavala. I pokazalo se, kako su u Hrvatskoj *prave karijere*.

Marko Marinović od malih je nogu profitirao od – uostalom prijeporne – činjenice da mu je otac bio partizan. Majka je njega, dijete iz miješanog braka, poslala u vojnu školu koju je, dakako, uspješno završio u Prištini. Kao mladi oficir, u istome je gradu izvanredno studirao pravo, «učeći rimsko iz kajdanke». Početkom sedamdesetih, kao pouzdan vojni i partijski kadar, prebačen je u Zadar, gdje 1972. počinje raditi – ni pet, ni šest – u Okružnomu javnom tužilaštvu. U jugoslavenstvu se nije dao natkriliti ni od koga. Godine 1977. postao je tajnika zadarskoga SUP-a, a 1979. je magistrirao. U Prištini. Nije bilo bližega pravnog fakulteta, na kojem bi mogao postići taj akademski stupanj, budući da su se izjavile najave, da će posdiplomski studij biti otvoreni u Prnjavoru. Malo kasnije odlazi u odvjetništvo.

Kad je supruga postala **Račanovom** ministricom u koalicjskoj vladi, posao je procvjetoao. Tako se u Hrvatskoj *prave karijere*: Marinović nije iznimka, nego ilustracija stanja u ovoj državi. A ne vidi se na vidiku nikoga, tko bi bio spreman presjeći taj koloplet kriminala, korupcije i negativne selekcije. (Z. T.)

# PROFESORICA ZLATA BARTL – POLITIČKA UZNICA KOJA JE „SMUĆKALA“ VEGETU

- Zahvaljujem gradu Koprivnici što sam proglašena počasnom građankom. To je za mene veliko priznanje, ali ujedno to je priznanje svim mojim suradnicima i svim Podravkašima koji su, a i danas stvaraju te razvijaju ovu veliku hrvatsku tvrtku. Iako sam rođena u Sarajevu, od 1955. živim u Koprivnici i smatram se Koprivničankom. Dolazak u Koprivnicu doživjela sam kao dolazak na dugo željeni planet i to ne samo zbog toga što sam dobila posao, već su taj grad i ti ljudi mene od srca prihvatali, ljudi su oduvijek bili prijateljski raspoloženi i voljela sam raditi i živjeti s njima. U *Podravki* smo svi živjeli kao jedna velika obitelj, a druženje i suradnju s posla nastavljali smo i nakon njega. Ja sam oduvijek utjehu nalazila u radu, ne da bi me netko poslje toga rada glorificirao, već da stvarno nešto napravim. Po prirodi sam skroman čovjek, kojemu na neki način popularnost smeta – u svome poznatom stilu izjavila je profesorica **Zlata Bartl** nakon što je proglašena počasnom građankom Koprivnice.

Nakon počasnih građana – **dr. Aloisa Mocka i dr. Žarka Dolinara** - koprivnički vijećnici nisu mogli donijeti časniju, moralniju i, u krajnjem slučaju, pravedniju odluku. Obrazloženje odluke je kratko, ali Zlatina djela su prevelika, ne samo za *Podravku*, Koprivnicu, već i za Hrvatsku. Uz pomoć svojih suradnika, najočitljivije *Podravkina* profesorica stvorila je, unatoč skromnim tehničkim mogućnostima, prvo dehidratizirane juhe, a potom, kako voli reći «smućkala» planetarni proizvod – *Vegetu* koja je pod rednim brojem 071067 registrirana u

*Razgovarao:*

**Boris FABIJANEC**

tadašnjem Sanitarnom inspektoratu 6. siječnja 1961.

- Najveće mi je priznanje i zadovoljstvo što je dobar proizvod – *Vegeta* – uz zalaganje komercijalne, tehničke kontrole i drugih službi postala i veliki proizvod. Uvid u cijelokupnu recepturu *Vegete* nema nitko, pa prema tome niti ja. Prema deklaraciji koja i danas piše na ambalaži, osim vitamina B2 koji *Vegeti* daju karakterističnu žutu boju, ostale komponente su identične onima koje su bile u odobrenoj recepturi – ističe profesorica Bartl.

Profesorica Zlata Bartl rođena je u veljači 1920. u Sarajevu, gdje je završila

pučku školu i gimnaziju, a nakon toga, 1938. u Zagrebu je upisala tadašnji Mudroslovni (Filozofski) fakultet kojega završava 1942., stekavši zvanje profesorice kemije, fizike, matematike, meterologije i mineralogije. Uz materinski jezik, profesorica se služi španjolskim, njemačkim, talijanskim i francuskim. Potječe iz tradicionalno katoličke hrvatske obitelji, koja je svake nedjelje išla u crkvu na misu.

- Za vrijeme studiranja u Zagrebu nisam bila politički aktivna. Zapravo smatrala sam se starčevićankom, jer su mi se sviđali njegovi nazori na život, sve ono što je pisao u miroljubivom stilu. No, osnivanjem Nezavisne Države Hrvatske sve nas sljedbenike Starčevića su prebacili u ustaški pokret i to je zapravo odr

đeno mimo naše volje, a kasnije će se u mom slučaju taj potez pokazati sudbonosnim za moj daljnji život – ističe Zlata.

Nakon završetka fakulteta u Zagrebu, 1942. Zlata Bartl je prihvatala posao profesorice u sarajevskoj gimnaziji. Voljela je putovati, a kozmopolitski duh i jedno školsko putovanje u Italiju bili su uzrok problema s poslijeratnom vlašću tadašnje Jugoslavije. Naime, zbog toga što je vodila gimnazjalke u Italiju, vlasti osuđuju Zlatu na kaznu zatvora.

„Presudom Vojnog suda komande grada Sarajeva, broj 216/45, od 15. lipnja 1945. godine Zlata Bartl osuđuje se na kaznu zatvora s prisilnim radom u trajanju od 8 godina i trajan gubitak građanskih prava, zbog kaznenog djela iz članka 14. Uredbe o vojnim sudovima“ – pisalo je u tadašnjoj presudi.

Izrečenu kaznu profesorica je izdržavala u Kaznenom zavodu u



Prof. Zlata Bartl



Zlata Bartl i Pero Katić, predsjednik koprivničke podružnice HDPZ-a

Zenici od 10. travnja 1945. do 28. lipnja 1946., kad je uvjetno puštena, dakle više od 14 mjeseci. I inače krhka zdravljva, profesorica je oboljela u zatvoru od tuberkuloze kralježnice, a posljedice te bolesti pratit će je tijekom života. O tim tužnim vremenima profesorica kaže:

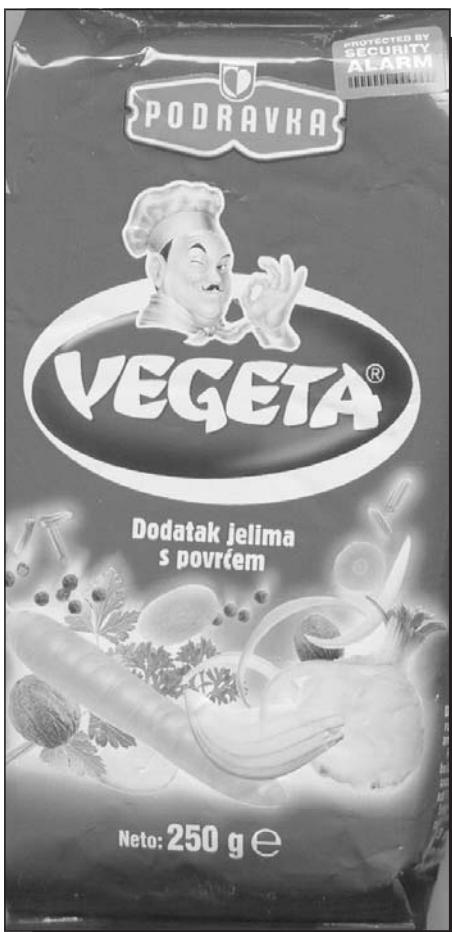
- Ja sam odvela gimnazijalke u Italiju i zaista sam bila oduševljena Rimom i svim mjestima koje smo obišli. Vratili smo se natrag i sve je bilo u redu. U međuvremenu je Italija propala, dolazi 1945. koja je zaista za mene bila teška, olovna. Završila sam u zatvoru i nakon gotovo 15 mjeseci puštaju me van, jer su rekli da vani mogu biti korisnija nego u zatvoru. Osuđena sam na osam godina, jer sam bila u ustaškom pokretu i kako se oduševljavala Italijom. Jesam, ali njezinim spomenicima i kulturom, a oni su to vjerojatno okarakterizirali da sam se oduševljavala talijanskim fašizmom. Na

moje veliko iznenađenje, puštaju me van iz zatvora. Sjećam se da su me tada pitali – što ja mislim o Titu? Ja sam im odgovorila – oprostite, ja o Titu ne mogu ništa dobro misliti, jer ja još uvijek ne znam tko je i što je on. Također, na njihovo pitanje – što mislim o Jugoslaviji, ja sam odgovorila – o Jugoslaviji ne mislim ništa, jer ste me prvi dan strpali u zatvor. Kada sam im rekla da nisam zaslužila osam godina, oni su rekli da bi me pustili i prije, ali da nisam veličala Tita i Jugoslaviju te da je njihov sud pravedan. U zatvoru sam oboljela, jer sam bila na prisilnom radu i kada sam dizala veliku kantu s vodom, presjeklo me u kralješnici. O hrani u istražnom zatvoru bolje da ne govorim – davali su nam pljesnivi kruh i valjda pometenu tjesteninu i rižu s poda.

Životne tragedije Zlate Bartl u tadašnje vrijeme kao da nisu imale kraja. Naime, njezinog zaručnika, koji je bio domob-

ranski časnik, komunističke vlasti su uhitiile i zatvorile. Potom je bio na Križnom putu, odakle se nije više vratio. Njegov, kao i grobovi brojnih Hrvata s Križnog puta, ne znaju se niti dan-danas.

Profesorica bez građanskih prava 1955. dobiva posao u koprivničkoj *Podravki* koja je tada bila u velikim teškoćama i ozbiljno se razmišljalo o njenoj likvidaciji jer je tada prerađivala samo voće i povrće i nije bilo velikih izgleda da se njeni proizvodi – pekmez i sušeno povrće, plasiraju na tržište. Zlata Bartl i njezin tim 1957. godine proizveli su prve *Podravkine* juhe od povrća, a iduće godine na tržištu se pojavljuje kokošja i goveđa juha s tjesteninom, koje su i danas najzastupljenije na domaćemu i inozemnom tržištu. U kojim uvjetima se tada radilo, najbolje dokazuje da su se prve vrećice *Podravkinih* juha, zbog nedostatka strojeva, zatvarale ručno - glaćalima. Inovativnost Zlatine ekipe



Profesorica Zlata Bartl bila je, s kraćim prekidom, zaposlena u Podravki do polovine 1976. kada je otišla u mirovinu i dok joj je to zdravlje omogućavalo, redovito je posjećivala Podravku i svoje suradnike. Određenu moralnu satisfakciju profesorica dobiva 1990., kad dobivamo samostalnu hrvatsku državu i kada, zapravo Zlata Bartl postaje u punom smislu građanka s pravima.

Uz proglašenje počasnom građankom Koprivnice, profesorica Bartl osvojila je brojne nagrade i priznanja, među ostalim, Zlatnu kuću Hrvatske gospodarske komore, Nagradu grada Koprivnice, visoko odličje predsjednika Republike Hrvatske – Red Danice s likom Nikole Tesle, ali njoj je sigurno jedno od najdražih, kada je Podravka 2001. osnovala *Zakladu prof. Zlate Bartl*, koja potiče stvaralački i inovativni rad studenata. Naime, Zlata je oduvijek govorila kako na mladima svijet ostaje.

Rezimirajući što je sve prošla u životu, simpatična profesorica kaže:

- Cijeli život sanjala sam da stvorim nešto što će biti korisno. Ne mislim tu samo na *Vegetu*, jer sam često puta razmišljala o mineralima i da se više posvetim tomu segmentu znanstvenog proučavanja. No, bez obzira na sve, normalno da sam zadovoljna onim što sam postigla i što su se ljudi u Podravini prema meni ta-

## NA POJILU

*Kao ponornica izvirem plaho  
u planini umorna srna  
u predvečerju na pojilu crni konjanik  
zamućena čežnja krije se u smiraju.*

*Kao ponornica uvlačim se u svoje dubine  
u spiljama od mahovine isplićem priče  
sanjarim primirena u rukavcima  
i kao da me nema  
i nitko me ne dodiruje.*

*Kao ponornica osluškujem svoje bilo  
moje srce u tami otkucava smjerno  
svoje dukate sve sam prebrojila  
predat ћu ih konjaniku na pojilu.*

**Ankica KALE**

ko lijepo ophodili, a onim zločestima neka sudi Bog. Ne bih mijenjala svoj život, jer sam uviјek bila sretna kada sam nešto stvarala. Bila sam nemirnog duha, voljela sam puno učiti, čitati, proučavati neke stvari koje nisu bile u mom „fahu“, pa i po cijenu nespavanja.

*Vegeta* je osvojila svijet, a mali ljudi velikih ideja, kao što je profesorica Zlata Bartl, koju život nije mazio i pazio, primjer su samoprijegornog, nikada dovoljno nagrađenog kreatora, uviјek vrijeđnoga divljenja i znanstvenoga te, povrh svega, ljudskog poštovanja..

## POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom prva tri tjedna studenoga 2006., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Edib	Hatipović	Zagreb	600,00 KN
Zorka	Zane	Zagreb	200,00 KN
Adelka	Nikolić	Vinkovci	500,00 KN
		<b>u k u p n o</b>	<b>1.300,00 KN</b>

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti.  
(Ur.)

## ISPRAVAK

Ispravljamo nekoliko pogrešaka koje su se potkrale u prethodnom broju. Uz tekst **I. Gabelice**, na str. 26. objavljena je fotografija **Vjekoslava Vrančića**, a ne «Vranšića». **Princip** i **Vukmanović-Tempo** potpisnici su jednog od brojnih partizansko-četničkih sporazuma, a ne jedinog, kako bi se to moglo shvatiti iz potpisa ilustracije na str. 27. U **Jonjićevu** prikazu **Jurčevićeve Crne knjige komunizma**, umjesto Petar I. karađorđević, treba stajati **Petar II. Karađorđević**. •

# VRIME UD KOPANJA

Svi nešto danas kopaju. Po prošlosti, po savjesti, po arhivami, po „fojbami“, po zaboravljenim masovnim grobnicama. Po starin i novin pravicama i nepravdama! Ki je kemu, kad i kako, kega...! Ki je kemu, zašto i koliko usta dužan! Pa kad svi kopaju i prikapaju, zašto ne bin i ja! Pak san počea ud telefonskoga imenika istarske županije. I počea ud A i doša do kraja B. Dalje mi se ni dalo. A za uvi članak je i to dosta.

Pak san tako izvuka sva ... „talijanska“ prezimena i sva srođna (najblaže rečeno!), hrvacka. I poreda hi jene do drugih! Eko van hi pak čitajte!

- Ambrossi (Ambrožić)
- Andreani (Andreančić)
- Andresich (Andrešić)
- Babich (Babić)
- Bachiaz (Baćac)
- Bacich (Bačić)
- Banco (banko)
- Banich (Banić)
- Banovazz (Banovac)
- Barazz (Barac)
- Barbalich (Barbalić)
- Barbancich (Barbančić)
- Baressi (Barešić)
- Barlessi (Barlešić)
- Bogliun (Boljun)
- Bolanaz (Bolanac)
- Bolobichio (Bolobić)
- Bonassi (Bonas)
- Bonassin (Bonašin)
- Bonazza (Bonaca)
- Borosani (Borozan)
- Barssi (Baršić)
- Bosich (Bosić)
- Bossi (Bosić)
- Bradich (Bradić)
- Bartolich (Bartolić)
- Brenco (Brenko)
- Breschi (Breščić)
- Brusich (Brusić)
- Bruni (Brunić)
- Buich (Buić)
- Burolo (Burul)-(Istrorum)

- Bursich (Buršić)  
 - Busletta (Bužleta)  
 - Butcovich (Butković)

Toliko! Pametnen i poštenen... dosta! A ako niste znali (niki znaju, ma se prave blesavi!), Talijani su po okupaciji Istre, potle I. svjetskog rata, zabranili i hrvacku rič i hrvacko ime u Istri i drugin okupiranin hrvackin krajevima. I Hrvatima nametnuli izmišljena talijanska imena i prezimena. Po propasti fašističke Italije i priključenju Istre matici domovini, su ljudi mogli birati po svojoj savjesti, eli nametnuto njin „talijansko“, eli da njin se vrati staro, hrvacko ime i prezime.

Zasad samo toliko, svima unin našin lokalnim politikantima, koji nikako da fine povidati štupidece onikoj „konvenciji“! A koja da je u Istri udvajk vladala. A i unima i Italiji, koji pokušavaju dokazati da je međuetnički sukob u Istri počeo 1943., a finija kad su zadnji ezuli napuštili Istru.

Da, skoro san zabija. A ste pročitali u jenen našen lokalnem listu kako su pulski DC-ovci protestirali proti tega da **Fabrizio Radin** bude pulski dogradončelnik. A iskopali su mu (kad se kopa, nek se kopa!), jenu izjavu iz 1992. lita. Kad je uti štor Radin (rođeni brat sabor-skega zastupnika **Furiya Radina!**), bija izjavija jasno i glasno, da jasnije ni moga, prid roditeljima (netalijanima!), koji svoju dicu šalju u talijanske škole:

- „Hrvatski roditelji, koji svoju djecu šalju u talijanske škole, na kraju školanja ne će dobiti Hrvata koji će dobro savladati talijanski jezik, već Talijana u punom smislu riječi!!!“

Inšoma... i budali dosta!

Ča je stija reči? Niš posebno, samo da si još jedanput pročitate uvi usporedni popis „talijanskih“ i hrvackih prezimena!!!

Kako je uno bija reka Sanader:

- „Narod koji zaboravlja svoju prošlost, ponavlјat će svoje tragedije!!!“

*Blaž PILJUH*

## UBOJICA

*selo spava*

*samo jedan  
neuspavan  
cestu tuče  
koracima*

*sa mrakom se  
ljuto hrve  
i na duši  
troje ima*

*ubio je  
staru majku  
i još k tome  
oca  
strica*

*neutješan  
selom luta  
uklet noćnik  
ubojica*

*selo spava*

*nasred ceste  
lokva blista  
a u lokvi  
lica ista*

*lice majke  
oca  
strica  
kad nad lokvu  
nadnese se  
uklet noćnik  
ubojica*

*selo spava*

*pod mjesecom  
visi omča*

*kletva majke  
oca  
strica*

*pod mjesecom  
visi omča  
a na omči  
ubojica*

*Mario BILIĆ*

# U ZNAK POTPORE FRANCU PERMEU

Na grobištu u Crnogoru prije nekoliko godina (mislim da je to bilo na Duhovni ponedjeljak 2001.) obnovljeni su spomen-križevi na nekoliko grobišta Hrvata. Križeve je uz pomoć sponzora obnovilo slovensko Društvo za ureditev zamolčanih grobova (Udruga za uređenje prešućenih grobova).

**Piše:**

**Franjo TALAN**

jeka koje je spomen-križevima i spomen-kapelama obilježio tridesetak masovnih grobišta u Sloveniji, a nad grobištem Pod krenom u Kočevskom rogu podigao je 9

metara visoku elipsastu spomen-kapelu. Kako je u Kočevskom rogu najviše pogubljenih Hrvata te Slovenaca, Nijemaca i Srba, u spomen-kapeli su izvješene zastave sva četiri naroda, a ispod hrvatske zastave Društvo za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava iz Varaždina postavilo je vijenac.



Skupina hrvatskih hodočasnika na grobištu pod Krenom, 28. kolovoza 2003.



*Oprostite, a ne pozabite!*

KOČEVJE, 2001

Kako je poveljom o međusobnoj suradnji Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava iz Varaždina i Društva za ureditev zamolčanih grobova iz Ljubljane, potpisanim u Varaždinu u veljači 2001., dogovorena međusobna suradnja na obilježavanju grobišta i utvrđivanju žrtava kao i promocija objavljenih edicija, knjiga izložbi predavanja itd., blagoslovu je prisustvovalo izaslanstvo Društva iz Varaždina.

Kako se radi o stratištima Hrvata, na kojima se organiziraju memorije koje se održavaju svake godine pozivali smo i ostale udruge i pojedince, kao i na ostala grobišta diljem Slovenije i Hrvatske, svakako i u Bleiburg u Austriji.

Danas, izgleda, u Sloveniji je započeo kazneni progon Franca Permea, osnivača i utemeljitelja slovenskog Društva i čov-

<p>Opravilna številka <b>K 34/2004</b>  <small>Pri vseh vlagah navedite to opravilno številko!</small></p> <p><b>VABILO NA GLAVNO OBRAVNAVO V SKRAJŠANEM POSTOPKU</b></p> <p>Franc Perme  <small>(osebno ime)</small> _____ <small>(polico)</small> _____</p> <p>Dne <u>24.11.2006</u> ob <u>10.00</u> uri bo v sobi št. <u>1</u> glavna obravnava v kazenski zadevi zoper      vas zaradi <u>aznjivega dejanja obrekovanja po 1. odst. 170. čl. KZ</u></p> <p>Vabimo vas, da se zaradi zagovora glavne obravnave udeležite. Če ne prideite na glavno obravnavo, čeprav ste v redu povabljeni, in tudi ne opravite svojega izstančka, bo sodišče odredilo prisilno privedbo in vam ne glede na izid kazenskega postopka naložilo plačilo stroškov za privedbo, preložitev glavne obravnave in drugih stroškov postopka, ki ste jih povzročili po svoji krividi, kot tudi ustrezno del povprečnine (94/1. člen ZKP).      Obveščamo vas, da imate pravico vzel si zagovornika, vendar pa, če obramba ni obvezna, glavna obravnava ne bo preložena, če zagovornik nanjo ne bi prišel ali če si vzame zagovornika šele na glavni obravnavi.      Na glavno obravnavo morate priti z dokazi za svojo obrambo, lahko pa dokaze pravočasno sporočite sodišču, da bi se mogli preskrbiti za glavno obravnavo.      Sodišču morate takoj sporočiti spremembu naslova, kot tudi namen, da boste spremenili prebivališče (193/4. člen ZKP).      Opozarjamо vas, da sме sodišče odločiti, da se glavna obravnava opravi tudi v vaši nenavzočnosti, če ne prideite na glavno obravnavo, kljub temu da ste bili v redu povabljeni ali vam vabilo ni bilo mogoče vročiti, ker sodišču niste prijavili spremembu naslova ali prebivališča, če vaša navzočnost ni nujna in ste bili pred tem že zasilani (442/1. člen ZKP).      Opozarjamо vas tudi, da se bo štelo, da ste se odpovedali pravici do pritožbe, če najkasneje v osmih dneh od dneva razglasitve sodbe pritožbe ne boste napovedali (439/2. člen ZKP).      Prilegamo prepis obtožnega predloga – zasebne tožbe.</p> <p>Okrajno <u>sodišče v/na Škofij Loka</u>, dne <u>10.10.2006</u>  <small>(naslov sodišča)</small> _____, dne <u>10.10.2006</u>  <u>Po odredbi sodišča</u> _____ <u>Sodnik - posameznik:</u>  <small>M. P.</small> _____ <small>Po izvirni propoziciji delovos sodišča</small> _____ <small>Tanja Frank Eler</small>  <small>ZDZ d.d. ZAJOHNSTVO TISKOVIN – Obr. 9,196</small></p> <p>To vabilo prinesite s seboj!  <small>Obr. Zd. št. 26 – (Vabilo obtožencu na glavno obravnavo v skrajšanem postopku)</small></p>
------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

Poziv suda u Škofijo Loka

Spomen-obilježja podignuta su nad grobištima žrtava komunističkog terora, a to očito nekoome smeta.

Mi kao Društvo taj događaj, sudski postupak, kamo pratiti, a naš izaslanik na sudskoj raspravi bit će **Dragutin Šafaric** iz Velenja, povjerenik Društva za Republiku Sloveniju. Izvještavat ćemo o razvoju i HDPZ i hrvatsku javnost o tijeku sudskog postupka, a pojedinosti će se moći vidjeti na web adresi <http://www.safaric-safaric.si>. Prilažem izvornik poziva i prijevod pisma, kojega nam je uputio Franc Perme.

Kako u Hrvatskoj (od 2000.) više nema nijedne institucije koja bi se službeno trebala brinuti i prikupljati građu o stradanjima



Franc Perme 22. veljače 2001. u Varaždinu potpisuje Povelju o suradnji hrvatskoga i slovenskog Društva

20.11.2006

Šestorani G. Dragutin Šafaric!, g. D. Žitnik in A. Žitnik!

Poštovani! Kopiju vabila za na sodište. Do sada je bio  
vabjen triput na sodišće sovjetski Franc Perme iz Sreberje.  
Potrebjem vabilo, ko je odzvol su ugovorili. Da vabilo napominje  
m. da sam to još. Točno so učinili borce Prešernove brigade  
zauzeti povratak ob polupovrata pri Črnem grobu.  
Vabljem sem na glavnu obravnavu, pa će teže ili  
obloženje asem pružati, da bi se braniti. Zeljao e mao  
opraviti kav po partizansko.  
Meam, da je stava vezna, zato sem dobiti odvjetnika g.  
Tavčar Metoda - mu podpisao počasni. Odvetnik  
je mnogi, da naj bom vredobeseden in naj am  
sodisču boji moticim. Zobetam bo obtožnico ali  
soseba težba. Joz sem pravitično, da je založi punč  
čas, da se to strasni preaccid proti Houston v Radovljici  
in pri Črnem grobu obelodanai. Ta polud je bio poveren.  
Žrtve so hrvatski civilisti in del hrvatske NDH. Lode  
zavodno pa ste doljni Hrvati; da mi stvite ob  
člani, da pred javostjo vse obelodanimo, in  
tudi v obsumbi pomognete.  
Menim, da je preduzmet partizancem pravila.  
Človek bi pucakoval, da se bude svojcem, ki pri hajanje  
na binkovski ponedeljak na grobištu in v eni most  
oprostili pa povezijojo pa se diču besede, ki so bila  
zatvor v poklon tem žrtvom ob pokopu.  
Pred nekaj dnevi me je srečal človek v hotelju in mi  
doheseno dogovolj. "Vidiš Perme. Ribičić je vločen vseh  
zločinov, zgodovino počebišti ti, ker partizans  
krije tem žrtvom. Naša godiščica go se v bokoviščicah  
velika! In se voloči imel prav. Progon se je že  
zadol".  
Ljepo Vas pozdravljam!  
20.11.2006

Permeov rukom pisani apel

## PRIJEVOD PISMA, KOJEGA JE NAPISAO OPTUŽENI FRANC PERME

Poštovani g. Dragutine Šafaricu, g. Davore Žitnik i Antone Žitnik!  
Šaljem ti kopiju poziva za na sud. Do sada je bio pozivan tri puta na  
sud moj imenjak Franc Perme iz Sreberje. Poslije trećeg poziva, kada  
se je obtuženi (opaska: onaj prvi Perme) odazvao, ustanovilo se, da sud  
poziva pogrješnoga i da sam zapravo to ja. Tužbu su podnijeli borce  
»Prešernove brigade« zbog moga govora kod pokopa žrtava kod  
Crnogroba.

Pozivaju me na glavnu raspravu-ročište, a optužnicu uopće nisam  
primio da bih se mogao braniti. Kane se sa mnom obračunati baš na par-  
tizanski način.

Smatram da je stvar ipak ozbiljna, zbog čega sam zatražio pomoć od-  
vjetnika Metoda Tavčara, te sam mu potpisao punomoć. Odyjetnik mi  
predlaže, da odgovaram samo na nužna pitanja te da što više šutim. Moj  
će odvjetnik zahtijevati optužnicu ili privatnu tužbu. Ja sam uvjeren da  
je sada pravi trenutak, da se taj strašni genocid proti Hrvata u Radovljici  
i kod Crnogroba objelodani. Taj pokolj je bio povezan, usklađen. Žrtve  
su hrvatski civili i dio hrvatske vlade NDH.

Zasigurno, vi Hrvati ste dužni stati uz mene, da to iznesemo pred jav-  
nost i objelodanimo, te da mi u obrani pomognete.

Smatram da je partizanska drskost prevelika. Javnost očekuje ispriku  
pogotovo rodbini, koja dolazi na Binkovski ponedeljak na grobišta i  
nazoče svetoj misi zadušnici, da zamole za oprost, ali oni progone i sud-  
ski gone za »riječi« koje su bile izrečene kao dar žrtvi poslije ekshuma-  
cije, kod ukopa.

Neki dan sam srelo poznanika u Ljubljani, koji mi je skrenuo pažnju  
na to ovim riječima: »Vidiš Perme, Ribičić je oslobođen odgovornosti  
za sve zločine, što znači da ćeš zasigurno biti progovan ti, koji postav-  
ljaš križeve tim žrtvama. Naši sudovi još su uvijek u boljševičkim ruka-  
ma, progon je već započeo.«

Ljepo vas pozdravljam!

Franc Perme (20. 11. 2006.)



*Jedan od spomen-križeva u Crngrobu,  
gdje je varaždinsko Društvo  
4. lipnja 2001. položilo vijenac*

stanovništva u ratnome i poratnom razdoblju u Hrvatskoj, te o stradanju Hrvata u susjednim državama predlažem da s ovim upoznamo sve koji mogu i žele pomoći i pomognu čovjeku koji je za očuvanja pjeteta prema ubijenim žrtvama komunističkih progona učinio možda i više od matične države. Ukinuta je, naime, saborska Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava koja je, prema Izvješću iz rujna 1999., samo na području Hrvatske evidentirala više od 600 grobišta i prikupila podatke o preko 260 tisuća ratnih i poratnih žrtava Drugoga svjetskoga rata, a danas je građa ostala nedostupna i onima koji su je prikupljali, pa je pitanje, postoji li još uopće?

Za doprinos očuvanju uspomene na žrtve partizanskih likvidacija i totalitarnoga komunističkog poredka, gospodin Perme je dobio brojne zahvalnice i priznanja, a u znak zahvalnosti na obilježavanju stratišta i hrvatskih žrtava Društvo za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava Varaždin ove mu je godine dodjelilo priznanje «Ivan Borak», priznanje koje se dodjeljuje zaslужnim osobama koje su svoje fizičke i umne sposobnosti, bez naknade ugradile na očuvanje uspomene na žrtve totalitarnih sustava prošlog stoljeća. •

## TKO SU OSOBE NA SLICI NAĐENOJ U CRNGROBU?

Tko su bile žrtve grobišta Crngrob, ni danas nije sa stopostotnom sigurnošću utvrđeno. Kako je kod grobišta, gdje se nalazi nekoliko jama, pronađena i jedna fotografija sa svadbe, pretpostavlja se da je na njoj osoba koja je izgubila život u poratnim likvidacijama na tom području. Stoga molimo čitatelje *Političkog zatvorenika*, ako prepoznaju osobe sa slike, da nas izvijeste o njihovim imenima kao i eventualno o njihovom životu i stradanju.

Budući da su na fotografiji osobe različite životne dobi, vjerujemo da još ima nekoga na životu koji bi djelomično nakon 61 godinu malo mogao rasvijetliti ovaj djelić stradanja hrvatskog naroda u poratnim likvidacijama na tlu Hrvatske, Slovenije i ostalih susjednih zemalja. Fotografija je sačuvana zahvaljujući neumornom radu **Franca Permea**, a umnožena je i dostupna široj javnosti (<http://www.safaric-safaric.si.>), zahvaljujući Dragutinu Šafariću, predsjedniku Povjerenstva Društva za obilježavanje grobišta u Republici Sloveniji.



*Fotografija mladenaca pronađena kod stratišta u Crngrobu*

Podatci o osobama sa slike mogu se poslati na uredništvo *Političkog zatvorenika*, a mogu se poslati i na adresu Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava, Josipa Kozarca 15, 42 000 Varaždin. (F. Talan)



*Uzvanici na svadbi - fotografija pronađena u Crngrobu*

# OPORUKA VELIKOGA VOJSKOVOĐE I BOJOVNIKA JOŠUE

U doba kralja Davida i njegova nasljednika Salomona, židovsko je kraljevstvo doživjelo svoj najveći uspon i procvat. Nakon Salamonove smrti, oko 926. prije Krista, židovsko se kraljevstvo razdijelilo na dva dijela: Sjeverno ili Izraelovo i Južno ili Judino kraljevstvo. Sjeverno su osvojili Asirci 721., a Južno Babilonci 586. I jedan i drugi poraz bijaše koban: mnogo je ljudi u ratu izginulo i nakon rata poubijano, preživjeli su odvedeni u sužanjstvo, a ostatak je obezglavljen i raspršen životario u bijedi i beznađu.

Pod snažnim djelovanjem proroka – prvenstveno Jeremije i Ezekijela – razvijala se živodajna misao u tuzemstvu i inozemstvu, kako nadvladati to bijedno stanje i povratiti se u svoju domovinu, ponovno se ujediniti i obnoviti društveno-uljudbeni i vjersko-moralni život? Razmišljanja o tome slijevala su se u jedan jedinstven jednostavan odgovor: Onako kako je narod nekoć pod vodstvom Jošue ušao u obećanu zemlju – domovinu svojih predaka – tako se može u nju ponovno vratiti!

U dugu tijeku takvih razmišljanja sabirana je predaja o velikom vojskovodi i ratniku, Mojsijevu suradniku i nasljedniku Jošui. Postupno se kristalizirao i iskristalizirao njegov lik: izuzetno hrabar ratnik, ali nadasve mudar i pravedan, nesebičan i uvijek zauzet za opće dobro, strog prema sebi i svima drugim, strpljiv i odmjeren – godinama je služio Mojsiju, tjesno s njime povezan u nebrojenim vrlo teškim i za narod odsudnim okolnostima, a sve bez ikakvih nesuglasica i međusobnih trzavica. Jošua je zdušno pomagao svomu, brigama opterećenom, vođi, ali mu nikad nije išao na živce. Svima u narodu bijaše to dobro poznato, pa je Mojsijev

**Piše:**

**Dr. Vjeko Božo JARAK**

prijedlog da ga Jošua naslijedi bio jednoglasno usvojen!

Pri ulasku u obećanu zemlju Jošuina su se dobra svojstva u punoj mjeri potvrdila. Starosjediocima u Palestini bijahu na raspolaganju tri mogućnosti:

- Ustupiti Izraelcima dio prostora, a prostora je bilo mnogo.

- Sklopiti međusobni dogovor o suživotu u miru.

- Odmjeriti snage na bojnom polju.

Iz raspoloživih povijesnih podataka može se utvrditi kako sve tri mogućnosti bijahu tada u optjecaju, ali sve se događalo postupno, sporo i nadasve složeno, zamršeno i – znanstveno gledano – teško razmrsivo. Takva su izvješća koja su dostupna, ali za nas je ovdje važno uočiti kako Jošua shvaća svoje uspjehe i, posebice, jedan svoj vrlo istaknut poraz.

Za svoje pothvate Jošua se nevjerojatno ozbiljno pripremao, ali je konačni ishod, uspješan ishod, pripisivaо Božjoj pomoći. Neuspjeh je doživio pri osvajanju grad Aj. Nakon toga dugo je razmišljaо i molio se pred zavjetnim kovčegom (u kojem bijahu Mojsijevе kamene ploče s ispisanim Božjim zapovijedima). Na kraju se ispostavilo kako je jedan vojnik, Akan iz Judina plemena, prisvojio sebi dio ratnoga plijena, što je bilo zabranjeno pod prijetnjom smrtne kazne. Kad je ta kazna u cijelosti provedena, Izraelci su lako osvojili Aj.

Jošua je shvatio poruku i doslovno je provodio: svaki oblik sebičnosti ugrožava narod u cjelini. Stoga je pri podjeli

zemlje budno pazio, kako bi se ona provodila pravedno. Zemlja je Božji dar cijelom narodu jednak i nitko nema prava bilo što sebi prisvajati. Svi osobni pritisci moraju biti isključeni. Zbog toga je Jošua – slijedeći propise Mojsijeva zakona – razdiobu zemlje pojedinim plemenima obavljao bacanjem kocke, ali je uzimao u obzir slučajeve kojima se iz opravdanih razloga morala posvetiti posebna pažnja. Tako je Jošua Josipovu plemenu odredio dodatni dio zemlje, jer je to pleme bilo najbrojnije, a priznao je povlasticu i poznatom uhodi Kalebu, zbog njegovih izuzetnih zasluga i dodijelio mu dio baštine, premda podrijetlom nije bio Židov. Njegova se pak obitelj pridružila Judinu plemenu.

Na kraju Jošua ne traži za sebe ništa. Štoviše! On uopće ne spominje svoje zasluge, pa ni svoja ratovanja. Sve je to za njega prošlost – on je ratovao, jer drugoga načina nije bilo kojim bi mogao sačuvati svoj narod i omogućiti mu miran život. Obavivši svoj zadatok, okrenuo se budućnosti.

Narod mora iznutra ojačati, duhom, a ne samo vojnički, jer ga čeka susret i suživot s mnoštvom neznabogačkih naroda. Ne bude li duhom jak, past će pod njihov utjecaj i to može biti kobno za njegovu budućnost. Zbog toga je – osjetivši blizinu svoje smrti – sazvao narodni zbor. U Šekemu, starom svetištu u Efraimovu gorju, skupile su se plemenske starještine kao i silno mnoštvo naroda. Jošua je pred njima izgovorio svoju oporuку: «Evo ja krećem danas na put kojim je svima poći... Spoznajte i priznajte... ni jedno od svih obećanja koja vam je dao Bog... nije ostalo neispunjeno. I zato... služite mu savršeno i vjerno... Međutim, ako vam se ne sviđa služiti Gospodu, onda danas

izaberite komu čete služiti... Ja i moj dom služit ćemo Gospodu! Na to je narod odgovorio: 'I mi ćemo služiti Gospodu'!».

Uvažimo li kako je taj tekst oblikovan u vrijeme Babilonskoga sužanstva, upada u oči kako nema ni spomena o obnovi državnoga uređenja, o uspostavi kraljevstva. U to doba prevladavalo je uvjerenje, kako je za opstanak i napredak naroda od odsudne važnosti duhovno-uljudbeni, vjersko-moralni rast naroda u cjelini: svi složni u vjernosti Bogu i njegovim zakonima!

U povijesti Izraela upisana je kao veoma važna godina 539. Tada je perzijski kralj Kir srušio silno Babilonsko carstvo i omogućio Židovima povratak u domovinu. Otada pa sve do 167. prije Krista, Izraelci su živjeli u svojoj domovini Palestini, kao i raspršeni diljem onodobnoga svijeta u promjenljivim, često vrlo nepogodnim okolnostima. Gajili su uspomenu na velikane svoje povijesti, među kojima vidno mjesto zauzimaše vojskovođa i bojovnik Jošua, ali nigdje nisu ratovali. U moćnome i prostranom Rimskom carstvu predstavljali su 8 posto pučanstva i uživali su posebnu povlasticu – nisu morali služiti vojsku. Međutim, kad ih je sirijska vlast počela ugnjetavati i zatirati njihovu društveno-uljudbenu i vjersko-moralnu samobitnost, predvođeni svećenikom Matatijom i njegovim sinovima, Makabejcima, digli su 167. ustanak i ubrzo ostvarili slobodu i samostalnost. Makabejima je pak uzor bio vojskovođa i bojovnik Jošua! Bijaše im jasno: u Asirsko kao i u Babilonsko sužanstvo narod su odveli nesposobni i umišljeni, sebični i nepošteni ljudi; izbaviti ga iz sužanstva i ulti u slobodu mogu samo *mudri i hrabri, nesebični i pošteni*, koji ma je na srcu dobro naroda, *kao što bijahu Jošua i kasnije Makabejci!* •

**Andrija VUČEMIL**

## FUGA VUKOVARIANA

**Smije li se zaboraviti ovaj grad,  
grad gradova nad gradovima  
dok besramnici uporno pojaju o grijesima,  
o oprostima i sustavno  
zagadjuju  
i prostor  
i vrijeme  
nekom novom vjerom,  
nekim novim vremenom  
da bi se što prije prebrisalo  
sve, ama baš sve što se dogodilo  
iz pamćenja i potisnuto tamo negdje  
u zaborav koji sve, potiho ali sigurno  
sve  
izjednačuje.  
Zato ti ovo zborim, moj Paule,  
da znaš kako nisi sam sa svojom sudbinom  
i da hladna voda nije postaja  
u kojoj si se morao zaustaviti  
niti moja braća na isti način svoju bol  
ne mogu utopiti.**

*Iz Knjige:  
A. Vučemil - J. Botteri - Dini  
Fuga Vukovariana, 2006.*

# BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXXI.)

## STEPINČEVA OSUDA SRPSKIH ZLOČINA I HRVATSKE ODMAZDE

Ovi srpski postupci morali su najozbiljnije zabrinuti hrvatsku državnu vlast. Ako je htjela spasiti državu, morala je Srbe razoružati. Bez toga država nije mogla opstati. Vlast je zaista odmah po proglašenju države pozvala građane, da joj pod prijetnjom smrtne kazne predaju oružje. Tako bi postupila svaka država na svijetu, koja želi unutarnji mir i svoj opstanak. No, Srbi se pozivu nisu htjeli odazvati. Njima je oružje trebalo za rušenje hrvatske države. Rok za predaju oružja je nekoliko puta bio produžavan, ali uzalud. Zato se je pristupilo prisilnom razoružavanju, no Srbi su se tomu oduprli oružanom silom, pa su padale žrtve i na hrvatskoj i na srpskoj strani.

Osobito žestok otpor pružen je u istočnoj Hercegovini, pa je u selu Rankovici, kod Ljubinja, već koncem svibnja 1941. ubijen ustaša **Halil Talsman**, jer je sudjelovao u premetačini srpskih kuća i oduzimanju oružja od njih. Pišući o stanju u Nevesinju i njegovim selima 1941. godine, **Vlado Ivković**, Srbin iz toga kraja i sudionik tadašnjih zbivanja, priznaje, da se je „glavni zahtjev ustaša u nevesinjskim selima odnosio ... na predaju oružja i vojne opreme koja je pripadala bivšoj Jugoslavenskoj vojsci“ (419).

Tako je bilo i u ostalim istočnohercegovačkim mjestima. Ali na pokušaj oduzimanja oružja, tamošnji Srbi su masovno odgovorili oružanim zasjedama i napadajima na hrvatske vojниke i oružničke postaje, te su mnoge postaje bile razoružane, a oružnici, ustaše i domobrani ubijeni. Na

Piše:

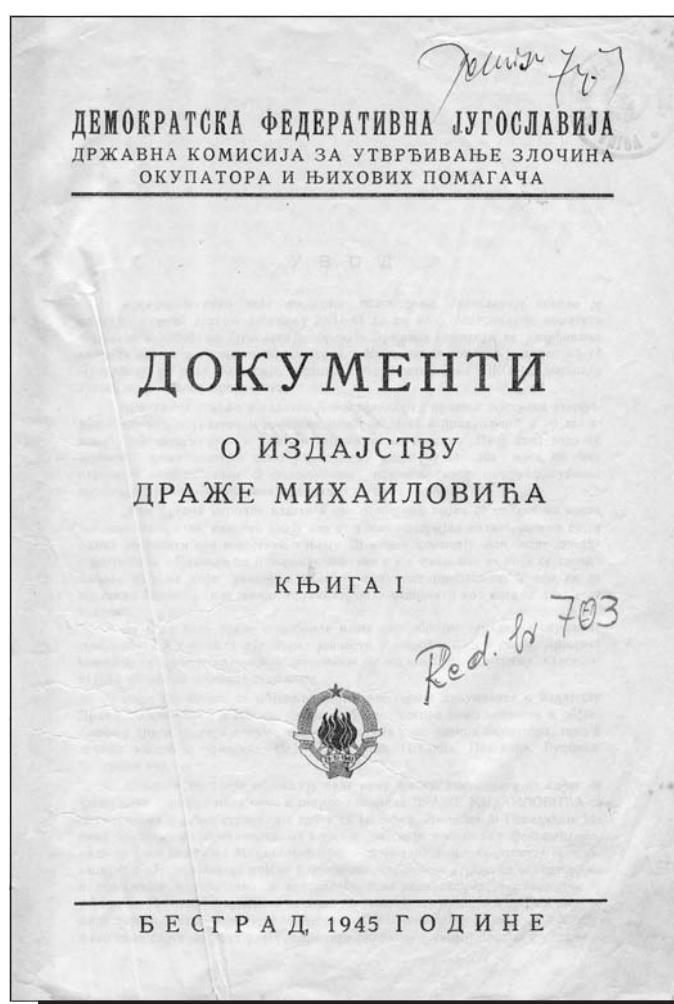
**Ivan GABELICA**

koncu su 24. lipnja 1941. digli opći ustank, kojega je hrvatska vojska ugušila. Prema srpskim piscima, samo u tomu ustanku poginula su 123 hrvatska vojnika, oko 200 ih je ranjeno, a za sudbinu mnogih se ne zna. Za to vrijeme pale su mnoge hrvatske i muslimanske civilne žrtve, pa je samo u Avtovcu, kod Gacka, ubijeno 47 osoba (420). Srpski publicist **Radovan Papić**, partizanski prvoborac, rodom iz Bileće, piše o tom ustanku, da je njegova karakteristika, „da je bio usmjeren protiv NDH i njegovih institucija“ (421).

Gušenjem tzv. Vidovdanskog ustanka u istočnoj Hercegovini srpsko pučanstvo se nije smirilo niti je prestala četničko-komunistička djelatnost protiv hrvatske države. Hrvatskoj državnoj vlasti sve češće su stizale vijesti, da se priprema novi ustank. Prema dokazima prikupljenim prije njegova izbijanja, znalo se je, da mu je cilj velikosrpski i genocid. Taj cilj je konačno uobličen u spisu **dr. Stevana Moljevića**, banjalučkoga odvjetnika i četničkoga ideologa, izdanom u Nikšiću, Crna Gora, 30. lipnja 1941. pod naslovom „Homogena Srbija“. U njemu se zagovara stvaranje etnički čiste Velike Srbije, koja bi obuhvaćala cijelu Bosnu i Hercegovinu, Dalmaciju, Kordun i Banovinu i pretežan

dio Like i Slavonije (422). Taj programatski spis nije nikakva novost u srpskom političkom životu. On je potpuno u skladu sa spisima **Vuka St. Karadžića**, **Ilike Garašanina**, **Nikole Stojanovića**, koji je Hrvatima u Zagrebu 1902. najavio rat do istrjebljenja, osporivši im na uvredljiv način svojstvo naroda, i planovima **Nikole Pašića** o amputaciji Hrvatske, kao i izjavama mnogih srpskih političara o iseljavanju muslimanskoga pučanstva u Malu Aziju.

Taj novi srpski ustank zaisata je dignut 27. srpnja 1941. u okolini Donjega Lapca i zahvatilo je cijelu jugozapadnu Bosnu i jugoistočnu Liku, ali i druga područja, u kojima kompaktnije žive Srbi. U njemu je masovno sudjelovalo srpsko pučanstvo. Organizirali su ga četnici i komunisti, pa su na njegovu čelu, uz četnike, stajali i istaknuti par-



**Ministarstvo unutarnjih poslova**  
**Ravnateljstvo za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske**

Predmet: ČULJAT JOSIP I dr. - tjeratice.

# OGLAS

U vezi istrage zbog postavljanja paklenih strojeva u brzoglavnoj i brzojavnoj srednjici u Zagrebu, određuje ovo Ravnateljstvo svedranu tjeratice za sljedećim osobama:

**1. JOSIP ČULJAT**, poštanski činovnički vježbenik, star 20 godina, rođen u Zagrebu, sin Josipa i Ljubice r. Jakope, neoženjen, rkt., zadnji stan u Zagrebu, Omladinac 4.

**2. SLAVKO MARKON**, poštanski tehničar, star 21 godina, rođen u Slat. Drenovač, kotor Slatina, sin Petra i Marije r. Nova, rkt., neoženjen, zadnji stan u Zagrebu, Derevčinova 27.

**3. VILIM GALJER**, poštanski činovnik, star 30 godina, rođen u Prigovcu, kotor Gjurjevac, sin Franje i Ane r. Herak, oženjen sa Nadom r. Kafka, rkt., zadnji stan u Zagrebu, Gajdakova 34.

**4. NADA GALJER r. KAFKA**, poštanska činovnica, star 21 godinu, rođena u Zagrebu, kći Mirka i Marije r. Kafka, udata za Vilima Galjera, rkt., zadnji stan u Zagrebu, Gajdakova 34.

Pozivaju se svatko, koji znaće, da li su isti sada nalaze ili tko imade podatke o njihovom sadanjem vjerojatnom boravku, da o tome obavesti smjesta najbližu redarstvenu odnosno upravnu oblast ili organe.

One osobe, koja bude dala takve podatke, da se na temelju istih gore navedeni mogu pronaći ili koja bi ih same pronašla, dobiti će nagradu u iznosu od Kuna 100.000.- slovinu sto hiljada.

One pak osobe, koja bi gore navedenima pružila malaku pomoć ili bi namjerivo propustila, da obavestiti oblasti o podatcima sa kolima raspolaže, smatrati će se sukrivcem zločina zbog kojeg će isti trate, te će u smislu postojećeg zakona biti predana nadležnom Povjerenstvu prekonom sudu ne postupak.

Fotografije gore imenovanih snimljene su na ovom oglašu uz naznaku njihovih imena.

Iz Ministarstva unutarnjih poslova  
Ravnateljstvo za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske  
Zagreb, 17. rujna 1941.  
Broj 31188 II.

Oglas MUP-a NDH - tjeratice za počiniteljima diverzije u zagrebačkoj pošti

tizanski dužnosnici Đoko Jovanić, Gojko Polovina, Stojan Matić i dr. (423). Nažalost, pobunjenici su uspjeli u svom naumu. Na području zahvaćenom pobunom istrijebljeno je potpuno hrvatsko i gotovo potpuno muslimansko pučanstvo. Pri tome je poubijano nekoliko tisuća hrvatskih i muslimanskih civilnih osoba, među kojima znatan broj staraca, žena i djece. Nakon toga zločina četnici i partizani su sklopili 1. listopada 1941. sporazum, prema kojemu osnivanju zajednički četničko-partizanski vojni stožer i obvezuju se, da će prilikom osvajanja novih mesta postaviti u njima zajedničku vlast. Sporazum su potpisali

u ime četnika Jezda S. Dangić, Sergije Mihailović i Pero Đukanović, a u ime partizana Rodoljub Čolaković, Slobodan Princip i Svetozar Vukmanović (424). Srbi s jedne i s druge strane, uz Crnogorce Vukmanovića.

Neprekidni srpski zločini gotovo kroz punih 25 godina, a naročito u travanjskom ratu 1941. godine, njava novih masovnih pokolja i sustavno rušenje hrvatske države morali su ponekada izazvati neobuzdanu reakciju s hrvatske i muslimanske strane. Dolazilo je do odmazde Hrvatske seljačke odnosno građanske zaštite, ustaša ili tzv. divljih usta-

ša. Prva takva odmazda dogodila se je u Gudovcu, kod Bjelovara 28. travnja 1941., kada su pale prve srpske civilne žrtve. Slično se je dogodilo i u Glini u noći između 12. i 13. svibnja iste godine. Tim, i drugim, srpskim žrtvama manipuliralo se je i manipulira se u protuhrvatske svrhe, pa se još uvijek ne zna njihov točan broj, neposredni uzrok zločina, a u slučaju Gline ni tko su uistinu počinitelji (425).

#### 3.4. Stepinčeva osuda srpskih zločina i hrvatske odmazde

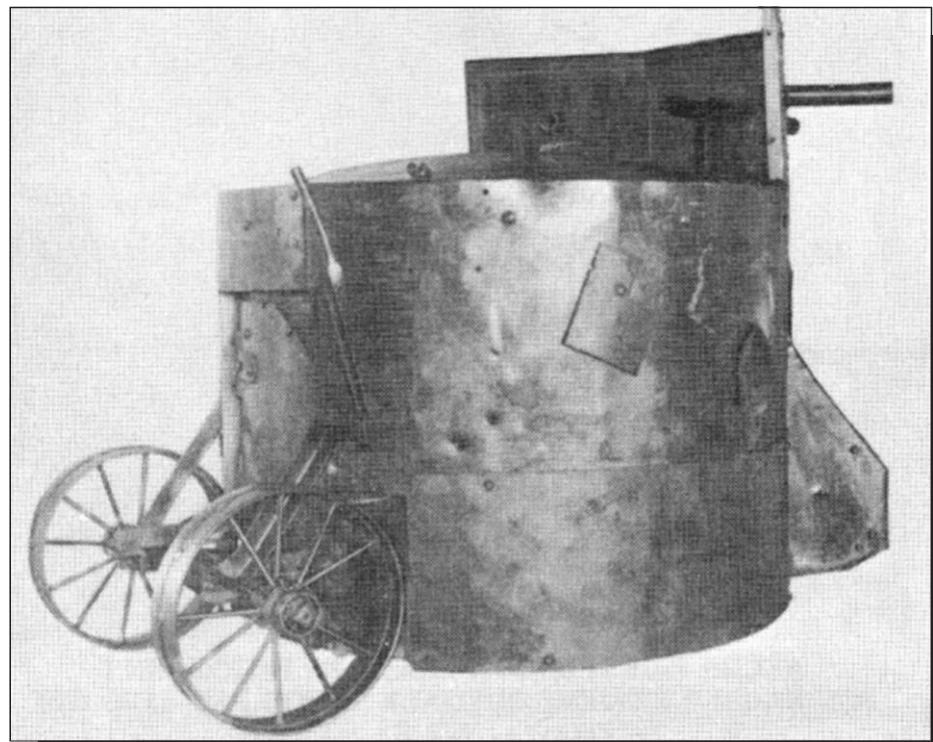
Već do sada je na više mesta bilo govor o Stepinčevu stajalištu prema zločinima počinjenim u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. No, to su razasute Stepinčeve misli, koje ne daju cijelovitu sliku o njegovim pogledima na te događaje. Zato je potrebno te misli skupiti u jednu cjelinu, kako bi se dobila prava slika i otklonila svaka nejasnoća. Stepinac se je o tim zločinima više puta javno očitovao, ta očitovanja su potpuno u skladu jedna s drugim, i ona ne ostavljaju nikakvu dvojbu, da su Srbi, po njegovu mišljenju, uključivši tu i četnike i partizane, prvi započeli sa zločinima nad hrvatskim narodom i da su oni krivci za sva ona krvava zbivanja, koja su se u četiri ratne godine dogodila na hrvatskomu državnom području.

U prosvjednomu pismu zbog strijeljanja Srba u Glini, upućenom Paveliću 14. svibnja 1941., Stepinac naglašava, kako mu je poznato, „da su Srbi počinili teških zločina u našoj domovini u ovih dvadeset godina vladanja“. U već spomenutoj predstavci od 20. studenoga 1941., poslanoj Paveliću u ime Hrvatske biskupske konferencije nakon njezina zasjedanja 17. i 18. studenoga te godine, osvrćući se na zločine prema Srbima, počinjene od neodgovornih pojedinaca - koje je sama hrvatska državna vlast dala strijeljati - on kaže, „da su ti čini bili posljedica na politiku, osobito posljednjih 20 godina, i na zlodjela četnika i komunista, koji su tolika krvoljstva počinili nad mirnim našim hrvatskim narodom“ (426). Kako je to dr. Nikola Rušić

**nović** 9. svibnja 1942. izvijestio ministra **Lorkovića**, nadbiskup Stepinac je u svom izvješću Svetoj Stolici optužio „četnike i komuniste, kao začetnike svega zla što se zbilo u Hrvatskoj“ (427). U popratnom pismu, što ga je 24. svibnja 1943. poslao kardinalu **Maglioneu** uz dokumentaciju, iz koje se vidi, što je Katolička crkva u Hrvatskoj učinila za Srbe i Židove, nadbiskup je iznio „svoje uvjerenje da katolička crkva ne bi preživjela razdoblje okrutnog mučeništva, kad bi Hrvatska makar i jedan dan ponovno došla pod srpsku vlast“. Izrazio je nadu, da će kardinalu moći uskoro „pokazati i druge materijale iz kojih se vide okrutnosti četnika nad hrvatskim katoličkim stanovništvom“. Priznaje, da je „reakcija Hrvata katkad“, dakle ne uvijek, „bila okrutna“, no on zbog toga žali i to osuđuje, ali u zaključku pisma ističe, da je „van svake sumnje da su takvu reakciju izazvali Srbi koji su prekršili sva prava hrvatskoga naroda tijekom 20 godina zajedničkoga života u Jugoslaviji“ (428).

No, najpotpunije Stepinčevo stajalište o sukobu Hrvata i Srba nalazi se u poslanici Hrvatskoga katoličkog episkopata, što ju je donio njegov poslovni odbor 24. ožujka 1945. Ta poslanica je tim značajnija, jer je donesena krajem rata, pa je mišljenje sadržano u njoj o tom sukobu, nastalo na temelju četverogodišnjega promatranja ratnih zbivanja. Istina, poslanica nije samo Stepinčevo djelo, pa se može postaviti pitanje, u kojoj mjeri je ona izraz njegovih pogleda. Ako se ima na umu, da je Stepinac bio najugledniji član hrvatskoga katoličkog episkopata i da se u njoj nalaze mnoga shvaćanja, pa i o tom sukobu, koja je on prije toga u nekoliko navrata pojedinačno iznosio, sa sigurnošću se može tvrditi, da je poslanica vjeran izraz njegova mišljenja. Poznavajući njegovu narav, nemoguće je i zamisliti, da bi on ikada potpisao nešto, s čim se potpuno ne slaže.

U toj poslanici u najkraćim crtama se iznosi geneza i ocjena hrvatsko-srpskoga sukoba. Najprije se kaže, da je mi-



Prvi partizanski tenk

roljubivost „bila osnovna crta hrvatske duše, koju su osobito od godine 1918. uz najveće poteškoće i s najvećom pomnjom užgajali i naglašavali i hrvatski svjetovni vođe kao i hrvatski duhovni poglavari“. Ali to su „nastojanje lišavali potpunih plodova oni, koji su političkim umorstvima hrvatskih narodnih prvaka i oduzimanjem hrvatske rođene grude onemogućavali hrvatski pacifizam i tjerali hrvatski narod u sve veći nemir i nezadovoljstvo“. Očito je, da se tu misli na velikosrpsku vladajuću kliku, pa se dalje u nastavku kaže: „Hrvatska nedužna krv proljevale se u mnogim hrvatskim gradovima i selima, dapače i u samoj beogradskoj skupštini u vrijeme između dva rata“. Početkom Drugoga svjetskog rata nisu prestali i srpski zločinci nad hrvatskim narodom. Naime, „kad je pak i drugi svjetski rat“, kako stoji u poslanici, „pohodio naše krajeve, a koji rat na ovom području nije izazvao hrvatski narod, jer nije imao nikakve političke vlasti, nego netko drugi, i dok još Hrvati nisu imali niti jedne puške u svojim rukama, već su neodgovorni neprijatelji“, jasno je, da je riječ o srpskim vojnicima i četnicima, „izvršili pokolje nad hrvatskim pučanstvom u nekim mjesti-

ma navještajući zator i istrebljenje našemu narodu“. Tek „poslije toga našli su se nažalost i među Hrvatima ljudi, koji su prihvatali borbu istim načinom“. Hrvatski su biskupi prosvjedovali i dizali „svoj glas protiv prekoračivanja nužne samoobrane i protiv nasilnika, nalazili se oni, gdje mu je drago, zauzimajući se za nedužne žrtve bez razlike narodnosti i vjeroispovijesti“ (429).

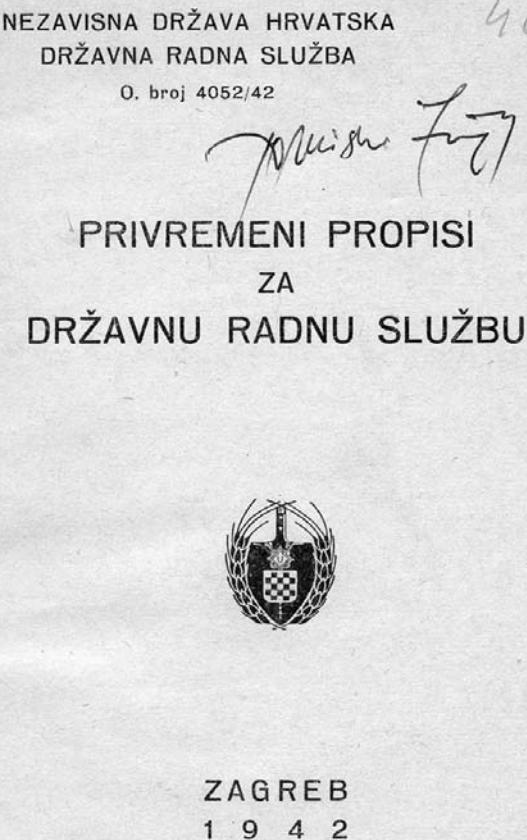
Dakle, i poslanica stoji na stajalištu, posve u skladu s gradivom iznesenim u prethodnim poglavljima, da su Srbi za cijelo vrijeme kraljevske Jugoslavije činili svakovrsne zločine nad hrvatskim narodom, da su oni započeli s pokoljima nenaoružanoga hrvatskog naroda i u Drugome svjetskom ratu, a tek onda počelo im se je s hrvatske strane uzvraćati istom mjerom. Hrvatsku reakciju na srpske zločine poslanica, pravno gledano, potpuno ispravno naziva „prekoračenjem nužne samoobrane“, odnosno stručno rečeno prekoračenjem nužne obrane.

Partizanskim vlastima smetalo je stajalište izneseno u biskupskoj poslanici od 24. ožujka 1941., prema kojem su Srbi prvi započeli s pokoljima, pa su

prema tome i krivci za zločine počinjenje na hrvatskomu državnemu području u četiri ratne godine. Stoga je OZNA 21. svibnja 1945., kad je bio prvi put u zatvoru, o tomu ispitivala Stepinca, ističući svoju srpsku tvrdnju, potpuno neistinitu, da su ustaše i Hrvatska seljačka zaštita prvi započeli sa zločinima. Ističanjem takve tvrdnje OZNA je i ovoga puta pokazala, čije probitke zastupa partizanski pokret. No, Stepinac se nije dao smesti. U najkraćim crtama iznio je stradanja Hrvata u kraljevskoj Jugoslaviji, a zatim je rekao: „Po mom uvjerenju napadi koji su bili izvršeni na početku osnivanja NDH na hrvatski narod uslijedili su od Srba. Po našem saznanju to je bio početak pokolja. Slični napadi uslijedili su u prvim danima i u drugim mjestima, a znalo se za grožnje s njihove strane prije nego je rat i počeo“ (430).

Povjesne činjenice u cijelosti potvrđuju ispravnost toga Stepinčeva stajališta.

Bez obzira na to, koliko su oni zla naijeli hrvatskomu narodu, Stepinac se je protivio osvećivanju Srbima i njihovu strijeljanju bez suda i istrage. On je takve postupke uvijek odlučno osuđivao, kao što je to učinio i u pismu kardinalu Maglioneu 24. svibnja 1943.. Kad je čuo, da su strijeljani Srbi u Glini, odmah je poslao pismo Paveliću, u kojem ga moli, da poduzme „najhitnije mjere na cijelom teritoriju Nezavisne Države Hrvatske, da se ne ubije ni jedan Srbin ako mu se ne dokaže krivnja radi koje je zaslužio smrt“, jer u protivnom „ne možemo računati na blagoslov neba bez kojega moramo propasti“. U predstavci Paveliću od 20. studenog 1941. ističe,



da „Crkva mora sa stanovišta evanđelja osuditi zločinstva i ispade neodgovornih elemenata i nezrelih mladića te zahtijevati puno poštovanje čovječe ličnosti bez obzira na dob, spol, vjeru, narodnost ili rasu, jer su svi ljudi djeca Božja i za sve je umro Krist“ i zahtijeva, da se grkoistočnjacima, dakle pravoslavcima, „ne samo zajamče nego i dadu sva građanska prava i osobito pravo osobne slobode i pravo vlasništva“, da se „najstrože zabrani svaki protuzakoniti postupak protiv osobne slobode i svojine grkoistočnjaka“, da se „izriču nad njima kazne kao i nad drugim građanima samo nakon provedenog sudbenog postupka“ i da se „najstrože zabrani svaka privatna akcija za rušenje grkoistočnih crkava i kapela i otuđivanje njihova vlasništva“. Pri tome hvali Pavelićeve napore na uvođenju pravde i reda u državi, radi čega je dao i strijeljati razne neodgo-

vorne elemente, misleći pri tomu na tzv. divlje ustaše, zbog izvršenih zločina (431).

Tako je Stepinac i u svim drugim slučajevima osuđivao svačije zločine, bez obzira na to, od koga oni dolazili. Kako je to rekao na saslušanju pred OZN-om 21. svibnja 1945., hrvatski su biskupi osuđivali srpske zločine nad hrvatskim narodom, ali i hrvatske zločine počinjene u prekoračenju nužne obrane od srpskih napadaja. Ugroženim osobama, bez obzira na njihovu rasu, narodnost ili vjeru, uvijek je pomagao, za njih se je zalagao kod državnih vlasti tako, da im se preinači smrtna kazna u zatvorsku, a zatvorska smanji ili da budu pušteni na slobodu. Pomogao im je i na razne druge načine.

Što se tiče Stepinčevih zahtjeva za priznavanje određenih prava grkoistočnjacima, istaknutih u njegovoj predstavci Paveliću od 20. studenoga 1941., valja napomenuti, da to i ne predstavlja neku novost u političkom životu Nezavisne Države Hrvatske. Ta im prava i slobode u mjerodavnim političkim krugovima nikada nitko nije ni osporavao. Dovoljno je samo pročitati Pavelićeve smjernice dane 30. lipnja 1941. velikim županima i ustaškim dužnosnicima, da se svatko uvjeri u to. Političkih akata slična sadržaja ima na pretek. Druga je stvar, koliko je od toga stvarno moglo biti ostvareno. Za osiguranje tih prava i sloboda ne samo Srbima, nego hrvatskim građanima općenito, bio je potreban pravni red i mir. Toga na žalost u potpunosti nije bilo, jer je permanentno trajala četničko-komunistička pobuna, koja je na velikom dijelu teritorija Nezavisne Države Hrvatske ugroža-

vala biološki opstanak hrvatskoga naroda, a kojoj su upravo ti grkoistočnjaci, Srbi, masovno pružali pomoći i potporu. Zbog toga ni državna vlast, pogotovo sudbena, nije mogla normalno djelovati ni osiguravati građanima proklamirana prava i slobode.

U takvim okolnostima bilo je neminovno, da prevagu u javnom životu dobiju upravne, u mnogim mjestima čak i vojne ili redarstvene vlasti, koje manje jamče pravnu sigurnost, ali su uspješnije u obrani opstanka države. Normalna je bila stvar, da su te hrvatske državne vlasti progonači, partizane i njihove pomagače i sljedbenike, koji su rušili hrvatsku državu, ubijali hrvatski narod i izazivali kaos i nered u državi. Četnici su bili „svi redom raskolnici“, dakle pravoslavci, a partizani „gotovo svi raskolnici“, kako to svjedoči apostolski vizitator **Marcone** u svom pismu kardinalu Maglioneu 8. svibnja 1943. (432). Zato je, prema pisanju Amerikanca **Richarda Pattea** u knjizi „Slučaj kardinala Stepinca“, kako to prenosi **dr. Franjo Šanjek**, „u prvoj godini rata, bez sumnje, ubijeno mnogo više Hrvata i Muslimana negoli Srba“ (433).

Ti odmetnici od hrvatske državne vlasti nisu bili progonjeni zato što su bili pravoslavci ili Srbi, nego zato što su rušili hrvatsku državu i činili zločine u njoj ili barem na temelju osnovane sumnje bili osumnjičeni za takvu djelatnost. Zato se ne može ni govoriti o progonu Srba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Kako u već u navedenom pismu ističe Marcone, „nikada sa strane hrvatske vlasti nije bilo vjerskoga progona raskolnika, dapače ih više od godinu dana

MILOŠ OBRKNEŽEVIĆ

## RAZVOJ PRAVOSLAVLJA U HRVATSKOJ I HRVATSKA PRAVOSLAVNA CRKVA



MÜNCHEN - BARCELONA, 1979

POSEBNI OTISAK IZ «HRVATSKE REVIJE», GOD. XXIX., SV. 2[114]

*Dr. Milan Obrknežević o osnutku Hrvatske pravoslavne crkve*

civilne vlasti favoriziraju i pomažu“ (434). Naravno, tu se misli na službenu hrvatsku politiku, a ne na ispade neodgovornih pojedinaca, koje je sama hrvatska državna vlast progonila, pa čak i strijeljala. O suprotstavljanju hrvatske državne vlasti samovolji pojedinaca najbolje govori slučaj rušenja pravoslavne crkve Velike Gosposjine u Senju. Dobivši obavijest od senjskog biskupa **Burića**, da je započeto rušenje te crkve i da se šire vijesti, kako će sve pravoslavne crkve na području senjske biskupije biti porušene, Stepinac se je odmah 10. veljače 1942. obratio **dr. Andriji Artukoviću**, ministru unutarnjih poslova, s molbom, da se to spriječi. Dana 13. veljače iste godine Artuković je odgovorio, da njegovo „ministarstvo ne samo da nikada nije izdalo bilo kakav nalog u tom pogledu, nego mu o stvari prije toga

nije bilo ništa ni poznato“, pa je odmah po primjeku Stepinčeva dopisa „dalо nalog velikom županu u Senju, da svaki takav možebitni pokušaj najstrože zabrani i spriječi“ (435). I pravoslavne crkve nisu bile rušene.

### 3.5. Vjerski prijelazi u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

Uvijek je bilo prijelaza s jedne vjere na drugu. Da toga nije bilo, ne bi se moglo jedne vjere širiti, a druge nestajati. Problema nema ili ne bi smjelo biti, kad se to čini dragovoljno, ali problem nastaje, kad se nekoga izravno ili neizravno sili, da prijeđe s jedne vjere na drugu. Da se uklone nesporazumi, u nekim su državama vjerski prijelazi zakonom uređeni. Tako je bilo, npr. na području Austro-Ugarske monarhije, pa je i Hrvatski sabor 1905. donio Osnovu zakona o vjeroispovjednim odnosima, kojom je uređeno gradivo o prijelazu s jedne vjere na drugu.

Tim putem krenula je i Nezavisna Država Hrvatska, u kojoj je 3. svibnja 1941. donesena Zakonska odredba o prelazu s jedne vjere na drugu. Izgleda, da je bilo stanovnih nejasnoća u primjeni te zakonske odredbe, pa je ministarstvo bogoštovljiva i nastave 27. svibnja 1941. donijelo Uputu prigodom prelaza s jedne vjere na drugu. Zakonska odredba o prelazu s jedne vjere na drugu sastoji se samo od dva članka, s tim da je cijelo gradivo o prijelazima sadržano u prvom članku. Prema njemu, ukidaju se svi dotadašnji propisi o prijelazu s jedne vjere na drugu i određuje, da je za prijelaz u novu vjeru potrebna prijava kotarskoj oblasti odnosno gradskom poglavarstvu o prijelazu, potvrda o podnesenoj prijavi i ispunjenje vjerskih propisa "one priznate vjeroispovijesti, na



Mitropolit Hrvatske pravoslavne crkve Germogen, na dan ustoličenja

koju stranka prelazi". U Uputi se to samo opširnije prepričava i određuje, da je za prijelaz maloljetnika između sedme i osamnaeste godine dovoljna "samo izjava roditelja, a nije potrebna i posebna dozvola nadtutorstvene oblasti"(436). Dakle, spomenuta zakonska odredba i uputa za njezinu provedbu uređuju općenito prijelaz s jedne vjere na bilo koju drugu, a ne samo prijelaz s pravoslavne na katoličku vjeru. Ti propisi su vrlo liberalni, u njima nema traga nikakvoj prisili, a nisu ni u suprotnosti s propisima Katoličke crkve, kako to tvrde neki pisci. Kako se u praksi ipak najviše ili uglavnom radilo o prijelazu s pravoslavlja na katolicizam, u buduće će se samo o tomu govoriti.

Zakonska odredba o prelazu s jedne vjere na drugu ne sadrži sve predpostavke, koje je potrebno ispuniti, da bi netko bio primljen u drugu vjeru, nego upućuje na propise same te vjere, na koju pojedina osoba želi prijeći. Bez postojanja tih propisa nemoguća je primjena spomenute zakonske odredbe. Zato su pojedine katoličke biskupije i katolički teolozi odmah po njezinu izlasku u "Narodnim novinama" počeli objavljivati predpostavke za primanje u Katoličku crkvu. U "Katoličkom listu" od 15. svibnja 1941. tiskana je okružnica zag-

rebačke nadbiskupske kancelarije, u kojoj se navode te predpostavke. O tome je dr. Stjepan Bakšić pisao u istomu glasili od 3. lipnja 1941. Taj njegov članak bio je nepotpun, a sadržavao je i neke netočnosti, pa je u posebnom prilogu "Katoličkoga lista" od 11. lipnja iste godine izšao njegov novi članak pod naslovom "Propisi za primanje u katoličku Crkvu", u kojemu je podpuno obuhvatio tu problematiku.

Prema Bakšiću, u Katoličku crkvu može biti primljen onaj tko je poučen u svim glavnim istinama katoličkoga vjerovanja, tko imade iskrenu namjeru prisustviti u Katoličku crkvu, tko može živjeti po načelima Katoličke crkve i tko dobije dopuštenje biskupskoga duhovnog stola. Bakšićeva su stajališta podudarna s okružnicom zagrebačke nadbiskupske kancelarije, iz koje navodi i ovaj dio: "Upozorava se dušobrižno svećenstvo, da u ovim delikatnim pitanjima ljudske duše (t.j. u pitanju prelaza) postupa strogo po načelima katoličke Crkve čuvajući njezino dostojanstvo i ugled te a limine (podpunoma - op. I. G.) odbija one, koji bi u Crkvu htjeli ući bez ispravnih motiva tražeći u njoj samo zaštitu svojih materijalnih interesa i egoističkih ciljeva"(437).

(nastavit će se)

### Bilješke:

419. HDA, Arhiv NDH, Velika župa Dubrava, kutija 2, dok inv. br. 17.711, i Vlado Ivković: Nevesinje 1941., Ljubljana, 1980., str. 76.
420. HDA, Arhiv NDH, Velika župa Dubrava, kutija 2, dok. Inv. br. 17.711; Đorđe Piljević, nav. dj., str. 229.; Vlado Ivković, nav. dj., str. 135., 136., 140., 143.-152., 166.-167., 185.-189., itd. i Odmetnička zvjerstva i pustošenja..., str. 86.
421. Radovan Papić, nav. dj., str. 79.
422. Zdravko Dizdar-Mihael Sobolevski, nav. dj., str. 160.-165.
423. Isto, str. 179., bilješka 41., i str. 192. i 193.
424. Vladimir Dedijer-Antun Miletić: Genocid nad Muslimanima 1941.-1945., zbornik dokumenata i svjedočenja, Sarajevo, 1990., str. 70.
425. Ivan Gabelica: Slavko Goldstein – protiv povijesne istine, „Hrvatska smotra“ br. 6, Zagreb, ožujak-travanj 2005., str. 36.-39.
426. Jure Krišto: Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945., knj. II., str. 39., 115. i 118.
427. Tajni dokumenti o odnosima Vatikana i ustaške „NDH“, str. 104.
428. Jure Krišto, nav. dj., str. 270.
429. „Katolički list“ br. 12-13 od 29.03.1945., str. 93.-94.
430. HDA, MUP DOS 301681, kutija 1, omotnica 1.
431. Jure Krišto, nav. dj., str. 39.-40., 115. i 118.
432. Isto, str. 268.
433. Franjo Šanjek: Stav Crkve u Hrvata prema totalitarizmima XX. stoljeća, „Obnovljeni život“, br. 1.-2., Zagreb, 1996., str. 141.
434. Jure Krišto, nav. dj., str. 267.
435. „Službeni vjesnik zagrebačke nadbiskupije“ br. 6, Zagreb, 03.12.1945., str. 34.
436. Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske..., str. 56 i 122.
437. „Katolički list“ br. 19 od 16.05. 1941., str. 230.-231., br. 21.-22. od 03.06.1941., str. 254.-256., i br. 23 od 11.06.1941., poseban prilog, str. 1.-4.

# PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XLI.)

**3459. VRAGOVIĆ, Marija** (Antun) - rođ. 01.01.1919. u Varaždinu. Osuđ. 1948. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPNB čl. 3. t. 3. na 3 god. zatvora.

**3460. VRANIĆ, Kata** (Nikola) - rođ. 01.01.1926. u Gospicu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda JA Gospic po ZPND čl. 3. t. 3, na 2 god. zatvora.

**3461. VRANJEŠEVIĆ, Marica** (Đuro) - rođ. 21.03.1929. u Novim Banovcima. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Požega po ZPND čl. 3. t. 7, na 6 god. zatvora.

**3462. VRBAN, Ana** (Ivan) - rođ. 01.01.1910. u Svetom Roku. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl.11, na 1 god. zatvora.

**3463. VRBAN, Anka** (Mijo) - rođ. 01.01.1913. u Rukavincama, Senj. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Sušak po UVS čl.14. na 2 god. zatvora.

**3464. VRBAN, Antun** (Vinko) - rođ. 01.01.1953. u Podr. Slatini. Osuđ. 1975. presudom Okr. suda Osijek po KZ čl. 174. na 6 mjes., zatvora.

**3465. VRBAN, Bastola** (Ivan) - rođ. 03.03.1901. u Cesarici. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb jer je «bio u neprijateljskoj vojsci» na 8 god. prisilnoga rada i zatvora.

**3466. VRBAN, Marija** (Ignac) - rođ. 05.09.1932. u Karlobag. Osuđ. 1951. presudom Kot. suda Sežana radi djela «protiv postojećeg poretka» na 10 mjes. zatvora.

**3467. VRBANČIĆ, Ana** (Martin) - rođ. 01.01.1915. u Novom Virju. Osuđ. 1945. presudom Div. Voj. suda Osijek po ZPND čl.11. na 5 god. zatvora.

**3468. VRBANIĆ, Kata** (Mijo) - rođ. 01.01.1902. u Dugoj Resi. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Karlovac po čl. 23, na 1 god. i 8 mjes. zatvora.

## *Priredio:*

**Jure KNEZOVIĆ**

**3469. VRBANIĆ, Mira** (Milan) - rođ. 01.01.1881. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Komande Vojnog Područja po ZPND čl.11, na 18 mjes. zatvora.

**3470. VRBANIĆ, Vera** (Rudolf) - rođ. 11.11.1907. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Komande Vojnog suda Zagreb po ZPND čl.11. na 1 god. zatvora.

**3471. VRBICKI, Marija** (Antun) - rođ. 01.01.1906. u Velikim Zdencima. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3, t. 3 na 8 mjes.. zatvora.

**3472. VRČEK, Barica** (Marko) - rođ. 01.01.1904. u Donjoj Stubici. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.4.t.7. na 10 god. zatvora.

**3473. VRDOLJAK, Marija** (Mijo) - rođ. 10.11.1925. u Grabovcu, Imotski. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Split po ZPND čl. 3, t. 14 na 4 god. zatvora.

**3474. VRDOLJAK, Ursula** (Martin) - rođ. 01.01.1906. u Sinju. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Split po ZPND čl. 3. t. 8 i 14. na 3 god. i 6 mjes. zatvora.

**3475. VREBAC, Vinko** (Mirko) - rođ. 01.01.1939. u Čepinu. Osuđ. 1972. presudom Općinski suda Osijek po KZ čl. 119/3. na 5 mjes. zatvora.

**3476. VREŠ, Paula** (Ignac) - rođ. 30.06.1904. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 13. i 14 na 7 god. zatvora.

**3477. VRIJAČKI, Franjka** (Nikola) - rođ. 01.01.1894. u Baćinu, Hrv, Kostajnica. Osuđ. 1946. presudom Okružnoga narodnog suda Sisak po ZPND čl. 3. t. 3. na 6 god. zatvora.

**3478. VRKLJAN, Ika** (Petar) - rođ. 01.01.1922. u Svetom Roku. Osuđ. 1947.

presudom Okružnog suda Gospic po ZPND čl..3.t.14, na 1 god. zatvora.

**3479. VRKLJAN, Irmgard** (Albert) - rođ. 11.05.1905. u Berlinu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.7.i 8. na 10 god. zatvora.

**3480. VRKLJAN, Ivanka** (Josip) - rođ. 16.08.1924. u Ričicama, Gračac. Osuđ. 1951. presudom Kot, suda Sežana radi djela «protiv poretku» na 14 mjes.. zatvora.

**3481. VRLAC, Mara** (Miško) - rođ. 14.11.1904. u Derezi. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3, na 9 god. zatvora.

**3482. VRLENIĆ, Branka** (Franjo) - rođ. 01.12.1918. u Splitu. Osuđ. 1952. presudom Kotarskog suda Split po KZ čl. 303. na 1 god. 2 mjes., zatvora.

**3483. VRNOGA, Nikola** (Ilija) - rođ. 27.02.1910. u Metkoviću. Osuđ. 1945. presudom Okružnog suda Makarska zbog prokazivanja na 5 god. zatvora.

**3484. VRSAKOVIĆ, Vanda** (Ivan) - rođ. 07.08.1921. u Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zabreb po ZPND čl. 11. na 4 god. zatvora.

**3485. VRTARIĆ, Antun** (Jure) - rođ. U.06.1910. u Piškorevcima. Osuđ. presudom Okružnog suda Sl. Brod kao «pripadnik ustaškog pokreta» na 3 god. zatvora.

**3486. VRVILO, Marija** (Ivan) - rođ. 01.01.1912. u Brštanovu, Split. Osuđ. 1948. presudom O.S. Split po ZPND čl.3.t.14. na 18 mjes., zatvora.

**3487. VTIČAR, AMALIJA** (?) - rođ. 01.01.1897. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom po na 4 mjes., 21 dan zatvora.

**3488. VUCIKUJA, Rezika** (Rato) - rođ. 04.09.1928. u Kalinovcu. Osuđ. 1946. presudom Okružnoga narodnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.3. na 10 god. zatvora.

- 3489. VUČETIĆ, Mira** (Ivan) - rođ. 15.12.1925. u Senju. Osuđ. 1946. presudom Okr. suda Sušak po ZPND čl. 3. t. 7. i 9, na 4 god. zatvora.
- 3490. VUČETIĆ, Viktorija** (Dragutin) - rođ. 01.06.1928. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 18 mjes. zatvora.
- 3491. VUČIĆ, Ankica** (Marko) - rođ. 16.10.1918. u Karlovacu. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3.t.14. na 1 god. zatvora.
- 3492. VUČIĆ, Tonika** (Franjo) - rođ. 03.07.1927. u Ogulinu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 2 god. zatvora.
- 3493. VUČIĆ, Tonka** (Franjo) - rođ. 01.11.1928. u Ogulinu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 2 god. zatvora.
- 3494. VUČIĆ, Zora** (Franje) - rođ. 04.04.1925. u Ogulinu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 6 god. zatvora.
- 3495. VUČINIĆ, Ana** (Franjo) - rođ. 01.01.1888. u Garešnici. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Bjelovar po UVŠ čl.. 14. na 3 god. zatvora.
- 3496. VUČINIĆ, Bara** (Đuro) - rođ. 27.06.1922. u Šumećanima. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po UVŠ čl.14.. na 5 god. zatvora.
- 3497. VUČKOVIĆ, Marija** (Mijo) - rođ. 01.01.1920. u Vel. Kopanici. Osuđ. 1947. presudom Div.Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl..3.t.14. na 6 mjes. zatvora.
- 3498. VUGRINEC, Dragica** (Ivan) - rođ. 10.11.1920. u Dugoj Resi. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 3 god. zatvora.
- 3499. VUGRINEC, Rozalija** (Antun) - rođ. 28.08.1912. u Murskom Središću. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 8. na 2 god. zatvora.
- 3500. VUJANOVIĆ, Dora** (Peter) - rođ. 05.11.1927. u Otonu, Knin. Osuđ.
1946. presudom Vojnog suda Split po ZPND čl. 11, na 2 god. zatvora.
- 3501. VUJIĆ, Ana** (Ante) - rođ. 01.01.1961. u Pagu. Osuđ. 1983. presudom Okr. suda Rijeka po KZJ čl. 133/1 na 1 god. i 6 mjes. zatvora.
- 3502. VUJIĆ, Olga** (Đure) - rođ. 01.01.1910. u Budimpešti. Osuđ. 1945. presudom Okr. suda Srijem. Mitrovica po ZPND čl. 3, t. 3, na 10 god. zatvora.
- 3503. VUKOVIĆ, Slavko** (Antun) - rođ. 01.01.1927. u Osijeku. Osuđ. 1975 presudom Opć. suda Osijek po čl. 119/3 na 3 mjes., zatvora.
- 3504. VUK, Antun** (Šimo) - rođ. 01.01.1909. u Pleterničkim Mihaljevcima. Osuđ. 1969 presudom Okr. suda Požega po KZJ čl. 174, na 4 mjes., zatvora.
- 3505. VUK, Evica** (Franjo) - rođ. 15.02.1924. u Osijeku. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14, na 16 mjes. zatvora.
- 3506. VUKADIN, Dragica** (Ante) - rođ. 01.01.1917. u G.Valoku. Osuđ. 1949. presudom Kot.suda Pula po ZPND čl.3.t.14. na 4 god. zatvora.
- 3507. VUKAŠINOVIĆ, Antun** (Petar) - rođ. 01.01.1942. u D. Andrijevcima. Osuđ. 1972. presudom Opć. suda Sl. Brod po 61. 119/3 na 2 mjes. i 15 dana zatvora.
- 3508. VUKAŠINOVIĆ, Dragica** (Zdravko) - rođ. 10.11.1920. u Osijeku. Osuđ. 1946. presudom Okružnoga narodnog suda Osijek po ZPND čl. 8. i 11. na 3 god. zatvora.
- 3509. VUKAŠINOVIĆ, Jula** (Bartol) - rođ. 02.09.1910. u Tulniku. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3.1,14. na 6 mjes. zatvora.
- 3510. VUKELIĆ, Danica** (Mila) - rođ. 02.02.1902. u Senjskoj Dragi. Osuđ. 1945. presudom Okr. nar. suda Sušak po ZPND čl. 2, na 5 god. zatvora.
- 3511. VUKELIĆ, Katica** (Joso) - rođ. 01.09.1926. u Oštarijama. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl.11. na 5 god. zatvora.
- 3512. VUKIĆ, Kata** (Stipe) - rođ. 25.11.1927. u Tribunju, Zadar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Zadar po ZPND čl..3.t.14. na 3 god. zatvora.
- 3513. VUKIĆ, Marija** (Ivica) - rođ. 15.07.1923. u Tribunju, Zadar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Zadar po ZPND čl. 3. T, 14. na 2 god. i 6 mjes. zatvora.
- 3514. VUKIĆ, Marija** (Mijo) - rođ. 01.01.1903. u Koprivnici. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 2. na 2 god. zatvora.
- 3515. VUKIĆ, Zorka** (Roko) - rođ. 01.01.1923. u Tribunju, Zadar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Zadar po ZPND čl..3.t.14. na 3 god. zatvora.
- 3516. VUKMANIĆ, Kata** (Janko) - rođ. 25.12.1919. u Gornjem Zvečaju. Osuđ. 1945. presudom Okružnog suda Karlovac po ZPND čl. 11 na 6 god. zatvora.
- 3517. VUKMIROVIĆ, Milka** (Iso) - rođ. 01.01.1905. u Ratkovcu, N. Gradiška. Osuđ. 1949. presudom Okružnog suda Osijek po ZPND čl..3.t.14. na 3 god. zatvora.
- 3518. VUKOLIĆ, ANA** (?) - rođ. 01.01.1908. u. Osuđ. 1945. presudom S.O.S. Petrinja po na zatvora.
- 3519. VUKOREPA, Milka** (Joso) - rođ. 22.08.1929. u Miljevcima, Drniš. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Split po čl. 3. t, 14. na 3 god. zatvora.
- 3520. VUKOVIĆ, Anica** (Đuro) - rođ. 02.06.1927. u Stružcu, Popovača. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3, t. 14, na 2 god. i 6 mjes. zatvora.
- 3521. VUKOVIĆ, Anka** (Ante) - rođ. 27.06.1927. u Tribunju, Zadar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Zadar po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. i 6mjes. zatvora.

(nastavit će se)

# U POVODU VIJESTI O JEDNOJ BEATIFIKACIJI

**(Osvrt na knjigu Marice Stanković "Godine teške i bolne", Zagreb, Glas Koncila, 2000.)**

Godine 2001., nakon izlaska prvog izdanja knjige Marice Stanković "Godine teške i bolne", darovala mi je tu knjigu **Kaja Pereković** s napisanim najljepšim prijateljskim riječima. Kupila je oko 200 primjeraka i združno ih dijelila. Knjigu sam pročitala i na nju se pismeno osvrnula u članku "Conclusio (KPD Požega nakon 50 godina)". Članak je iste godine izašao u časopisu *Marulić*, koji izdaje Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima.



Objavljene uspomene Marice Stanković - obračun i s hrvatskim nacionalizmom

U spomenutom članku nisam imenovala autoricu knjige Maricu Stanković, a ni one koji su u izdanju ove knjige sudjelovali, da ih ne povrijedim, a i s mrtvima ne mogu polemizirati. Osim toga, smatrala sam da je kršćanski praštati (...oprости nam duge naše, kako i mi otpuštamo dužnicima našim...), iako sam - kao i mnoge moje supatnice - bila više nego zaprepaštena neosnovanim, nepoštenim i nesmotrenim zaključcima autorice.

Ne znam zašto sam šutjela, ali godine su tekle i knjiga je kolala po svijetu od 2001. do 2006: Njemačka, München, Nürnberg,

**Piše:**

**Višnja SEVER**

dalje Toronto, Melbourne, Rim, našla sam je i u Popovači i u Kutini i drugdje. Drugo izdanje izlazi 2002. i dalje putuje.

Upravo je otvoren postupak za novu hrvatsku blaženicu **Maricu Stanković!** Pitam se: zar je sve u molitvi? A što je s Božjom zapovijedi: "**Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe?**"

Marica Stanković nije znala sagledati Božju prisutnost u svojim supatnicama. Krivo i naivno, a možda i na osnovi nesuvislih insinuacija, stvarala je svoju sliku i postavljala se za suca koji *ex cathedra* sudi i oslobađa. Za sve ove moje tvrdnje moram iznijeti niz primjera iz njezine knjige i iz stvarnog života u KPD-u Slavonska Požega.

Njezina je knjiga zaista važan dokument vremena i to teškog vremena, no iako tvrdi da je pisana bez traga mržnje, u svakom je slučaju puna krivih stavova i zaključaka.

Premda čvrsta vjernica, a vjernici su hrabri, začuđuje me njezin užas i strah, uz toliko plakanja i suza: "...Strašno se bojim. Bojim se dana, bojim se noći. Bojim se sutrašnjice. Bojim se toliko da gream od plača. K tome još onaj ludi strah! Strah od svega, strah od uprave, strah od pomocnika, strah od UDB-e, strah od komandira, strah od milicajaca, strah od žena..."

Puna je samosažaljenja i očaja nad svojom sudbinom, neprestano plače i zaista grec u suzama. Ipak je sama citirala riječi jedne zaista plemenite osobe, **Vlaste Arnold**, koja je odlazila na užasan rad na Lonjsko polje: "Neka! Ne puštam ni jedne suze da uživaju u njoj. Bog zna što radi."

Sve žene, političke zatvorenice, teško su patile, još puno teže ostavljajući djecu,

muževe, ali mnoge su i ponosno i hrabro nosile svoj križ. Sve te mlade patnice koje su poslane na rižina polja na Lonju, autostradu, na sjeću drva u Papuk, prihvatile su svoj križ bez mrmljanja. Mnoge od njih mogele bi biti proglašene sveticama.

Čudan je odnos Marice Stanković prema ljudima...Citiram iz njezine knjige: «U početku nisam s teškim kriminalama htjela govoriti, ni rukovati se, ali sam se i na to priviknula... Meni nikako nije išlo u glavu da partizanka može biti cedomorka...»

(Kakvo je to ona imala idealizirano mišljenje o partizankama!?!). Povodom tog događaja naš zatvorski liječnik, također politički zatvorenik, **dr. Ratz**, morao nas je sve ginekoloski pregledati, pa je tim povodom izjavio: "Premda su prošle užasne trenutke, ponosan sam na naše djevojke".

## DRAGOJ LJUBICI (DOŠEN)

*Mnoge su godine prošle  
u radosti i u tugi,  
a ti si ostala ista  
ko boje u nebeskoj dugi.*

*I sve tvoje čežnje i nade  
u srcu se tvome gnijezde,  
a tvoje su oči uvijek  
uz ponore vidjele zvijezde.*

*I nikad ne treba žalit  
za onim što vjetrovi nose,  
jer sunčani dani blaže  
a travke su pune rose.*

*I miris se cvjetova širi  
i blistavih pahulja snijega  
I sve se u miru kreće,  
jer ti si uvijek uz Njega. •*



Marica Stanković

M. Stanković vrlo je kritično pisala i o časnim sestrama: «Mislila sam da će u njima naći mučenice, a našla sam slabe, nervozne žene, koje su si međusobno radile male pakosti... Sve je bilo u njima izgrženo, izjedeno, prevrnuto.»

O Kaji Pereković kaže: "I nju je **Hećimović** dospio čak sasvim zbumjenom učiniti pa je priznala da imam svoj krug i da se i u logoru bavim klerikalnom propagandom". (O ovome bi se trebala izjasniti Kaja Pereković.)

Godinama sam trpjela radi procjene Marice Stanković kojom nas je proglašila socijalistkinjama s negativnim predznakom. Iako se ponosim svojim kršćanskim socijalizmom, njezine optužbe potpuno su izmišljene. Krivo je ocijenila funkciju kulturne ekipe, koja nam je u tom času bila jedina svijetla točka. Nakon rada, sastale bismo se u baraki kulturne ekipe, učile uloge, izmjenjivale misli. Sukladne ideje i stavovi podizali su nam duh, i na tren smo osjećale da smo živa bića, koja su se izjednačila sa slobodnim ljudima.

Prijateljstva stečena tada zadržala su se nepomućena do danas.

Kako je Marica Stanković znala sve detalje o funkciji kulturne ekipe i o nama, koje je u svojoj knjizi proskribirala – kulturnu ekipu koja je 1948. prestala djelovati?! Od kuda Marici Stanković pravo da se

na nas nabacuje blatom, izmišljanjem da smo pristale na preodgoj Hećimovićev?

Ta se ideja rodila u njezinoj mašti ili u glavama zapravo njezinih i pravih doušnica. Tada se i počeo širiti glas o cinkericima, kojih je očito i bilo sve više i više. No površno se i naivno gledalo i slušalo, nije se ništa kritički i razumno razmatralo, nasjedalo se, govorilo se, šaputalo se.

Vlasti u KPD-u Požega to je odgovaralo. "Divide et impera". A stradavale su poštene i naivne žene, dok su verzirane cinkericice sjajno obavljaju svoju dužnost. Našu pak kulturnu ekipu uspješno je vodila **Nada Miškulin**, uz savjetnicu Vlastu Arnold.

Program kulturne ekipe bili su igrokazi: Zlatarevo zlato, Postolar i vrag, Hasanaginica (koju je u glavnoj ulozi izvrsno interpretirala Nada Miškulin) i dr. Zborovođa bila je **Ankica Drvarek** iz Varaždina. Pjevala sam Hatzeovu majku i druge pjesme. Pratila me je na klaviru **Slavica Lovrić** iz Osijeka, koja nas je oduševljavala interpretiranjem Chopina, Glinke i dr., te na tren udaljila od krute stvarnosti. Moja majka, **Zorka Sever**, slikeala je kulise sa supatnicom Sandom **Brkljačić**. **Ružica Arhanić** uspjela je osnovati i knjižnicu. Knjige su se polako skupljale i njihov je sadržaj bio raznolik, uglavnom ruski klasici (Dostoevski, Turgenjev, Tolstoj i dr.) i nešto socijalističkih brošura. O nama je samima ovisilo što smo izabrale iz nove knjižnice i što smo čitale.

Još dvije nevino optužene osobe u knjizi su **Jelka Benešić** i **Marjana Butković**. Jelka je bila fina, tankočutna osoba, svestrana i kulturna, i sama akademski obrazovana iz poštene hrvatske intelektualne obitelji. Jako je trpjela radi fizičkog zdravlja (tuberkuloze), a najviše radi potvora bivših uskogrudnih kolegica, koje su je osuđivale nakon razgovora kod referenta Hećimovića, a nije nikome govorila o sadržaju tog razgovora. I Marijana Butković je proglašena cinkericom, jer je i ona išla na razgovor, a također nije nikome govorila o sadržaju razgovora. Nikad im nitko nije mogao dokazati krivnju.

### SONET 1947.

*Supatnicama iz KPD  
Zorici Čengić, Ljerki Šrgatić  
Verici Veliki, Darinki Badanjek*

*Dok resko zvono u zoru nas буди  
Miso se диže do prijestolja Boga,  
Verige ropstva okivaju grudi  
a roblje шuti i radi za кога?*

*Žuć se izljeva i krv vrije mlada  
dok narod nosi teško breme križa.  
Krvavim znojem okapa se riža  
Oči i usne mukom šapću kada?*

*Pljušte kiše i režu se stabla.  
Blato se lijepi po drvenom đonu.  
Odmiče vrijeme, tek zna se po zvonu.*

*Dođeš u bazu na pričnu padaš.  
To ludo srce za Hrvatsku bije  
i ti se još uvijek boljemu nadas. •*

Ta sumnja o njoj razdirala joj je tijelo i dušu i nakon dolaska na slobodu. Za par godina umrla je od raka.

Iz stvarnog života, a o odnosu prema bližnjemu svojem, navodim što mi je ovih dana evocirala **Ljerka Škrgetić Vukadinović** kao jednu epizodu iz KPD Požega: "Vratila sam se umorna i bolna iz sječe

### CRNI SE OBLACI NADVILI

*Marijani Butković (1947.)*

*Crni se oblaci nadvili  
malo je modra neba  
u osudi svakog čovjeka  
dokaza pravih treba*

*Unišiti svakog bez savjesti  
i katarki slomiti jedra  
lako je jezikom smlatiti  
i ostati obraza vedra.*

*Život se pomalo gasio  
ljubav je bila u grudima  
sve je oprostila ljudima  
Bog ju je od zla spasio •*

## POPIS DJEVOJAKA I ŽENA

koje su sudjelovale u kulturnoj ekipi, koju je vodila Nada Miškulin, uz savjetnicu Vlastu Arnold

1. Vlasta Arnold, prof.
2. Anica Bajan
3. Zdenka Cvenić, prof.
4. Ljerka Dembić
5. Andelka Djetelić
6. Lelica Dolić
7. Ankica Drvarek
8. Ljubica Dumančić
9. Jela Đukić
10. Vjera Gilić
11. Slavica Golić
12. Miljenka Herceg
13. Đurđa Kajnart
14. Vlatka Krašovec
15. Slavica Lovrić, prof.
16. Katja Marjanović
17. Tatjana Metikoš, prof.
18. Nada Miškulin
19. Lija Olama
20. Zorica Pavlinić Campek
21. Dragica Pelikan
22. Božena Raos
23. Finka Ribarić Vezmarović
24. Marija Rogać
25. Miljenka Rogulj
26. Ivanka Rokić Radić
27. Sanda Brkljačić
28. Zorka Sever, slikarica
29. Višnja Sever
30. Milica Sokolović
31. Mila Tijardović
32. Vanda Vrsalović
33. Zdenka Župančić •

MARICA STANKOVIĆ

KAZNENO POPRAVNI DOM  
SLAVONSKA POŽEGA  
1.IV.1948-31.VIII.1952

*Strojopis uspomena M. Stanković*

drvra iz Papuka. Jako me boljelo uho, a nitko u sobi nije imao ulja za moje bolno uho. Saznala sam od jedne supatnice da je Marica Stanković taj dan u paketu primila bocu ulja. Otišla sam u njezinu sobu sa strahom da ne sretнем milicajku. Sestra Marica Stanković sjedila je mirno kraj otvorenog paketa, kojeg je netom dobila. Uz njen bok stajala je boca ulja. Priđem joj pruženom rukom u kojoj sam držala malu žličicu i zamolih ulja. Ona obujmi bocu, brzo je stavi iza leđa i reče 'Nisam ga dobila! Odgovorila sam joj: 'Ne morete skrivati bočicu, hvala!'. U taj čas dolazi u sobu jedna supatnica iz sobe kraj naše i nosi u ispruženoj ruci žličicu s uljem. Kaže: 'Kriminalka iz susjedne sobe šalje vam ulje'. Bilo je više milosrđa u gesti jedne kriminalke...»

Druga je epizoda s učiteljicom **Katom Lončarević** iz Petrinje. Kata je čučala kraj prične Marice Stanković i gladno gledala u njen paket, ali je ostalo bez rezultata. Kata nije ni od koga primala pakete, jer su svi njezini bili mrtvi.

Marica Stanković mnogo je učinila prije KPD-a na okupljanju mladih djevojaka u križarskoj organizaciji na molitvu. Nikada i nigdje nisam osporavala njezine zasluge na širenju vjere, no nije sve u molitvi, već i u dobrim djelima, požrtvovnosti i ljubavi prema svojem bližnjem.

Ne sudite da ne budete osuđeni •

## NA PRIČNI 1948 POŠTEDA

Prof. Jelki Benešić

Sto dvadeset  
žena i djevojaka  
soba bez peći.

Po tri na prični  
u dva kata.  
Uz mene kriminalka Kata  
sa sifilisom  
s druge strane baca krv  
Jelka Benešić.

Vojnička deka ispod  
i iznad,  
Jastuk je  
"brocak",  
a ormar  
Unrina kutija  
iza glave

.....  
Vani zid  
i dvorište  
bez trave.  
Protiču dani...  
Protiču noći...  
krijese se oči  
nižu se čisla  
Taho se moli  
kradom se proli  
i suza koja.

Sadašnjost siva,  
ponekad se javi  
ružičasta boja,  
jedanput na mjesec  
deset minuta  
razgovor  
sa dragima svojim  
ili kad ptica  
kroz rešetke zaluta. •

## CONCLUSIO (KPD Požega nakon 50 godina)

Pitamo se kako se moglo preživjeti u tom paklu, a da se ne poludi? Bez suza i jadanja prihvatiti križ.

Samo veliko puzdanje u Boga i ljubav za Hrvatsku ulijevali su nadčovječnu snagu u krhka tijela mladih djevojaka, da bi se izdržalo. Poslije KPD-a nisu se uznice izgubile ni kao supatnice, ni kao vjernice i rodoljubi.

Duboko odane Bogu i svojoj Hrvatskoj. Sazrele u trenutku blzine smrti. I zbog toga u srcu nisu imale ni mržnje, ni straha.

Duša im je bila puna vedrine, a srce mira.

Svi koji smo okušali težinu zatvora znamo da nema u njemu hijerarhije, ni kasta.

Svi smo mi jednaki po trpljenju i pred Bogom. Jedina je vrijednost ostati Čovjek, a ne vuk.

Bog je konačni sudac, a mi smrtnici i ne možemo mnogo puta dokučiti Njegove namjere s nama. Njega koji

nam je poklonio život i slobodnu volju, da sa životom nešto dobro i korisno uradimo i da nikom zlo ne nanosimo.

Iako smo sve materijalno izgubili, Bogu smo zahvalni na svemu što nam je dao, da možemo dalje opstati kao živa i svjesna bića ispunjena lijepim sadržajima.

Ja osobno ne želim nad svojim logoraškim iskustvom, jer ono mi je mnogo puta rasvijetlilo moje zamagljene poglede o življenju u zajednici, o ljudima.

Čovjek koji radi do smrti na svome duhovnom napretku uzet će zatvor kao "purgatorij".

Sve što smo dobro činili tokom života pada u ponor zaborava, ako ne ostavimo iza sebe svijetli trag ljubavi. (Uskrs, 2001.) •



U prvom redu: V. Sever, R. Sever-Plešnik, M. Rogulj-Babić, M. Marčinko, A. Bobinac, Š. Srkulj. U drugom redu: Z. Čengić, K. Pereković, V. Očić-Veliki, A. Frančević

### VRAĆAM SE UVIJEK...

*Supatnicama KPD Požega*

*Vraćam se uvijek  
k vama sestre  
u patnji,  
u pratnji  
svih onih  
kojih više nema.  
Iako možda život  
nove jade spremá,  
dignimo glavu  
prema vedrom nebu.  
Slomiti se ne da  
koji snagu nosi,  
koji zlu prkosí,  
gdje se otrov toči...  
Naprijed kroči  
koga ljubav tjera,  
koga krijevi vjera •*

### KULTURNA EKIPA

#### KPD POŽEGA 1946

*Sunce užarena lopta,  
u sivkasti oblak tone.  
Tamo daleko preko zida  
angelus zvana zvone.*

*Još zadnji traci klize  
po rubu naše barake.  
Nakon obilne kiše  
svjetlucaju male mlake.*

*I na čas opet prosine  
vidi se njegova snaga.  
Prosiplje svoje zlato  
preko "bine" drvenog praga.*

*Suluda mržnja sve gazi  
pakleno kolo se vrti.  
Opet smo unutar zida,  
al' veza nam osta do smrti.*

*Tko nas to smije da vrijeđa?  
okov još zveči na ruci.  
Tko znade o Jadu i muci  
kad grbilo nije leđa •*

# SJEĆANJA NA GODINE PROVEDENE U JUGOSLAVENSKOME KOMUNISTIČKOM LOGORU (IV.)

Negdje od polovice 1947. i dalje, savjetovala nas je uprava logora da pišemo molbe za pomilovanje i na to su poticali. Mnogi su pisali te molbe. Ja je nikad nisam napisao. Pisati molbu značilo je da si kriv i da moliš za pomilovanje. Ja sam osuđen potpuno nevin. Osim toga, bilo je uobičajeno u molbi nавesti da se kaješ i obećavaš da ćeš nešto napraviti. Nisam htio tražiti njihove milosti i pomilovanja. Međutim, nekako u to vrijeme izšla je jedna amnestija, neka opća amnestija s kojom se je automatski svim osuđenicima snizila kazna na jednu petinu. Tako je kod mene ispalo da nisam odležao 6 godina, nego nešto oko 5 godina.

## Prilni radovi izvan logora Stara Gradiška

Misljam da je to bilo negdje oko proljeća 1948., kad su nas, osuđenike, počeli slati na stalne radove daleko od logora Stare Gradiške. Bilo nas je previše u logoru, pa su tako rasteretili ili napravili mjesta za nove. Tako je i mene zapala sreća (sreća u nesreći), jer smo bili na svježijem zraku. Odvojili su nas: mlađi i srednjih godina po grupama oko stotinu ili malo niže. Imali smo na sebi logorsko žučkasto-bijelo odjelo, na kojem je na leđima bilo otisnuto velikim slovima KPD Stara Gradiška. Lijepo ime: Kazneno-popravni dom Stara Gradiška. Doveli su nas na teški zemljani i kamenolomski rad na željezničkoj pruzi u Bosni, najprije u Žepče.

Već prije našeg dolaska, gospodari su nam izgradili "stanove". Obična drvena baraka, koju su okružili bodljikavom žicom. Nedaleko barake iskopana je jama za WC. Radili smo na pruzi na ravnjanju brežuljaka za novu prugu. Najjednostavniji alat: kramp lopata, tačke. Određena je bila norma koliko svaki osuđenik mora na dan napraviti, i to se je zapisivalo. Norma se je moralala ispuniti. Radno vrijeme bilo je od jutra do mraka. Radilo se i po kiši. Kad bi pokisili na radu i vratili se u baraku, odjelo se stavljalo sušiti. Ako se je odijelo negdje obješeno osušilo - dobro, a ako nije, oblačilo se drugo jutro vlažno ili polumokro.

Kad smo u Žepču završili predviđene radove, preselili su nas dalje u Želeče. Tu nas je dostigla i zima. I tu je radno vrijeme bilo od jutra do mraka, a radilo se i po snijegu. Stražari su se grijali uz vatru, a mi uz kramp i lopatu. Tu smo bili smješteni u baraci, kroz koju je puhalo kao u nekom šatoru. Tu smo prvi put dobili krevete na kat. Grubo zbijeni od dasaka, izgledali su kao

*Piše:*

**Ivo DILBER, D. I.**

velika korita. Spavalо se po dvojica gore i dvojica dolje. Nikakvih deka, svatko je imao što je imao. U te krevete dali su nam samo slamu bez ičega drugoga. Po slami bi prostrli vlastitu deku i drugom se pokrili. Zbijali smo se jedan uz drugoga, da nam bude toplice. Nekako se uz dva tijela grijalo, ali je odozvolio hladilo. U sredini barake bila je neka velika kanta-peć u koju su se stalno metalala drva. Ložilo se, a unatoč tome, dva metra od te peći voda u kanti toliko bi se smrzla, da bi se led teško probio. U takvoj baraci spavali smo i u svom radnom odijelu, koje je često bilo vlažno. Kad smo ujutro uzeli svoje čarape da bi ih obukli, događalo se, da bi one bile smrznute od hladnoće. Nekad su se i cipele ukrutile.

Par mjeseci po dolasku na te vanjske radove, počeo sam dobivati pakete hrane. Izgledalo mi je da je neki svećenik iz Stare Gradiške izšao na slobodu, otisao u Zagreb u Palmotićevu ulicu i rekao za mene, da bi mi onda oni slali pakete. Dao im je adresu. Pisali su, ja odgovorio i tako smo uspostavili vezu. Slali su mi svakih 14 dana po 7 kg jake kalorične hrane. To me spasilo. Iako je na tim radovima hrana bila bolja nego u Staroj Gradiški, ipak nije imala onu kaloričnu vrijednost kakva je trebala pri ovim teškim fizičkim radovima.

Kad smo tu obavili predviđeni posao, premjestili su nas u novi logor u Doboju. Tu smo radili u kamenolomu, najprimitivnijim oruđem i drvenim toljagama. Mnogi su tu zdravstveno stradali i ostali invalidi. Kamenje se tovarilo na vagone rukama i toljagama, a umjesto lokomotive, sami smo gurali vagone do drobilice.

Negdje u zimi 1949. premješteni smo iz Bosne u Gorski Kotar, najprije na izgradnju jezera za hidrocentralu. Bilo je tu i drugih osuđenika. Kasnije smo proveli mnogo vremena u prokopavanju tunela, kroz koji će proteći voda iz jezera Gorskog Kotara u hidrocentralu u Vinodolu. Kad su nas dopremili u Gorski Kotar, najprije smo se naselili u mjesto Lič. Smještaj isti kao svugde – baraka, žica oko i stražari. Ovdje smo imali stražare iz Istre. Slabo su znali hrvatski. Naslušali smo se njihovih ružnih psovki *porco i porca...* Odatle smo selili negdje dalje u sljedeći logor. To mi je ostalo u žalosnoj uspomeni. Selili smo u

drugi logor sve pješke, noseći na sebi sav svoj teret, a toga se s vremenom nakupilo: dvije deke, hrana, odjeća... Snijeg je bio do pojasa. Stalno smo se izmjenjivali, jer oni na čelu probijali su snijeg. Stražari su išli uz nas na konjima. Konji su jedva gazili kroz duboki snijeg. Naši nečovječni gospodari... Da su nam bar nabavili saonice za stvari...ali ništa...nosi sve na sebi. Iznutra se znojiš od tereta na leđima, a novi snijeg je stalno pada u oči.

Poslije smo premješteni u mjesto Fužine. Tu smo ostali duže na prokopavanju tunela. I tu su mnogi postali invalidi. Kad smo probijali tunel za hidrocentralu u Vinodolu, s obje strane radili su osuđenici. I kad smo ga napokon probili, sastali smo se i bilo nam je draga. Drugi dan pokazali su nam novine s fotografijama, kako su ovaj važni posao i probijanje tunela obavili neki dobrovoljni radnici i omladina. Na fotografijama se rukuju i piju šampanjac, vesele se, a nas osuđenika nema, mi to nismo radili...

Svi smo i dalje, makar daleko od Stare Gradiške, pripadali logoru Stara Gradiška. Kad bi kome istekao rok kazne, straža ga je otpriatila u logor Stara Gradiška i otpuštan je (ukoliko nije još što u međuvremenu zaslužio).

## Završna riječ

Početkom 1950. bližio se kraj mome rođaškom životu. Sve više sam o tom mislio i želio da to dode što prije. Kad sam 21. travnja 1950. otpušten iz logora na "slobodu" (nije tada ni vani bila prava sloboda), otisao sam ravno iz logora na isto mjesto gdje je bila prva postaja mog križnog puta, u Zagreb, u Palmotićevu 33 i stupio u isusovački red.

U logoru su nam prijetili, da će nas cijeli život pratiti karakteristika, koju nam oni napišu pri otpuštanju. Bilo je nešto istine u tome, ali nije istina ovo za cijeli život, jer oni nisu trajali cijeli moj život. Nakon godinu dana, kada sam bio u isusovačkom novicijatu, dobio sam poziv da se javim u vojsku na dvije godine. Kad sam se vratio iz vojske kući, sljedeće godine dobio sam poziv da se javim u vojsku u rezervu na dva mjeseca... Opet sljedeće godine u rezervu dva mjeseca...

Mnogo godina sanjao sam o svome prošlosti logoraškom životu: Evo ih, ulaze u sobu vojnici na noćni pretres; na mom radu stražar uza me, selim se, sve nosim na leđima i sl. Ostale su mnoge posljedice za cijeli život... •

# MOJE ZATVORSKE USPOMENE (DNEVNIK)

## 10. veljače 1972.

Spremao sam se otići na posao, kao i svaki dan. Radio sam u Tehničkoj školi Zadar. U 7 sati i 30 minuta, na vrtu su pokucala dvojica istražitelja i dvojica milicionera. Jedan se zvao **Jugović**, a drugi «isljednik» **Đaković**.

Rekli su: «Vi ste Zorić. Imamo nalog za pretres vašeg stana.» Ušli su i započeli s pretresom. U kući moja mati i otac. Bili su uplašeni. Šutjeli su. Milicioneri su vršili pretres. Na stolić u sobi stavljali su svoj plijen: knjigu **dr. Franje Tuđmana** «Velike ideje i mali narodi», **V. Holjeveca** o hrvatskom iseljeništvu, moje rukopise, indigo papir, notese, bilježnice, kalendar **Danica** i sve što je odisalo hrvatstvom. Đaković je bio Srbin, a Jugović mi se predstavio kao Hrvat. Meni su naredili da sjedim na kauču.

Pokupili su moje rukopise i rekli: «Mi smo gotovi. Javite se u SUP do 13 sati. Inače, dolazimo po vas». Otišli su.

Odlučio sam toga dana ne ići u školu. Nisam se ni odazvao njihovom pozivu. Poslije 13 sati došli su po mene. Bio sam uhićen.

Vozio sam se «maricom» prema zgradi SUP-a u Zadru. U pratinji su bila trojica milicionara. Najprije su me odveli u sobu 25. Državna sigurnost. Dočekao me je **Branko Volarević**. Rekao je: «Ipak ste dolijali. Mi smo pratili vaš rad, nakon dolaska iz Duvna. Znamo što ste sve tamo radili». Zatim se obratio milicioneru koji me je doveo: «Vodi ga». Odveli su me istražnom sudcu, Srbinu **Dragutinu Goliću**, a ovaj je odredio pritvor.

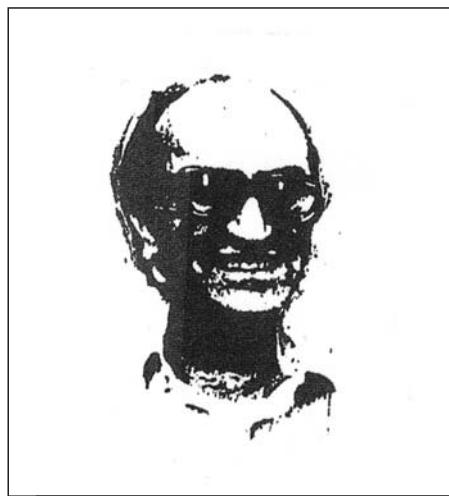
## 11. veljače 1972.

Vode me na saslušanje. Istražni sudac **Dragutin Golić**. U sobi prisutni moj odvjetnik **Šime Pavlović**, sudac Dragutin Golić, zapisničar **Stana Glavičić**, zamjenik javnog tužitelja **Mate Jajac** i sudačka pripravnica, kći sudske Okružne sudske Zadar **Mladena Manojlovića**. Istražni sudac me optužuje da sam u svojim pismenim radovima, koje sam slao raznim uredništvima, neobjektivno i neistinito

*Piše:*

**Bruno ZORIĆ**

prikazivao društveno-političko stanje u našoj zemlji, a da takovo stanje zapravo nije, već u društvu postoji pravo bratstvo i jedinstvo jugoslavenskih naroda pod mudrim rukovodstvom maršala **Tita**. Svojim djelovanjem i druženjem s nacionalističkim elementima, pokazao sam da sam protiv naše pravedne društvene zajednice i da rušim na taj način društveno-političko uređenje ravnopravnih naroda Jugoslavije. Kaže drug Dragutin



Bruno Zorić

Golić, da sam pritom pokazivao naročitu upornost i drskost, a u nekim svojim pismima i djelovanju da sam se naročito povezao s nosiocima nacionalizma i Maricom hrvatskom, kao notornom institucijom koja vodi politiku protiv Jugoslavije i svih njezinih naroda, a u cilju stvaranja samostalne države Hrvatske.

Drug Golić mi je rekao: «Te vaše snove ne ćete nikada ostvariti, to je u vašoj ludoj glavi i vama sličima, ali ovo društvo ima načina kako će sve to izbiti iz vaše glave». Usput mi je rekao: «Eto, ja uvijek imam nesreću da sudim piscima. Prije nekog vremena odmjerio sam kaznu **Mirku Vidoviću**, dobio je 4 godine, a Vrhovni sud

je potvrđio prvostupansku presudu. Dobro sam odmjerio».

Pomislio sam kako me ovaj sudac, četnik po svome uvjerenju, Srbin, priprema za istu kaznu. Odgovorio sam da u mojim pjesmama i drugim mojim pisnim uradcima nema elemenata neprijateljske propagande, niti da sam ja u njima prikazivao neobjektivno društveno političke prilike u zemlji.

Prvi dan saslušanje je završeno. Policajac me je ponovo vratio u ćeliju. Samica na trećem katu zadarskog zatvora.

## 12. veljače 1972.

Sutradan me je u zatvoru, u mojoj ćeliji posjetio predsjednik Okružnog suda u Zadru Mladen Manojlović. U njegovu društvu bio je i Mate Jajac, zamjenik Okružnog javnog tužitelja. Ušli su u moju ćeliju u pratinji zatvorskog čuvara i upitali me: «Tu ste vi? Kako s vama postupaju?» Odgovorio sam: «Onako kako im vi naredite».

Mrko me je pogledao i kad je zavirio u ćeliju, malo po njoj prošetao, napustio ju je. Nakon toga ušao je milicionar, nakon što su oni otišli i prijetio je palicom, te je rekao da će mi glavu razbiti. Tako se ne razgovara s predsjednikom Okružnog suda Zadar.

## 13. veljače 1972.

Sutradan me je u zatvoru posjetio otac. U pratinji je bio istražni sudac Dragutin Golić. Rekao sam ocu, da se ja njih ne bojam i da će doći kraj i njihovoj tiraniji i zločinu.

## 14. veljače 1972.

Iz «Večernjeg lista» sam doznao kako je izvršen pretres u Duvanjskom samostanu, te kako su uhićeni moji prijatelji **Kažimir Vučemil** i **Branko Pašalić**, a duvanjski fratri imali problema. Htjeli su doći do dokaza o mojoj djelatnosti, jer su mislili da pripadam kakvoj skupini. Ništa od toga. Skupina je postojala, ali SDS ju nije otkrila.

**15. veljače 1972.**

Opet saslušanje. Istražni sudac Golić pokušava doznati o nekoj famožnoj grupi. Zanima se za **Petra Vuletu**, **Petra Šalu**, **Davora Arasa**, **Antu Stipanića**, **Šimu Dukića** i druge, prijatelje, s kojima sam se družio i bio politički istomišljenik. Rekao sam mu: «Pustite te ljude na miru. Ja ne znam ništa o njima, kad bi i bilo nešto, ne bih vam ništa rekao». Golić je rekao: «Vi štitite fratre iz Duvna, a oni vas ne. Sačuvali su neke dokumente, koji vas mogu teretiti». Znao sam da nikakvih dokumenata nema, jer je naša grupa u Duvnu i Zadru djelovala verbalno, a bez ikavkih tvarnih dokaza.

**20. veljače 1972.**

Tražim od uprave zatvora, da mi omoguće pisanje žalbe i da mi donesu papir i olovku. To prenose predsjedniku Okružnog suda Mladenu Manojloviću. Policajac po imenu **Kanazir** donosi mi polovicu zgužvanog papira i običnu olovku. To mi šalje Mladen Manojlović, četnik, koji je sudio mnogim hrvatskim domoljubima zajedno sa svojim bratom po četništvu Dragutinom Golićem. Nije mi dano pravo da se žalim i dalje ostajem u pritvoru.

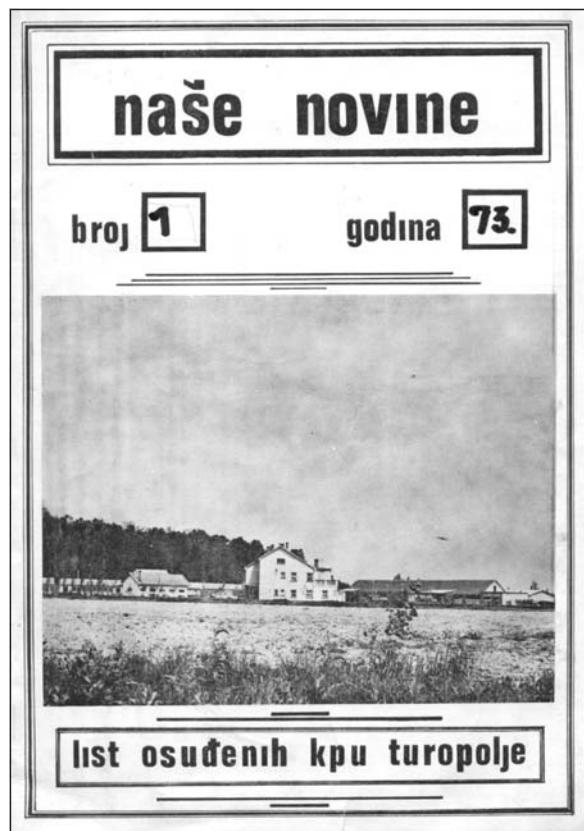
**25. veljače 1972.**

Vode me ponovno na saslušanje. Opet Golić, Mate Jajac i sudačka družba. Čitaju mi izjave nekih članova raznih uredništava kojima sam ja slao svoje literarne prijedloge. Spominje moj roman «Puzavci», koji mi je oduzet u rukopisu. «Tko su to puzavci?», pita Golić. «To su Srbi», odgovara u isto vrijeme. Traži od mene potvrdu.

Odgovaram da se zna tko su to puzavci, bez oznaka nacionalnosti. I ovo saslušanje nije imalo puno uspjeha za javnog tužitelja i istražnog sudca. Ljutit napušta prostoriju u kojoj se vršilo saslušanje. Zapisičarki Stani određuje: «Zapiši što kaže».

**29. veljače 1972.**

Za vrijeme šetnje, na četvrtom katu zadarskog zatvora, prilazi mi milicioner Kanazir. Moli me da mu pomognem u polaganju nekih ispita kod nekih zadarskih



List osuđenika na izdržavanju kazne u KPD Turopolje

profesora. Polagao je ispite kod **Želimira Meštrovića**, **Ive Livljanića**, **Eduarda Bajla** i drugih. Napisao sam papirići i tražio da ispite položi. Oni su tako i postupili. Kanazir mi je nudio pomoć, da bude veza s nekim mojim prijateljima u gradu. Nisam mu vjerovao. Pomogao sam mu da polaže ispite.

**3. ožujka 1972.**

Do sada sam bio u samici br. 11. Konačno me prebacuju u samicu br. 2. U njoj sam zatekao **Santinija** iz Filip-Jakova, zatvorenog zbog ubojstva sina, te nekog mještanina **Debeljaka** (ubio susjeda zbog međe).

**4. ožujka 1972.**

Posjećuje me u ćeliji Mate Jajac. Donosi mi razbojnički vijest kako je moj predmet gotov i kako će mi uskoro biti suđenje. Mislio je kako će me ta vijest obradovati. Bio sam preneražen. Do toga vremena mislio sam da svi ti suci, tužitelji, branitelji nisu takvi razbojnici kako izgledaju. Do tada sam mislio kako je sve to san i kako će sve to prestati.

**15. ožujka 1972.**

Mate Jajac opet upada u moju ćeliju. Donosi vijest kako će proširiti svoju op-

tužnicu protiv mene. Tvrdi da sam u svojim djelima, šireći propagandu, napadao Srbe, iako ih imenom nisam nikad spominjao, ali on je sasvim siguran da su to Srbi, a svi likovi u mome romanu su isto tako Srbi, pa prema tome ima elemenata za moje krivično gonjenje, po čl. 118. st. 1. KZ.

**30. ožujka 1972.**

Preko odvjetnika upućujem zahtjev na Vrhovni sud Hrvatske, da me se pusti iz pritvora, jer nema više razloga za moje zadržavanje u pritvoru. Okružni sud i dalje donosi rješenje kojim mi produžuju ostanak u pritvoru.

**10. travnja 1972.**

Vrhovni sud donosi rješenje da me se pusti iz pritvora.

**17. travnja 1972.**

Konačno sam pušten iz pritvora, dan početka suđenja dostavit će mi se naknadno.

**3. svibnja 1972.**

Prvi dan suđenja. Tužitelj čita optužnicu. Navodi se sve ono što sam radio i ono što uopće nisam stigao učiniti. Sud tvrdi kako sam mislio rušiti Jugoslaviju. Ja i dan danas ne znam kako sam to mogao učiniti.

**4. svibnja 1972.**

Drugi dan suđenja. Čitaju se izjave svjedoka. Suđenje je počelo u 8, a završilo u 13 sati.

**5. svibnja 1972.**

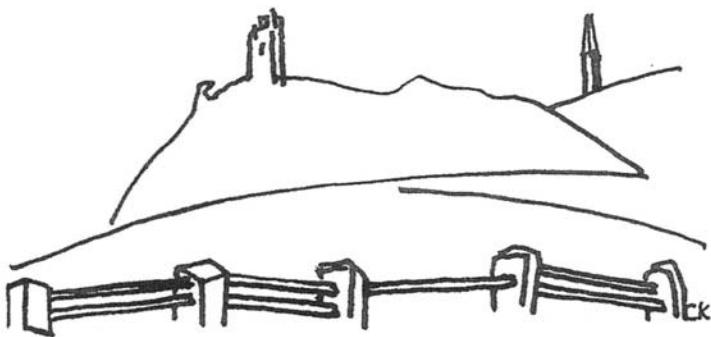
Donosi se presuda. Sudac **Ante Grubišić** čita presudu. 1 godina i 8 mjeseci strogo zatvora. Publika u sudnici reagira mrmljanjem.

**5. svibnja 1972. -****20. studenoga 1973.**

U ovom razdoblju očekivao sam da sudska presuda bude pravomoćna. Stigla je tek 20. studenoga 1973. Pozvan sam da odslužim kaznu u KPD Turopolje.

**20. studenoga 1973.**

Nastupio sam izdržavati kaznu zatvora. U zatvoru su **Goran Dodig**, **Ivan Piršić**, **Ante Grabušić**, **Vladimir Starčević**, **Ivan Požgaj**, **Nikola Krišto**, **Nikola Tadić** i drugi. Upoznali smo se već sljedećeg



dana. Do tog dana smo se poznavali samo preko crne kronike.

### 21. studenoga 1973.

Raspoređen sam u kartonaži. Politički prijatelji su me uputili da kažem kako sam bolestan od nečega. Nisam trebao izmišljati. Bolovao sam od šećerne bolesti, visokog tlaka i boli u kralježnici. Raspoređen sam u kartonaži. Radio sam na stroju za pravljenje ambalaže za tetrapak. Trebalо je vještine. Jednom sam okrvavio ruke.

### 29. studenoga 1973.

Slavi se Dan Republike. Prisutan je ministar pravosuđa **Antun Subotinčić**. Pripremio sam priredbu po naredbi načelnika zatvora. Trebalо je pokazati drugu ministru kulturno-odgojni rad kojeg provode zatvorenici, iako nikakvog rada nije bilo. Trebalо je slaviti Tita i socijalizam. Samoupravljanje kao najviši oblik slobode čovjeka. Ili kao tiranije.

### 1. prosinca 1973.

Danas rukama skupljamo smeće po zatvorskem dvorištu. Nema alata. Tovarimo u neku traktorsku prikolicu. Većinom su politički zatvorenici. Komandir Ante nas pozuruje da hitrije radimo. Donose metle. Čistimo dvorište.

### 15. prosinca 1973.

Danas sam raspoređen na rad u betonari. Velika hladnoća. Studen mi prodire do

kosti. Kraj mene Ivo Piršić, zaklanja se u zatvorskiju dolamu. Nešto podalje Goran Dodig s drugima podiže kolnjake na visoki kamion. Prašina upada u oči. Po sredini gradilišta otvorena vatra. Radimo, trčimo i grijemo se samo usput. Milicioneri oko nas. Milicioner **Savo Bunjevac** psuje na nekog zatvorenika čije su ruke promrzle. Dajem svoje razderane i probušene krpene rukavice tom zatvoreniku.

### 20. prosinca 1973.

Radimo u poljoprivredi. Sadimo kapulu i luk. Neki su raspoređeni u stočarstvo. Drugi u betonari, treći u kartonaži.

### 25. prosinca 1973.

Policajac Savo traži da mu kćerki napšem maturalnu radnju. On će donijeti papir, stroj i dobru marendu, a ja trebam samo pisati, jer mu kćerka ne može to napisati. Profesor joj po treći put vraća rad kao loše napisan. Prihvaćam. On je dežurni u petak, subotu i nedjelju, a ja bih za tri dana trebao napisati maturalnu radnju iz povijesti. Donosi mi literaturu i ja se dadem na posao. Stavlja me u kancelariju kraj sebe, naređuje da mi se doneše hrana iz zatvorske menze i radnja je gotova. U kartonaži je ukoričujem.

### 28. prosinca 1973.

Maturalna radnja je prihvaćena i ocijenjena vrlo dobrom. Milicionar Savo sav sretan donosi kruh, meso, vino (iako se u

zatvoru nije smjelo piti), a ja kažem: «U zatvoru se ne smije piti alkohol». Savo brekne: «Kad ti ga ja dajem, pij». Pozovem i druge. Nakon dugo vremena vidimo pečeno meso i vino. Bijeli svježi kruh.

### 3. veljače 1974.

Radimo po cijeli dan. Izjutra kartonaž ili betonara. Poslijepodne poljoprivreda ili šljunčara. Tovarimo lopatama pjesak u kamione.

### 10. ožujka 1974.

Zatvorski čuvan, Hrvat **Marijan Drempetić**, odnosi mi pismo u poštu. Sprijateljujem se s njim. Telefonski zove moje u Zadar i javlja im da sam dobro. Našem političkom zatvoreniku koji je u samicu, Anti Grabušiću, donosi mlijeko, svježi kruh i salamu. Danas je on dežurni. Tražimo da mu otvorit samicu i pusti malo svježeg zraka u samicu. Anti govori kako su mu to poslali prijatelji iz Zagreba.

### 29. ožujka 1974.

Zove me načelnik na razgovor. Želi znati kakvo je moje mišljenje o društveno-političkom stanju u zemlji. Do kraja nisam bio iskren. Znao sam da me čeka pripremljena palica. Obično nisam odgovarao na njegove provokacije. Hvalio je Tita i svoju partiju. Ja sam je psovao u sebi.

### 15. travnja 1974.

Težak rad. Po cijeli dan. Hrana slaba. Iscrpljeni, mučeni. Odvode nekoga u samicu.

### 13. svibnja 1974.

Zatvorski milicionar **Vladimir Janković** batina jednog zatvorenika. Šiknu mu krv iz nosa. Prosvjedujemo glasno.

### 20. svibnja 1974.

Dvojica zatvorenika odlučuju bježati. Hvataju ih. Vraćaju u samicu.

### 13. lipnja 1974.

Javljuju mi da se spremam. Idem kući. Puštaju me iz zatvora. Jurim na aerodrom. Dolazim kući.

### 14. lipnja 1974.

Doznajem da je uhapšena zadarska grupa na čelu s Želimićem Meštrovićem. Policija dolazi i po mene. Poziv okrivljenome. Opet strah, neizvjesnost, briga. Puštaju me. •

# KAKO JE 1954. SMAKNUT TRPIMIR MARINIĆ?

Koliko je vrijedilo Titino «pomilovanje», ako je Ranković odlučio ubiti Hrvata?

**Trpimir Marinić**, rođen je 1931. u Sotinu kod Vukovara. Sredinom siječnja 1954. zajedno sa svojim kolegama slavio je poklade. To se nije svidjelo nekim Srbinima, koji su slavili svetog Savu («Sveti Sava, srpska slava»), pa su prijavili Marinića i kolege mu miliciji. Milicajci su pendrecima napali Marinića i ostale. Marinićeva sestra **Kata**, udana Karmela, prosvjedovala je kod predsjednika općine, kako to Srbi smiju slaviti sv. Savu, a Hrvati se ne smiju zabavljati na poklade. Katu je milicioner grubo izvrijedao i istjerao iz ureda.

Idućeg dana Marinića i par mladića ponovo su na ulici napali neki Srbi, a pojavili su se i milicioneri, kako bi pomogli svojima, pa su počeli bijesno mlatiti Marinića i kolege. Marinić je opazio na tlu revolver, podigao ga i opalio prema milicionerima. Dvojica su pala, pogodeni hitcima, mrtvi. Na Okružnom sudu u Osijeku početkom mjeseca travnja 1954. Trpimir Marinić je osuđen na smrt strijeljanjem. Prije svojega posjeta Indiji i Burmi u rujnu 1954., **Tito** je, pod pritiskom iz inozemstva, preinačio smrtnu kaznu u doživotni strogi zatvor.

Marinić je prebačen u Lepoglavu na izdržavanje kazne. Sredinom mjeseca listopada 1954. prvi put sam razgovarao s njime na gradilištu nove upravne zgrade u krugu kaznionice. Doveli su njega i ostale iz karantene, jer je trebalo radne snage. Marinić sam poznavao iz osječkog zatvora, i viđao ga u okovima na šetnji u krugu zatvora. Krišom mi je ukratko ispričao kako se to dogodilo u Sotinu. Bio je zadovoljan što ga je Tito pomilovao i radovao se što je ostao na životu. Par dana kasnije u krugu kaznionice, pred kantinom, vidio sam Marinića u pratnji dva stražara. Nije bio vezan. Uto je prošao upravitelj zatvora **Stevo Grbić**, brat zloglasnog **Čede Grbića**, tadašnjeg potpredsjednika Sabora NR Hrvatske. Čuo sam pitanje upućeno stražarima: «Kamo ga vodite?» Jedan od stražara odgovori: «Na odjel!». (U novoj zgradi u Lepoglavi bilo je pet odjela.)

Nisam dalje čuo što je Grbić rekao, ali su stražari poveli Marinića natrag u karantenu, koja je bila u staroj zgradi. Par

Piše:

**Antun LOCH**

dana kasnije čuo sam da su Trpimira Marinića odveli natrag u Osijek. Desetak dana kasnije od novoprdošlih iz Osijeka čuo sam da su ga strijeljali. Marinić je bio u Lepoglavi skoro mjesec dana. Tito je tada navelikovo govorio o miroljubivoj koegzistenciji u Indiji i Burmi, hvalio Jugoslaviju kao primjer humanosti, dok je **Ranković** ubjao i haračio po Hrvatskoj kako je htio. Je li pomilovanje bilo samo farsa? Nikada Ranković nije odgovarao za ubojstvo 23-godišnjega Marinića. Moguće je, da znaju Manolić i Boljkovac više o tome? Boljkovac je tada bio referent za kazne u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Marinić je govorio da je revolver bio podmetnut na stazi, jer da on nije imao revolver, ali da ga je podigao i krišom pogledao prema milicajcima. Vidio je kako vade revolvere, bacio se u stranu i pripucao prema njima. Marinić je bio uvjeren da su ga milicajci htjeli ubiti dok je držao revolver. Bio je brži, jer je branio svoj život.

Nitko od osječkih odvjetnika nije htio govoriti o Mariniću. Kada sam u veljači 1958., mjesec dana poslije izaslaska s robije, pitao odvjetnika **Zepelića** mlađeg, samo je gledao bez rijeci. Moj branitelj koji me je zastupao pred osječkim sudom, **Dr. Pinterović**, savjetovao me je da to zaboravim. Sramota je i to, što nijedna od demokratskih stranaka u Njemačkoj, kojima sam se obraćao, nije pokazala interesa za problem. To posebno vrijedi za SPD. Njima sam se obratio i pismom, ali mi nisu htjeli. Tito je za SPD bio heroj, pogotovo kada je **Willy Brandt** stupio na vladu. Nisu htjeli vjerovati ni to, da mladići koji iz vjerskih razloga mole oprost od služenja vojske, u Jugoslaviji bivaju osuđeni na višegodišnju robiju. Upravo u vrijeme SPD-ovske vladavine u SR Njemačkoj UDB-a je i poslije Rankovića terorizirala i ubijala Hrvate.

## Pobuna osuđenih na smrt

Bilo bi vrijeme da se sramno ubojstvo Trpimira Marinića razjasni i osudi kao zločin. Kata Karmela, Marinićeva sestra,

obratila se *Glasu Amerike*, ali **Grga Zlatoper** to nikada nije objavio. Osječki *Glas Slavonije* redovito objavljuje crnu kroniku, ali se ovim događajem nije htio baviti. Te iste novine naveliko su pisale 1954. o Mariniću kao o seoskom siledžiji, kako bi opravdale srbokomunistički zločin.

Stražari osječkog zatvora, a jedan od njih je **Branko Kralj**, rekli su mi tko je vodio streljanje Trpimira Marinića. To je bio Srbin, nadstražar u osječkome Okružnom sudu. *Glas Slavonije* je naveliko odobravao 1945./46. smrte osude nad hrvatskim rodoljubima.

Koncem listopada 1945. osuđeni na smrt u osječkom zatvoru junački su se oborušili na do zuba naoružane krvoloke OZN-e, iako goloruki i u okovima. Napali su ih svim mogućim sredstvima, od posuđa s hranom koju su dobili od svojih najmilijih, sve do kofera. Bacali su ih na krvoloke, tako da se ovi nisu usudili doći u prostoriju da ih izvode na strijeljanje, nego su kroz prozore bacali bombe i tako slomili otpor osuđenih na smrt. O tome se znalo i govorilo u Osijeku i Čepinu odmah drugi dan poslije toga. Iz Čepina kod Osijeka tih je dana bili devet muškaraca i jedna žena osuđeno na smrt u Okružnom sudu Osijek.

Kako bi pokazali, da i Hrvati sudjeluju u tome, srkopartizani su za predsjednika Okružnog судa postavili polupismenu osobu s tri razreda osnovne škole, brata **Ignje Batrnika Malog**, **Stevu Batrnika** zvanog Pulenko. Pulenko, brat "narodnog heroja", puzavački je potpisivao smrte osude za čitavi okrug Osijek, a bilo ih je više od tri stotine. Njegova tadašnja tajnica, **Zlata Mor**, radila je u osječkom sudu sve do 1986. Ako je živa, sigurno će znati o tome više, jer je Pulenko bio smijenjen kada je prestalo masovno ubijanje Hrvata. Stevo Batrnek "Pulenko" bio je muž moje sestrične. Nisam bio s njima dobar. Radio je kao poljar u Čepinu (pustara "Bara"), a kako ga je pekla savjest, prije smrti je pozvao svećenika na posljednju pomast.

Meni je par mjeseci prije smrti govorio o pobuni na smrt osuđenih. Vođa pobune bio je **Stevo Djurcek** iz Čepina, otac četvero malodobne djece, domobran. Pulenko ga je veoma dobro poznavao, jer je Djurcek bio brat Pulenkova šogora.♦

# MOJ OTAC IVAN PETRAK

Prema podatcima iz urbara crkve Svetog Petra na Mrežnici, spominje se na području Duge Rese već u 16. stoljeću prezime **Petrak**. Do osnivanja Vojne krajine, Dugorešani su bili kmetovi, podložni vlasteli, kralju i crkvi. Imali su mnogo obveza, a nadzor nad kmetskim obvezama vršili su španovi.

Godine 1527. poharali su Turci okolicu Vinice i Belaja. Godine 1541. od Turaka stradala su mjesta oko Mrežnice i Korane. Mnogo je nestalo naroda, a cijeli predjeli ostadoše gotovo pusti i nenaseljeni. Godina 1527. smatra se godinom organiziranog stvaranja Vojne krajine u Hrvatskoj. Krajiški vojnici postali su time jedan od glavnih oslonaca Habsburgovaca, a vojni obveznici muškarci od 18. do 50. godine.

**Piše:**

**Mira PETRAK**

**garetu Krtić.** Najstarija kuća obitelji Petrak nalazila se u sadašnjem dvorištu Policijske postaje Duga Resa. Na zemljištu koje se još i danas u gruntovnici vodi pod imenom «livada kod Petraka u Dugoj Resi», održao je puno godina kasnije svoj politički govor utemeljitelj Hrvatske pučke seljačke stranke, **Stjepan Radić**. Sjećanje na taj događaj prenijela mi je **dr. Neda Longino**.

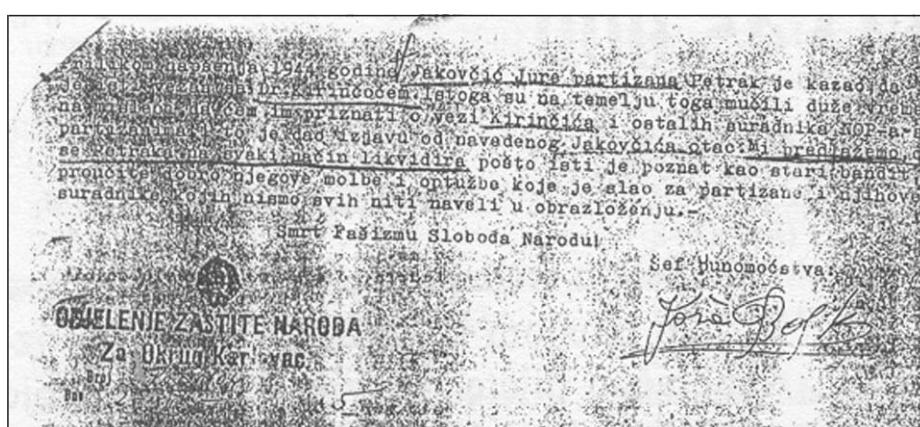
Uspon obitelji Petrak počeo je 1871., početkom izgradnje željezničke pruge Karlovac - Rijeka. Zemljište od željeznič-

radio je na čuvarnici u Gornjem Mrzlog Polju, te je ostao udovac sa dvoje male djece. Kada mu je umrla prva žena, oženio je udovicu, također s dvoje male djece, Katu Bišić rođenu Čurilović iz Čurilović-sela. U drugom braku imali su sedmoro djece. U tome braku radio se je moj otac Ivan Petrak.

## Kažnjavan tridesetak puta

Ivan Petrak rođen je u Gornjem Mrzlog Polju gdje je kao željezničar na čuvarnici radio njegov otac Miko. Sva djeca išla su u školu od Gornjega Mrzlog Polja, često bez obuće i bosi uz Mrižnicu, sat i pol do škole u Svetom Petru. Istodobno, moj je djed Miko, dok je radio na željezničari sagradio novu kuću, koja je u Drugome svjetskom ratu porušena, a stajala je na mjestu gdje je sada FINA. Također su otvorili trgovinu u Karlovcu, koja se je vodila na Katu Petrak, majku Ivicinu. U toj trgovini pomoćničku knjigu dobili su sinovi Mijo (umro od španjolke 1918.), Janko (bio je bilježnik u Dugoj Resi), Nikola (trgovac u Karlovcu i Zvečaju) i Ivica Petrak (trgovac u Dugoj Resi), dok su sina Juricu i kći Ankiću slali u škole, a kći Marica umrla je vrlo mlada. Znači, da su se roditelji Ivice Petraka bričnuli za jedanaestero djece, jer je otac Miko imao dvoje djece u prvoj braku (Peru, koji je otišao u Ameriku i Marka, željezničara). Majka Kata Čurilović u prvom je braku imala kći Baru rođenu Bišić i Jožu Bišić (Juran), kojega su zvali Dukić (iz kuće u kojoj je sada muzej), i svu su djecu upravili na uspješan životni put.

Životni uspjeh postigao je i njihov sin, inž. šumarstva Jurica Petrak, koji je u Argentini zaslужan za temelje prvomu šumarskom fakultetu u Santiago del Esteru i za razvoj argentinskoga visokog školstva. Svim je silama doprinosisio, da Argentina u sudbonosnim danima 1992. prizna Hrvatsku. Umro je u progonstvu, u dalekoj zemlji Argentine, kao cijenjeni profesor šumarstva, s mislima na Hrvatsku, na njegovu Dugu Resu, na Mrižnicu, rijeku njegove mladosti i sa željom da bosom nogom stupi na zemlju uz tu rijeku.



Josip Boljkovac: Petraka likvidirati!

Duga je Resa ušla u sastav Vojne krajine 1768., a u to vrijeme ima oko 150 stanovnika. Godine 1826. zapisano je da selo Duga Resa ima 22 kuće. Vojna je krajina razvojačena god. 1873 i ukinuta 1881. te je tada naš kraj sjedinjen s Banskom Hrvatskom.

U 16 stoljeću u Dugoj Resi bila su prezimena **Krtić**, **Petrak**, **Bišić**, **Brozović**, **Gršćak**. Godine 1768. u Dugoj Resi javljaju se nova prezimena: **Samovojska**, **Brazdičić**, **Boljar**, **Grgurić**, **Goldašić**, **Mataković**, a tek od 1826. javljaju se prezimena **Polović**, **Furdek**, **Duganić**, **Berislavić**, **Škarjak**, **Juran** i druga.

Rodoslovje obitelji Petrak poznato je od 25. prosinca 1804., kad je u Dugoj Resi rođen **Mato Petrak** koji je oženio Mar-

ke postaje prema crkvi Sv. Antuna bilo je u vlasništvu obitelji **Josipa Petraka** (Matica). To zemljište kupile su Madžarske željeznice koje su gradile prugu. Godine 1825. rođen je Josip Petrak, a njegova djeca **Miko**, **Đuro**, **Mato** i sestra **Kata** prodali su dio svog zemljišta na budućoj trasi željezničke pruge, pod uvjetom da ih uprava Madžarskih željezница primi u stalni radni odnos, a takva obveza odnosila se i kasnije i na njihovu djecu. Kći Kata udala se u kuću Škarjak-Benić. Sin Mato zvani **Kandžija** umro je bez potomaka. Đuro je postao poznati trgovac u Karlovcu, a njegovi nasljednici u Sušaku i Zagrebu. Unuci **Zlatko** (novinar) i **Duka** (farmaceut) ubijeni su u blajburškoj tragediji, pa nema više potomaka. Sin Miko, pak,

## SJEĆANJA I SVJEDOČENJA

Plašnica Favelicu. U istog je žena kao i kći pojavili prilikom njegovog napuštanja na Plješivici i još se nekako nije u okolini Zumberka. Žena je bila ruzovocije i latinske žene u Duga Resi i po svojim djelima treba da zasluže t.j. zaslužuje smrt.  
Sin je bio ustaški zastavnik i sad je nepoznato gdje se nalazi. Prije laska iz Duga Rese sa ustaškom banjom.

### I Petrakova supruga "zaslužuje smrt!"

Iz sudskog spisa Okružnog suda u Karlovcu broj 686-1945 prenosim sljedeće podatke, koje je o sebi dao Ivan Petrak:

«Osnovnu školu završio sam 1906 godine i zatim otisao u Karlovac da učim trgovinu kod pokojnog brata Mije Petraka. Kod istog sam ostao do 1909 godine i tada sam se oslobođio i dobio pomoćničku knjigu. Zatim otisao kod trgovca Rendulića. Nakon godinu dana otisao sam u Ivanić Kloštar. Nakon toga sam otisao u Sesvete kod trgovca Gustava Wajnergera a od njega u Viroviticu kod trgovca Šerbedije. Nakon toga otisao sam kod trgovca Škandalskog u Glinu.

Vratio sam se kući u Dugu Resu i otisao u Zvečaj kod svoga brata Nikole koji je imao isto trgovinu i kod njega ostao do 1914 godine kada sam bio pozvan u austro-ugarsku vojsku. U vojsku sam stupio u 39. poljsku topničku pukovniju i upućen sam na frontu na Soču, tu smo ratovali protiv italijanske vojske tri i pol godine. Nakon toga prebačeni smo u Pilzen od kuda smo se povlačili prema Debrecinu. Tada sam ja prešao u kancelariju u jedan računarski odjel gdje sam ostao do propasti Austro-Ugarske monarhije.

Došao sam kući 1919 god. Bio sam pozvan 1920 god. na dvomjesečnu vježbu u Maribor. Nakon toga povratio sam se kući u Dugu Resu i počeo se baviti trgovinom samostalno.

Godine 1924 opredijelio sam se političkoj organizaciji HSRS-i (tj. HRSS-a, op. prir.) i kao takav bio sam njezin član. Godine 1925 kao istaknutog Hrvata birali su me i izabrali me za tajnika HSRS-e, u Dugu Resi i kao takav bio sam aktivni borac hrvatskog oslobodilačkog pokreta. Član hrvatskog sokola postao sam 1926 godine a starešina hrvatskog sokola postao sam 1927 godine.

Kada je nastala 1929 godine 6-januarska diktatura **Pere Živkovića**, tada sam zbog rasula prestao biti član hrvatskog sokola i HSRS. Tako sam ostao sve dalje ra-

deči u svojoj trgovini koja mi je dosta dobro išla i 1930 godine, sagradio sam kuću. Sve do 1934 godine nisam pripadao ni jednoj političkoj organizaciji. Poslije 1934 godine počela se osnivati HSS i opet sam ponovno izabran za tajnika iste organizacije i kao takav ostao sam član sve do 1939 god., a uslijed trzavica nisam htio više biti tajnik iste stranke i zahvalio sam se.

Rodjen sam 1894 godine, oženjen, otac dvoje djece sina Branka i kćerke Mire. (Branko je ubijen u tragediji Bleiburg, op. prir.) Za vrijeme bivše kraljevine Jugoslavije kažnjavan sam oko 30 puta, jedan puta mjesec dana radi hrvatskog barjaka, više puta po 14 dana, te globljen novčanom kaznom. Sa **Tortić Jankom** poznajem se iz 1935 godine iz HSS-e, sa **Krmpotić Franjom**, poznajem se od 1927 godine kao člana hrvatskog sokola. Sa **dr. Nikšićem** se poznam od 1934 godine kada je on bio sudac u Karlovcu i njemu je bilo poznato da sam bio suđen po zakonu o zaštiti države u Beogradu na 1 godinu zatvora. Bio predložen za internaciju prvi na listi iz kotara karlovačkog...»

To su neki podaci o mom ocu, crpljeni iz zapisnika njegova saslušanja 15. prosinca 1945 godine.

### Susret s Ivanom Pernarom

#### 4. svibnja 1945.

Ivan i Ljubica Petrak aktivno sudjeluju 1925. u proslavi 1000. godina hrvatskoga kraljevstva. Na poticaj **Marije Radić, Stjepanove** supruge, osnovano je u Hrvatskoj društvo «Hrvatsko srce». Godine 1936. na nagovor gospode **Pernar** i gospode Torbar, supruga Ivana Petraka, Ljubica, pokreće u Dugu Resi osnivanje tog društva i ujedno postaje njegovom predsjednicom. Tom prilikom su došli i sinovi gospode Torbar - **Mirko i Josip**.

Kao curica od šest godina, bila sam u vrtu u gaćicama, pa sam se zbog stida sakrila da me ne vide. Nakon više od 60 godina pitao me je saborski zastupnik Josip Tor-

bar, imam li u vrtu još jagoda? Nemam, jer je sve konfiscirano. Muzeju grada Zagreba darovala sam sliku, na kojoj je moj otac na slici sa Stjepanom Radićem i članovima HSS na Rabu. Godine 1934. bio je blagoslov temeljnog kamena za gradnju crkve Sv. Antuna u Dugoj Resi. Tom prilikom posvećena je i naša kuća. Blagoslov su podijelili **dr. Antun Bauer**, nadbiskup zagrebački i **dr. Alojzije Stepinac**, kasniji kardinal.

Na svibanjskim izborima 1935. u Dugoj Resi na listi Udružene opozicije (tzv. lista dr. Vladka Mačeka), nositelj bio dr. Ivan Banković iz Jastrebarskog. HSS je dobio 95 posto glasova u Dugoj Resi. Za općinske izbore raspisane za 13. rujna 1936. povjerenik je bio gosp. Drago Vrana, trgovac u Dugoj Resi. Na biračkom popisu je bilo ukupno 1648 glasača, a od onih koji su izašli na glasovanje, za HSS je glasovalo njih 980 birača, što znači, da je za HSS je glasalo 60 posto od svih upisanih u birački popis.

Mi smo Dugu Resu napustili 4. svibnja 1945., dolaskom partizana. Kada smo stigli u Zagreb, posjetili smo gospodina **Pernara** u Gajevoj ulici u Zagrebu, koji je rekao, da je upravo stigao iz zatvora u Lepoglavi i da se sprema prema Sloveniji. Moj otac je također išao u Sloveniju, ali se je vratio i doznao, da se majka i ja nalazimo kod kumova Režek na Plješivici. Kod kumova smo se skrivali do 16. listopada 1945., kad je moj otac uhićen i predan OZNI. Majka i ja smo pobegle pješice i skrivale se dvanaest godina pod drugim prezimenom u Repušnici, Otoku, Drenovcima i Vinkovcima, sve dok se 1956. nismo same prijavile policiji u Vinkovcima i Karlovcu, nakon čega su nas kasnije saslušavali na UDB-i u Karlovcu i Vinkovcima.

Moj otac je za vrijeme Drugoga svjetskog rata na stan u našu kuću uzeo zubara **Vinka Kirinčića** i njegovu drugu ženu, koji su došli s par kofera bez pokuć-

## SJEĆANJA I SVJEDOČENJA

stva. Iz knjige povijesti NOB-a za Dugu Resu, izdanje 1986., navodi se da je Kirinčić bio u prvoj organiziranoj skupini aktivista NOP-a za Dugu Resu, koja je dala važne vojne informacije partizanima. To znači, da je Kirinčić bio komunistički špijun. Dolaskom Kirinčića u našu kuću na stan, počela je tragedija mog oca, borca za Hrvatsku.

### Komunistička denuncijacija talijanskim fašistima

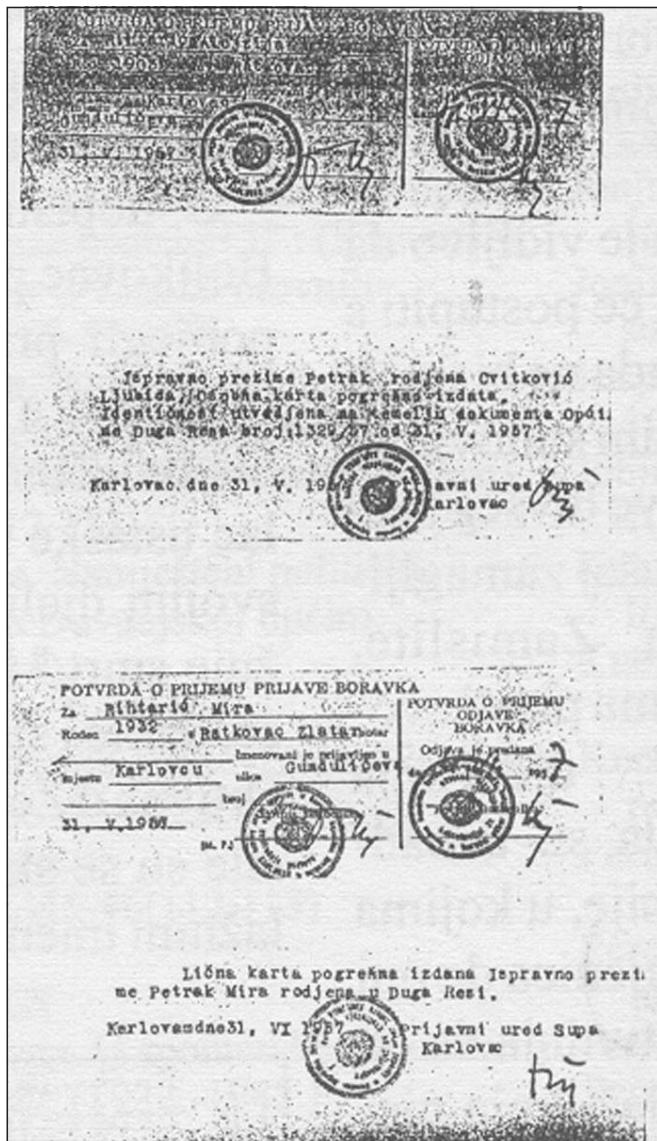
Za vrijeme rata, Kirinčić prijavljuje oca talijanskoj vojsci, da je moj otac komunist i da puca na talijansku vojsku po noći. Talijanska je vojska jedne noći izvršila premetačinu po našem stanu i htjela oca odvesti u zatvor. Talijani nisu išli u premetačinu Kirinčićeva stana! Drugi dan, na saslušanju kod talijanske vojske, doznaće moj otac da ga je prijavio stana Kirinčić koji je i dao ključeve talijanskoj vojsci da slobodno uđu u našu kuću. Na koncu 1945. Kirinčić predlaže OZN-i, da se moga oca svakako likvidira. Nakon toga prijedloga OZN-i, da se mog oca svakako likvidira, vođen je sudski postupak i donesena je osuda: kazna smrti streljanjem i konfiskacijom cjelokupne imovine!

Prema dokumentu 730/46 od 4. ožujka 1946. strijeljano je 15 osuđenika na smrt iz zatvora Okružnog suda u Karlovcu. To su: **Milan Godić, Ivan Šmuk, Ivan Pet-**

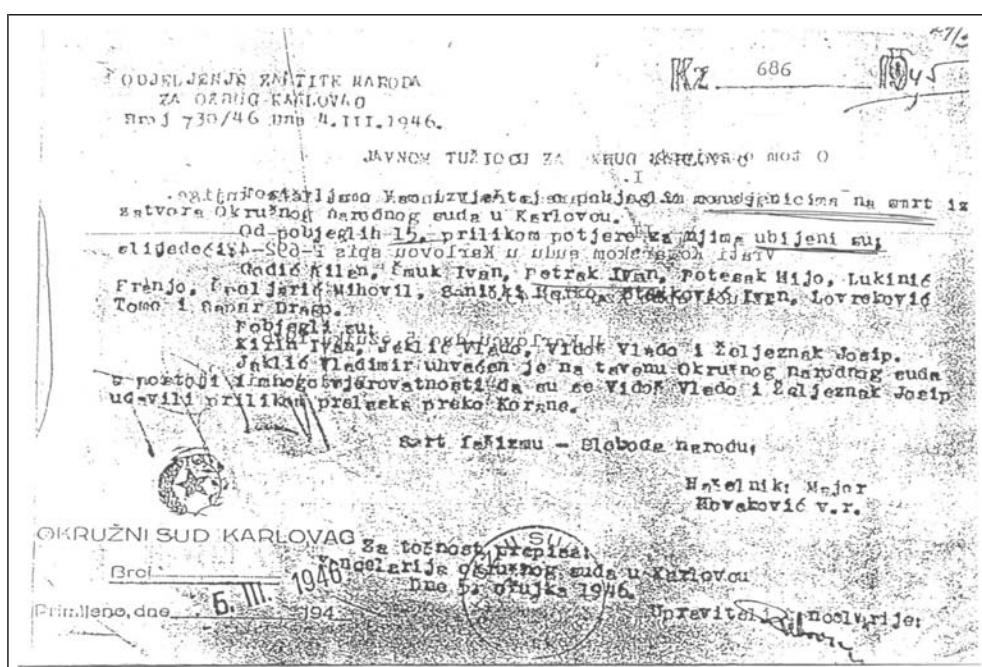
**rak, Mijo Potesak, Franjo Lukinić, Mihovil Špoljarić, Marko Sanički, Ivan Stanković, Tom Lovreković, Drago Sapar, Ivan Kirin, Vlado Jaklić, Vlado Vidoš i Josip Željeznak.**

Zakopani su na Jamadolu, u šumi ispod stabla, blizu ruševina staroga vojnog francuskog magazina iza nove vojne streljane.

Dugo godina mrzila sam sve što me je podsjećalo na Dugu Resu i zlu sudbinu. Tek kad sam pročitala svu sudsku dokumentaciju za koju sam dobila dozvolu da je mogu fotokopirati, shvatila sam da nemam razloga mrziti svoju Dugu Resu. Svjedoci, koje je Kirinčić naveo da svjedoče protiv mojeg oca (**Ivan Dobrinić, Josip Perušić, Viktor Domjanjić, Ivan Špundak, Nikola Špecić, Mija**



Nakon 12 godina ponovno pod pravim imenom



OZNA potvrđuje ubojstvo

**Grgurić**, svi su svjedočili u očevu korist. Jedini svjedok koji nije svjedočio u korist mog oca, bio je **dr. Šendvald**, što objašnjavam time da je on bio židovskog podrijetla i tijekom cijelog je rata mirno živio i šetao se s Kirinčićem po Dugoj Resi. Možda su njih dvojica i suodgovorni za smrt i ubijanje oko 109 Dugorešana poslije rata?

Molba za pomilovanje koju je potpisalo preko 130 Dugorešana nije pomogla, jer je strijeljanje izvršeno 25. veljače 1946., prije odgovora na molbu za pomilovanje. Zahvaljujem se tim hrabrim ljudima da su za vrijeme diktature komunizma imali hrabrosti staviti svoj potpis na molbu za pomilovanje svog sugrađanina. •

# KRIŽNI PUT TOMISLAVA JAVORA (II.)

U nadbiskupskom konviku bio sam dvije godine. Mlađi brat **Stjepan** premješten je kao zrakoplovni pitomac u Rajlovac kod Sarajeva. Stariji brat **Josip** pozvan je u domobranu. Nažalost, njegov zapovjednik, domobrani pukovnik, surađivao je s partizanima, pa im je cijelu postrojbu predao. Partizani su ih kao živi štit ispred sebe tjerali na njemačke mostobrane na Dravi. Tu mi je brat poginuo.

Djed se za vrijeme kraljevine Jugoslavije bavio politikom, a tata nije. Tata je bio vrlo autoritativan. Uz posao poštanskog službenika, radio je i u našem mlinu. Bolje se razumio u posao oko mlinova i od našeg mlinara. Održavao je mlin. Sam je izrađivao i mijenjaо dotrajale dijelove. Bio je vješt u svim poslovima. Održavao je i crkvu. Na ulazu u crkveno dvorište izgradio je slavoluk na kome je pisalo: "Dodata i poklonite se". Pred rat je izabran za načelnika općine. Protukandidat mu je bio Srbin **Leca Mrkobrada**. Uz svoj posao na opće zadovoljstvo obavljao je dužnost načelnika općine. Kad su partizani zauzeli Podlapac, zarobili su tatu i djeda i sve one koji nisu htjeli ili nisu uspjeli pobjeći. Zatvorili su ih u zgradu i dvorište bivše žandarmerije. **Božo Mažar** zvan Božurda nožem kebom rasporio si je trbuh, kako bi izbjegao partizansko-srpsko mučenje.

Partizani su koristili naš mlin. Kada bi bio u kvaru, a mlinar **Mićo Milošević**, Srbin iz Visuća, nije znao otkloniti kvar, poveli bi oca da ga otkloni. Te godine žito je obilno rodilo. Ljudi su govorili da ga se i po kamenju posijalo niknulo bi. **Jakov Blažević** posebno se okomio na djeda, nazivajući ga banditom, kulakom i drugim pogrdnjim imenima.

Pred žetvu partizani su pustili ljudi iz zatvora, da požanju i ovrše žito, koje bi im potom u većem dijelu oduzeli. U zatvoru su zadržali mog oca, koji je tada imao 35 godina i njegova bratića **Ivana Vlainića**, koji je jedno vrijeme živio u Francuskoj. Vidio je kako se drugdje živi, pa im je smetao. Nisu ih pustili da obave poljodjelske poslove.

Kada bi tatu doveli da popravi mlin djed bi mu krišom pokazivao na nepožnjeveno žito dajući mu znakove da bježi. Odmahnuo bi tata rukom i nasmijao bi se. Nije

**Piše:**

**Ivan VUKIĆ**

vjerovao da će ga ubiti, jer nikom nažao ništa nije napravio, ili se tako ponašao iz inata. To nikada ne će doznati.

## Mračna uloga Jakova Blaževića

Djed je molio ljude povezane s partizanima da zamole Jakova Blaževića da mu poštodi sina. Govorili su Blaževiću: "Lukica je dobar, nas je spašavao". On bi odgovarao: "Eto, vidite to je dokaz da je ustaša". Tatu i Ivana Vlainića žicom vezanih ruku kraj kuće proveli su do groblja tristotinjak metara udaljenog od kuće. Kada su ih proveli kraj kuće, djed je psovao partizane, nazivajući ih razularenom bandom. Priredili su javno strijeljanje. Na poziv se okupilo veliko mnoštvo Srba iz Podlapca i okolnih mjesta. Jakov Blažević pročitao im je osudu na smrt strijeljanjem. Potom su ih ubili.

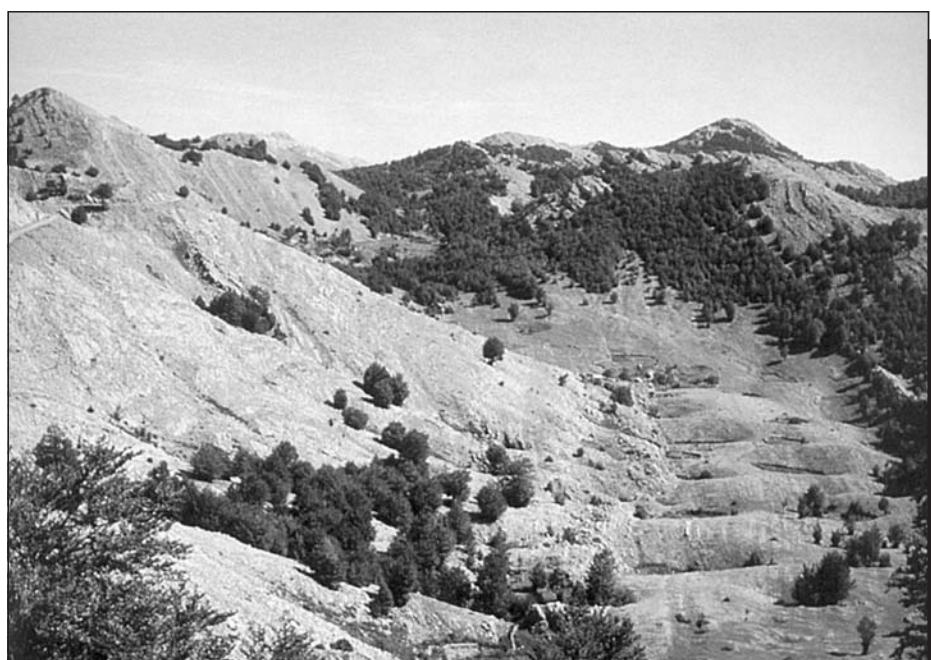
Pred strijeljanje, moj otac je uzviknuo: «Podlapčani, pazite što radite! Recite tati, da pazi djecu. Živio poglavnik Ante Pavelić i Nezavisna Država Hrvatska!»

Četiri su partizana na zapovijed pucala. Dva metka pogodila su oca u prsa, treći Ivana Vlainića u glavu, a četvrti je promašio. Iza smaknuća, gledatelji su govorili:

"Eto, govorilo se da nije ustaša, a ipak je ustaša". O ovoj tragičnoj smrti moga oca pričali su mi grobari, braća **Andrija** i **Thomas Sertić**, i braća **Jurica** i **Ive Sertić** iz Podlapaca, koji su pokopali oca i bratića Ivana Vlainića. Kada sam se vratio u Podlapac nakon robije, i meni su rekli da mi je otac ustaša, da je to priznao na strijeljanju. Odgovorio sam im da nisam hrvatar kao moj otac, ali bih na strijeljanju i ja postupio kao on.

Prijatelji su nagovarali djeda da bježi. Kada je obavio žetvu i vršitbu, odlučio je pobjeći. U Donjem selu ispred kuće predsjednika mjesnog odbora **Nikole Matanića** budno je sva kretanja u selu pratila straža. Vidjeli su djeda podalje od njegove kuće. Rekli su: «Eno, onaj stari bandit bježi, sad ćemo ga uhapsiti». Uhitali su djeda i sutradan odveli u 28 km udaljenu Korenicu. O djedovu uhićenju pričao mi je predsjednik mjesnog odbora Nikola Matanić i njegova žena **Roža**. U Korenici su ga prisiljavali da onako starčisti zahode i mete ulice te radi druge poslove. A onda su upriličili njegovo ubojstvo. Proglašen je žestokim ustašom, odvukli su ga u jednu od draga iza trafostанице. Tu je djed vezao konje kad je dolazio držati govor u Korenicu. Žene su ga zakutile koljem i kamenjem.

Od zarobljenih Srba-partizana i srpskih dezertera partizana iz Korenice nastojao



Velebit

sam u Gospiću doznati što su mi radili djedu i gdje je pokopan. Ni jedan mi nije htio ništa reći. Naši su ih puštali da se vrate k svojima u Korenicu. Po povratku i njih su njihovi ubijali u nekoj od draga oko Korenice. U koreničkim dragama pobijeno je silno mnoštvo Hrvata.

U Podlapcu je zavladao strah. Ljudi su govorili, da kad su ubili Lukicu i Jotana, ni njih neće poštediti. Mladi su bježali u Gospic i prijavljivali se u hrvatsku vojsku. Partizanska Komanda mjesta brzo bi doznala za njihov bijeg. Naredila bi rodbini da uzmu ono što osobno mogu ponijeti i neka napuste Podlapac. Na Ljubovu bi ih dočekala straža i sve im oduzela. Tako su Podlapčani po drugi put opljačkani došli u Gospic. Podlapčani i Lovinčani bili su stup obrane Gospica do njegova pada 4. travnja 1945. U obrani Gospica poginulo je 58 Podlapčana. Što partizani i četnici nisu ubili u četiri godine rata, pobili su iza rata. Ubijali su stare i mlade, djecu i žene u visokom stupnju trudnoće, kao primjerice **Mandu Paun**, rođenu **Karakas**. Nju i oca ubio je **Teslić** sa svojom skupinom. Kasnije su joj ubili i muža.

### Povlačenje u Austriju

Smeta me kad pojedinci pričaju, da se nije znalo da se bliži kraj rata i da se prema povlačenje prema Austriji. To nije istina! Nisam obnašao neku važniju dužnost. Bio sam tek pripadnik ustaške mladeži. Znao sam za povlačenje, jer se o tome pričalo. Nisam vjerovao u priču o njemačkome tajnom oružju kojim će dobiti rat. Pripremio sam se za put. Nabavio sam cipele kakve su nosili njemački vojni planinari. Još sam ih odnio postolaru, da im promijeni potplat. U dvije ručne kožne torbe spremio sam osobne dokumente i najnužnije osobne potrepštine. Otišao sam u Novu Ves do kuma, bojnika **Ilije Sertića**, koji mi je rekao da se on s vojskom povlači u nedjelju 6. svibnja 1945. u 15 sati.

Zapovjednik Udbine, domobranički časnik, u jeku partizanskog napada na Udbinu, misleći da je pala, izvršio je samoubojstvo. Dogovoren partizanski znak da je Udbina pala, bilo je paljenje slame na kuli. No kako je slama bila vlažna, nisu je uspjeli potpaliti. Bojnik Ilija Sertić okupio je žene i preživjele branitelje Udbine, te u protunapadu porazio i otjerao partizane. Za ovaj podvig dobio je odličje i pravo na



*Prizor iz Like: Lovinac*

zvanje viteza. Predložio mi je da, ako želim, pođem s njim.

Došao sam u Novu Ves nešto prije 15 sati. Sve je bilo spremno za pokret. Netko mi je iz skladišta dao odoru. Njegova posstrojba nosila je žutu, a meni su dali crnu. Hlače sam obukao, jer će za koji sat zahladnjeti, a bluzu privezao za torbu. Drugi dan, u ponедjeljak 7. svibnja, u suton smo došli u Pregradu, na granicu sa Slovenijom. Zavukao sam se u kukuruze, u strahu da mi tko ne ukrade torbe. Kratko smo se odmarali. Dana je naredba za pokret. Vojска je jednom starcu uzela lijepu mladu kobilu, a u zamjenu su mu dali umorna konja. On je, jadnik, zapomagao: «'Jezušek moj, Jezušek moj!'» To mi se usjeklo u pamćenje. I danas mi je žao tog starca. Ja volim konje i samo mi, ljubitelji konja, znamo kako je velika ta ljubav. Znao sam kakvu je bol i tugu jadnik osjećao rastajući se od svoje kobile. No, rat je, a rat ima svoja pravila.

U utorak 8. svibnja odmarali smo se uz jedan potok tridesetak metara od ceste. Stariji su pričali da se u koloni osobnih automobila provezao Poglavnik s pratnjom.

U srijedu 9. svibnja u gradiću, mislim da se zvao Slovenska Bistrica, dočekao nas je bojnik Ilija Sertić. Pozvao je na odgovornost jednookoga **Josu Šutiju**, koji se uz zaprežna kola vozio na biciklu. Ošamario ga je i zapovjedio da će ga, ako se neke nestale stvari iz kola ne nađu do

Celovca, strijeljati. Više bojnika Iliju Sertića, kumče moga djeda, nisam vido.

U troja zaprežna kola bili su Udbinjani, njegova bliža rodbina i djeca. Došli smo pred Maribor. Iza Maribora je izgledalo kao da nebo gori. Nijemci su zapalili skladište nafte, kako ne bi partizanima palo u ruke. Sjeo sam pod stablo ispred jedne kuće iz koje se čuo radio. Čuo sam da je Njemačka kapitulirala. Odvezao sam bluzu od torbe i sjeo na nju, a kako sam neprekidno pješačio, bio sam umoran, pa sam odmah zaspao. Probudio me je povik: »Pokret, puni oprez, partizani su oko nas!»

Trčao sam uz zaprežna kola po betonskoj cesti. U odsjaju vatre vidiš sam kola mojih Udbinjana. Zabrinuto su pitali što me je zadržalo. Torbe sam stavio u kola, bluza mi je ostala tamo gdje sam zaspao, pa sam rasterećen lakše hodao. Stigli smo u Maribor. Na mostu smo zastali neko vrijeme. Nakon pola sata krenuli smo uz Dravu. Pričalo se da su Rusi s tenkovima na granici, a mi krećemo prema Celovcu. U četvrtak 10. svibnja bili smo pred Dragogradom. Tu sam se rastao od Udbinjana. Uzeo sam svoje ručne torbe. Dan je bio sunčan, poslije podne. Sjeo sam uz cestu i zaspao. Probudila me vika i štropot kola velike kolone koja je prolazila kraj mene. Probijao sam se naprijed kroz nju. Svi smo se gurali tko će prvi naprijed: Kozaci, Nijemci i mi. U strahu da me ne zgaze, zastao sam u jednom dvorištu i tu stojeći malo odspavao. Probudila me pucnjava.

Zgrabio sam torbe i pojuroj naprijed cestom uz Dravu. Svi su bezglavo srljali preko mosnica i dasaka, razbacanih uz most, koji se popravlja.

Srljali smo naprijed, ne osvrćući se na pucnjavu, jer smo znali da je austrijska granica blizu. U glavi mi je samo bila misao, moraš uzvodno uz Dravu. Uz prašnjavu makadamsku cestu video sam više nadutih lešina njemačkih vojnih pasa. Jedno vrijeme hodao sam uz vojnu kolonu. Začuo sam smijeh iza sebe. Jedan kozački časnik, jašući konja sivca, u punom je trku preskočio preko mene. Ne znam kako sam reagirao, jesam li se sagnuo, samo znam da me je preskočio. Umoran, gladan, razočaran i ponižen, gazio sam naprijed. Bio sam u polusvjesnom stanju. Ne znam, jesam li se taj dan ili sutradan sastao s dvojicom hrvatskih vojnika. Bili su naoružani karabinkama. Cestom ispred nas išla je kolona konjskih zaprega u kojima su bili civili. Ne znam, jesu li bili kruški Slovenci ili Austrijanci. Ususret nama dolazio je mladi bugarski časnik. Psovao je. Kada je video moje suputnike s oružjem, mašio se za samokres, a oni su u hipu odbacili svoje puške daleko od sebe. Pomislili smo da bi bilo pametno uključiti se u tu kolonu. Pošli smo s njima stotinjak metara. Kada smo vidjeli da nitko ne obraća pozornost na nas, odvojili smo se i spustili prema Dravi.

### Tumaranje po Austriji

Iznad nas išli su pobjednici ispaljujući svjetleće rakete. Gorjeli su i zviždale i kad bi pale na zemlju. Moji suputnici su rekli da su ruske. Bojali smo se da će nas zapaliti. Legli smo ispod jednog drveta i čvrsto zaspali. Prvi put spavao sam duže u komadu. Ujutro je bila mrtva tišina. Spustili smo se do Drave i umili se. Rijekom su plutali drveni sanduci za naboje. Vrag nam nije dao mira. Pucali smo u njih iz samokresa. Doplutala su do nas troupla ubijenih, pa smo prestali pucati.

Krenuli smo naprijed. Sustigli smo kolonu na uskoj cesti. Nijemci i Kozaci svadali su se tko će prijeći prvi preko mosta. Nasrtali su konjima jedni na druge. Odvojili smo se i krenuli putem koji se odvaja lijevo. Danas nakon 61 godine mislim da je to bilo raskrižje Lawamund-Voelkermarkt. Došli smo do jedne kuće okružene crnogoričnim drvećem. Ispred kuće stajala je žena tridesetih godina. Čula je naš govor. Izbjeglica je iz okolice

Osijeka. Upozorila nas je da ne idemo uz cestu, jer su mnogi nastradali od mina i da saveznici vrše razoružavanja 2-3 km prema Voelkermarktu. Krenuli smo dalje prema mjestu razoružavanja. Uz put, u jednom humku koji je bio nalik velikom krtičnjaku, cipelom sam iskopao rupu u koju smo zakopali svoje samokrese, samo da ih ne predamo Englezima. Na mjestu razoružavanja desno od puta bila je velika hrpa pušaka. Dok smo lagano hodali, nelagodno se osjećajući, uz nas su prošla troja zaprežna kola s nešto rezervnih konja. U kolima među vojnicima isticao se mlađi zgodan ustaški poručnik. Ono malo oružja koje su imali, odbacili su na hrpu. Poručnik je zadržao samokres.

Malo naprijed na ogradi mosta sjedili su vojnici. Na glavama su imali francuske kape. Mislili smo da su Francuzi, no bili su to engleski vojnici. Nisu nas pretraživali. Naš poručnik, kojemu smo se priključili, predložio je da se smjestimo u dvorište dvorca neposredno do mjesta razoružavanja. Prespavali smo u dvorištu, a u jutro krenuli prema Voelkermarktu. Prvi put sam se vozio otkad smo krenuli iz Zagreba. Prolazeći kroz Voelkermarkt, zapazili smo parole ispisane crvenim slovima po zidovima: «Tuđe ne ćemo, svoje ne damo!». Tu su vjerojatno bili slovenski partizani prije nas, a bili su i sada s Englezima. Jedan partizan zaustavio je ustašu Bosanca, koji je jahao konja sivca. Rekao mu je: «Moj konj». Bez riječi je ustaša sjahao i sjeo k nama u kola. Cesta za Klagenfurt išla je ravno. Naš poručnik je radi opreza zapovjedio, da krenemo desno.

Iza podne došli smo u jedno mjestance. Kao kroz maglu se sjećam da se zvalo Buchking. Jedno vrijeme smo se tu zadrržali, da se odmore konji i mi. Jedan od časnika otisao se raspitati gdje bi se mogli smjestiti. Nakon nekoliko kilometara došli smo do jednog polja. Iza nas je dolazila kolona Kozaka. Uz polje bilo je seosko gospodarstvo. Seljak sa svojom kćeri ili snahom dopustio je da spavamo u sjeniku, u kojem je bilo malo sijena. Ubili smo jednog od naših konja. Meso smo skuhali bez soli. Pohlepno smo jeli neslanu juhu i crveno konjsko meso. Skupina se stalno povećavala i za nekolika dana bilo nas je 125-130. Nekolika časnika bila su u civilu. Najviši po činu među nama bio je ustaški pukovnik **Josip Pavlović**. Nosio je žutu časničku odoru, uredan, obrijan, visok oko 170 cm, skladne građe. Prava voj-

ničina. Sastav nam je bio šarolik. Bilo je legionara s istočnog bojišta, dva mornara, ustaša i ostalih. Ozračje je bilo pozitivno. Djelovali smo kao postrojba, koja je zajedno ratovala. Najблиža su mi bila dvojica mornara. Iza staje iskopali smo kanal dužine 4 m, širine 0,50 m, dubine oko 1,0 m. To nam je bio zahod. Uvjeti su bili loši. Hrane, osim neslane konjetine, nismo imali. Mnoge je mučio proljev. Jedan legionario rekao je da gori uvjeti nisu bili ni na istočnom bojištu.

### Na prijevaru izručeni Jugoslaviji

Jedina radosna vijest bila je izjava Engleza da nas ne će izručiti Jugoslaviji. Obavijest je čitana na engleskom, njemački časnik ju je prevodio na njemački, a pukovnik Pavlović s njemačkog na hrvatski.

Pukovnik Pavlović postrojio nas je jednog dana i rekao nam da je u stanju zbog neposluha i strijeljati. Bili smo poraženi, osjećali smo se poniženim i proganjenim, pa smo njegove riječi primili s negodovanjem. U našim očima umanjio je svoj ugled. Živio je istim životom kao mi. Samo je spavao u seljakovoj kući i par puta išao u obližnji gradić. Negdje oko 23. svibnja vratio se iz toga gradića. Više nije bio obučen u svoju pukovničku časničku odoru, već u sivu odoru običnog vojnika bez čina i sa šilt-kapom na glavi. Postrojio nas je i priopćio da je situacija vrlo ozbiljna. Krećemo na put, vjerojatno u Udine u Italiji. Postrojeni, krenuli smo. Nakon dva do tri kilometra naišli smo na kolonu od tridesetak njemačkih vojnih kamiona Mercedes. U kamionima su sjedili vojnici s kokardama na glavi. Bili su to Srbijanci. Pitali su nas: «Drugari, drugari, kamo idemo?». Odgovarali smo da ne znamo. U svaki kamion rasporedili su četiri do pet iz naše kolone. U razgovoru smo doznali da ih ima oko devetstvo. Bili su nedječevci. Provezli smo se kroz Bruecken i Klagenfurt. Srbijanski vojnik u mome kamionu povraćao je. Drugi su ga udarali po ledima, smijući se. Prejeo se koncentrirane juhe, pa mu je pozlilo. Zadirkivali su ga. Srbijanci su bolje prošli od nas. Ranije su krenuli u Austriju, pa su imali bolji smještaj i prehranu.

Prišao sam do kabine koja je bila odozgo otvorena. Pitao sam vozača, zarobljenog njemačkog vojnika, kamo nas vozi. Odgovorio mi je - u Jugoslaviju.

(nastavit će se)

# NAJSTARIJA HRVATSKA DIJASPORA–JANJEVO (I.)

**(Od prvog spomena do 1918. godine. Povodom 700. obljetnice dolaska Hrvata na ove prostore)**

Svaki čovjek treba znati: tko je, odakle je, gdje se nalazi i kuda ide. Mora biti svjestan svojega ja (ego), mora znati svoju biografiju. Jednako tako i svaki narod ili narodna zajednica mora biti svjesna svojega: Mi, mora imati svoje povijesno sjećanje i identitet. Najbolji primjer nam daje sv. Otac Ivan Pavao II. u svojoj knjizi «Sjećanje i identitet», kada u poglavlju: «Domovina - Nacija - Država» tumači utemeljenje poljske nacije. S etničke točke gledišta tumači da je poljski narod nastao od dvaju velikih plemena: Poljana, sa sjevera i Vislana, s juga. No, za postanak i opstanak države potrebna su još tri čimbenika: teritorij, jezik i vlast (nad teritorijem).

**Ishodište Janjevaca jest:** Dubrovačka Republika (Republica Ragusiana). Područje Dubrovačke Republike predpovjesno su nastanjivali Iliri. Na području današnjeg Cavtata doselili su se Grci i svoju naseobinu (koloniju) nazvali EPIDAURUM. Rimljani jurišem osvajaju grčku koloniju i utemeljuju grad EPIDAURUM. U IV. stoljeću grad je potresom bio razrušen, obala je dijelom potonula u more, ali je ipak grad Epidaurum postao kao značajan grad koji je kasnije postao biskupsко sjedište. Godine 614. prvalom Avara grad je pretvoren u ruševine. Preživjelo je stanovništvo odbjeglo i sklonilo se u šumama malog otoka LAUSA. Na otoku LAUSU utemljen je grad, koji je nazvan RAGUSA, po malom mjestu Rausu. Na obali kopna nasuprot Raguse nastaje hrvatska naseobina, koja je prema šumi Dubrava nazvana DUBROVNIK. Tjesnac

**Piše:**

**Primo PALIĆ**

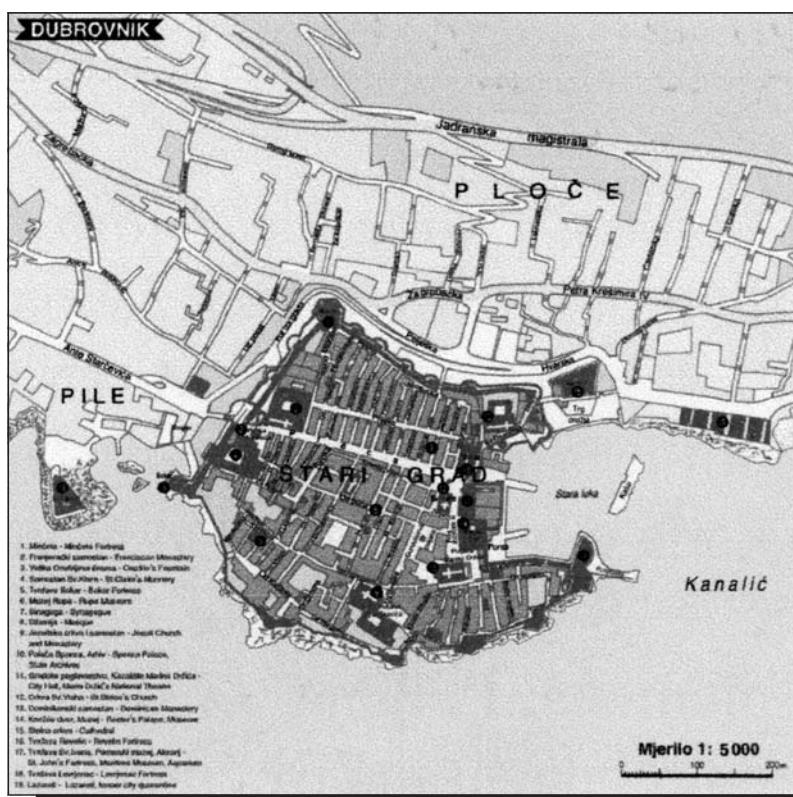
koji je dijelio Otok i Ragusu od kopna i Dubrovnika nanosima biva preplavljen i koncem XI. stoljeća potpuno prekriven. Na mjestu tjesnaca se danas u Dubrovniku nalazi najšira i najljepša ulica Placa (Stradun).

U XII. stoljeću dolazi do potpunog miješanja pučanstva, koje u zajedništvu gradi obrambeni zid grada. Podatci o utemeljenju Dubrovnika se nalaze u djelu cara Constantina Porfirogeneta: »De Administrando Imperio» (O upravljanju carstvom). Prvi spomen imena Dubrovnik pojavljuje se u doba bosanskog Kulina bana 1189. godine na dokumentu, kojim Kulin daje Dubrovniku privilegije za trgovinu u Bosni. Dubrovnik se, spominje i u jednoj povelji Stevana Nemanje, vladara Srbije. Dubrovnik je potresom bio

jako razrušen 1667., ali se nakon potresa brzo ponovo izgradio. Dubrovačka Republika je 1783., prva od ondašnjih država, priznala nezavisnost Amerike od engleske Krune. Na žalost Amerika nije jednakom mjerom uzvratila Hrvatskoj. To je učinio Vatikan.

Dubrovnikom je upravljalo Malo vijeće i Veliko vijeće. U dvorani Velikoga vijeća stajao je nadpis: »Obliti privatorum publica curate» (Zaboravite na privatne stvari i skrbite za državne.) Napoleonova vojska je zaposjela Dubrovnik 1800. godine i time je Dubrovnik kao nezavisna država prestao postojati.

**Dohodište Janjevaca jest:** Kosovo, sastavni dio srednjostoljetne Srbije, kojom je vladala dinastija Nemanjić. Prvi od dinastije Nemanjić i utemeljitelj dinastije bio je Stefan Nemanja, koji je vladao Raškom, jezgrom srbske države od 1160. do 1196. Nemanja je sebe proglašio velikim županom, ovladao je Prizrenom i zapadnim dijelom Kosova. Abdicirao je 1196. i postao monah, zakaluđerio se. Dvije godine poslije na brdu Atos u Grčkoj, pridružio mu se najmlađi sin Rastko (Sava). Od tada se država naziva: Srbija. Nemanjin nasljednik postao je njegov drugi sin Stefan (1196.-1227.), koji je vladao sve do smrti 1227. Oženio je kćer mletačkoga dužda Enrica Dandola, koji je bio glavni arhitekt IV. križarskog rata. Stefan je uspostavio veze s Katoličkom crkvom u Duklji (Crvena Hrvatska), današnja Crna Gora. Okrunio se za kralja Srbije 1217.. Okrunio ga je Papin legat (izaslanik), koji je bio poslat specijalno za tu svrhu. U srpskoj povijesti



Plan grada Dubrovnika



Kula Minčeta

je poznat kao Stefan «prvovenčani», «prvokrunjeni». Stefana Prvovenčanog naslijedio je Stefan Uroš I., koji je stabilizirao Srbiju. Nasljednik Stefana Uroša I. bio je Stefan Uroš II. - Milutin (1282. - 1321.). Kralj Milutin oženio je kćer bizantskog cara i kao miraz dobio je od cara dopuštenje da prisvoji veliki dio Makedonije 1315.

Milutin je bio veoma moćan monarch Balkana. Obogatio se iskorištavanjem kosovskih rudnika. Razvio je graditeljstvo, osobito gradnju crkava i manastira na brdu Atos, u Solunu, Konstantinopolu i Jeruzalemu. Na Kosovu je izgradio samo tri crkve od kojih je najpoznatija ona u Gračanici. Jedan bizantski službenik koji je posjetio Milutina 1299. bio je začuđen njegovom odjećom (obloženom biserjem, zlatom i dragim kamenjem) i pokućstvom od svile i zlata. Nasuprot tome, narod oko njega bio je jadan, bijedan, potišten i nezadovoljan. Milutinov sin Stefan nazvan je Dečanski po manastiru Dečani, južnije od Peći. Milutin ga je dao oslijepiti da bi ga diskvalificirao za kraljevstvo, ali mu je vid ipak djelomice ostao. Njegov se vlastiti sin Dušan pobunio protiv njega i napao svoga oca kod Nerodimla na Kosovu. Dečanski je bio pobijeden, zatočen, i nedugo iza toga obješen. Dušan se u rujnu 1331. okrunio za cara. Bio je na vrhuncu slave. Glavni grad carstva bio je Skopje. Srpski patrijarh okrunio je Dušana za cara «Srba i Grka». Po uzoru na bizantske zakone, donio je zakon nazvan »Dušanov zakonik«. Car Dušan je nazivan «Silni». Poslije njegove smrti u 46. godini, 1355. carstvo se počelo raspadati.

Titula «car» se prestala upotrebljavati. Cara Dušana je naslijedila vlastela s titулom «despot».

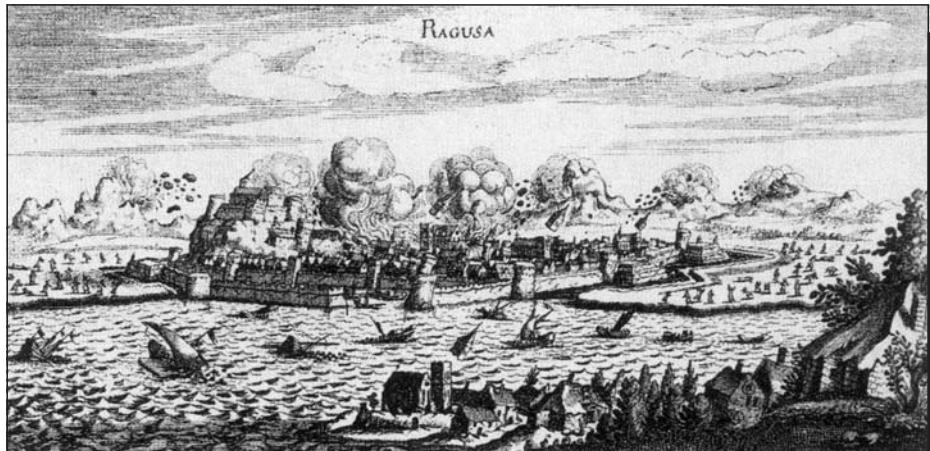
### Dubrovčani i Konavljani na Kosovu

Srpski vladari iz dinastije Nemanjića, a osobito kralj Milutin, nastojali su unaprijediti privredu, rudarstvo i trgovinu pa su pozvali rudarske stručnjake iz njemačke pokrajine Saksonije-Sase, vrsne stručnjake u rudarstvu, i Dubrovčane, vrsne stručnjake za trgovinu. Područje srednjovjekovne Srbije, a osobito pokrajina Kosovo bilo je bogato rudnicima (Janjevo, Novo Brdo, Trepča, Skopjanska Crna Gora, Kratovo i dr.) U neposrednoj blizini rudnika, Sasi i Dubrovčani utemeljuju svoje naseobine (coloniae). Sasi razvijaju rudarstvo, iz rudnika vade srebro, zlato, olovvo i mqed, a Dubrovčani unaprijeđuju trgovinu. Srpski kraljevi kovali su svoje srebrnjake i ostali novac u kovnicama u Novom Brdu i Prizrenu.

Uroš II. Milutin upustio se u krivotvorene mletačke srebrnjake. Kovao je imitacije venecijanskih srebrnjaka sa samo sedam osmina srebra i time sebi priskrbio nezavidno mjesto falsifikatora u povijesti književnosti. Venecija ga je prokletala, a Dante Alighieri ozloglasio je kralja Raške u svojem veličajnom djelu, »DIVINA COMEDIA» (Božanstvena komedija), kao varalicu. (Dante Alighieri, Divina Comedia str. 563-564; Noel Malcolm; Kosovo, A Short History str.53.). Dubrovčani razvijaju trgovinu u srednjovjekovnoj Srbiji, izvozeći zlato, srebro, olovvo i bakar. Dubrovčani olovko koriste za oblaganje krovova crkava u gradnji. Izvoze kožu, kožne prerađevine, drvo, vunu i vunene preradevine. U Srbiju uvoze svinju, začine, južno voće i razne uporabne proizvode iz zapadnih zemalja. Postojala su dva trgovačka puta. *Put Ragusiana*, odnosno put Dubrovnik - Skadar - Prizren - Janjevo - Priština - Novo Brdo. A drugi put, išao je od Dursa Bara sve do Skopja. Roba se prevozila konjima u karavanskim skupinama. Uz karavanu su uviјek išli čuvare - pratitelji karavana, naoružani sabljama, bodežima i strijelama, jer su pljačkaši vrlo često napadali karavane. Najpoznatije naseobine Sasa i Dubrovčana bile su Novo Brdo, Janjevo i Letnica. Sasa i Dubrovčana bilo je i u drugim mjestima na Kosovu i Srbiji.

### Prvi spomen Janjeva - 1303. godine

Pisani spomenik ili pisani povijesni dokument potvrđuje postojanje nekog mesta, ali to ne znači i datum njegova utemeljenja, nego samo dostignuti stupanj razvoja, jer samo mjesto je i prije spomena postojalo.



Vizura Dubrovnika iz 1667.



Zemljovid iz 1788. na kojem je označeno Janjevo

Najstariji spomen Janjeva se nalazi u pismu pape Benedikta XI. barskom biskupu Marinu u kojem mu daje vlast, dopušta (quod licet) da u Brskovu (de Bristonia), Rudniku (De Rudinico), Rogozni (de Rogosna), Trepči (de Trepzo) i Gračanici (et de Grazaniza) uspostavi župne crkve (župe) u Kraljevini Srbiji, u mjestima gdje Katolička vjera (crkva) obslužuje rimski crkveni obred. (Theiner, A, ed. Vetera monumenta hystonca Hungariam sacram illustrantia, 2 vol. Rome 1859.-60.) Gračanica je pogreškom navedena umjesto Janjeva, za što postoji nekoliko dokaza: 1. u Gračanici nije bilo katoličkih vjernika, pa dakle nije ni postojala intencija da se uspostavi župna crkva i 2. što je još važnije, zadužbina Kralja Milutina, Gračanica, sagrađena je 1321., a pismo Pape Benedikta XI napisano 1303.

Postoje i drugi pisani spomeni Janjeva, no vrijedno je osvrnuti se na pismo pape Klementa VI. caru Srba i Grka Dušanu-Stefanu Urošu V (Dušanu Silnom) 1346., s molbom da: »razumnom i poštovanom našem bratu Sergiju, kotorskom biskupu (Catharensi episcopo) dozvoli upravljanje i vladanje župama i crkvama, kao i prije, a koje su u granicama vaše vlasti i gdje se govori različitim jezicima». (Thenier, A.; Vetera monumenta historicam Hungariam sacram ilustrantia, Roma 1859, T. I., str 408.) U tom pismu papa Klement VI., pored ostalih mjesta navodi i mesta na Kosovu: Prizren, Novo Brdo, Trepče i Janjevo (Ianeva). Pismo počinje riječima »Carissimo in Christo filio Stephano Regi Rassie» (predragi u Kristu, sine Stefane, vladaru Raške.) A zav-

ršava s: »Datum Avinione VII Idus Ianuarii. Pontificatus nostri Anno Quarato». (Dato u Avinjonu, 7. siječnja četvrte godine našeg pontifikata).

Car Dušan između ostalog u zakon koji je donio, a koji je poznat kao »Dušanov zakonik» unio je odredbe protiv svakog tko slijedi latinske obrede i prisiljavao latine da pristupe Istočnoj crkvi i ponovo ih dao krstiti.

Vrijedno je spomenuti i kamen u zidu stare škole s uklesanim latinskim nadpisom. Na kamenu piše da je župnik Stjepan Markov (plebanus Stefanus Marci) učinio neko dobro djelo (Hoc Opus fecit = učinio Ovo djelo), a ne vidi se koje, jer je uklesani nadpis oštećen. U ovoj staroj školi učili su janjevački đjadi i pradjjadi, bake i prabake iz austrijskih udžbenika tiskanih u Beču.

Spomena je vrijedno i najstarije janjevačko zvono, koje i danas s tornja crkve sv. Nikole pozdravlja Gospu i poziva vjernike na Angelus i na sv misu. Izliveno je 1368., što je i označeno na samom zvunu (Mihael et Nikolaus Merecep MCCCLxvm).

### Utemeljenje dubrovačke kolonije - Janjevo

Početkom 13. stoljeća kralj Uroš I. poziva Saksonce, koji su bili poznati kao vrsni rudari i rudarski stručnjaci da u Srbiji razviju rudarstvo. Za njima su došli

i dubrovački trgovci, koji su u Srbiji razvili trgovinu. Sasi i Dubrovčani su unaprijedili privredu u srednjovjekovnoj Srbiji. Dubrovčani, koji su bili brojniji, zajedno sa Sasima utemeljili su svoje naseobine (coloniae) u blizini rudarskih okana i trgovačkih centara. Nije poznato kada je točno utemeljeno Janjevo, ali zasigurno je utemeljeno prije spomena u pismu pape Benedikta XI.

Razne legende, priče i predpostavke oko imena »Janjevo» treba odbaciti, jer su to samo nagadanja. Ime Janjevo na Kosovu sa sobom su donjeli sami Dubrovčani i to sami doseljenici (migranti) iz Janjine, gradića na poluotoku Pelješcu. Oni su svoje novo obitavalište nazvali Janjevo. Dubrovačka Republika imala je dobre odnose s vladarima Srbije poradi zajedničkih interesa, pa je za Dubrovčane ishodila privilegije u javnom životu gradana. Dubrovčani su imali u Novom Brdu, Janjevu, Trepči i Rudniku svoje konzulate. Svoje međusobne nesuglasice Janjevc i drugi Dubrovčani su rješavali sami. Sudske sporove rješavali su njihovi sudovi, a u slučaju spora s pripadnicima drugih nacionalnosti, sporove su rješavali mješoviti sudovi. Janjevački Dubrovčani pripadali su različitim društvenim slojevima, od dubrovačke vlastele, srednjeg sloja, pa do pučana.

(nastavit će se)



Franjevačka ljekarna u Dubrovniku, jedna od najstarijih na svijetu

# PRETISAK VRANČIĆEVIH USPOMENA DOGAĐAJ JE PRVOGA REDA!

Trebalo je proći više od 15 godina od sloma komunizma i raspada Jugoslavije, da u Domovini bude dostupan pretisak jedne od najboljih, ako ne i najbolje povjesno-publicističke rasprave objelodanjene u emigraciji. Uglavnom malo vrijedna naknadna domišljanja, poput tzv. memoara **Ive Rojnice** ili **Joze Kljakovića**, u Hrvatskoj su pretiskana i dotiskana vrlo brzo. Pamfletima, poput zbirke članaka bivšega ravnatelja za javni red i sigurnost u NDH, **Eugena Dide Kvaternika**, također se odmah našlo mjesta, a bio im je zajamčen i publicitet u obliku poplave članaka, prikaza i serijaliziranja u dnevnome tisku, nesumnjivo u prvoj redu radi toga što su – stilski inače neobično dotjerani - Kvaternikovi članci desetljećima bili pogodan instrument u rukama ne samo **Bogdana Krizmana**, nego i puno sirovijih jugoslavenskih propagandista.

S Vjekoslavom Vrančićem stvar je drugačija, i zato se potpisani prikazivač u *Političkome zatvoreniku*, još u br. 51 od lipnja 1996., u tekstu *Branili smo Državu* (str. 2.-3.) potužio, što Vrančićeva knjiga nije doživjela domovinsko izdanje, domaćući, da je to «možda zato, što nije pamflet ni protiv ni u prilog NDH, nego ozbiljna i argumentirana rasprava o mnogim ključnim epizodama hrvatske povijesti u Drugome svjetskom ratu i neoboriv dokaz zašto je i kako trebalo braniti i tu, tada jedinu hrvatsku

*Piše:*

**Tomislav JONJIĆ**

državu», dodajući još, da je «u samom naslovu knjige autor sažeо smisao postanka, postojanja i djelovanja pokreta kome je on pripadao: uspostava i obrana države. Te tri riječi predstavljaju *ceterum censeo, alfu i omegu* političkog djelovanja ne ustaštva, nego hrvatskog domoljubla uopće», s tim da «i kad služe kao objašnjenje, ne smiju posluži-

ti kao isprika za propuste, pogreške (pa i zločine)».

Napokon smo dočekali i taj trenutak: zalaganjem **Rudolfa Arapovića**, nakladnik *Hrvatska Borba Press* (Washington D. C.) objavio je prije nekoliko tjedana pretisak Vrančićevih dvosveščanih memoara pod naslovom *Branili smo Državu*, koji su kao sv. XI. i XII. u *Knjižnici Hrvatske revije* objavljeni u Muenchenu-Barceloni 1985. (Valja naglasiti, da su i pisac, a i prvi, emigrantski nakladnik riječ *država* u

naslovu dosljedno pisali velikim početnim slovom, pa bi bilo i pogrešno i nepravedno, u tome u Domovini krivotvoriti njihovu volju!) Novo je izdanje (zovimo ga domovinskim, iako je formalno objavljeno u SAD-u) navlas isto emigrantskomu, čak i u pogledu morfonološkoga («korionskoga») pravopisa, osim što je – valjda iz finansijskih razloga - tiskano u jednome svesku. Ipak, važno je da je svaki od dva izvorna sveska u novome izdanju zadržao vlastitu paginaciju, što olakšava upotrebu djela koje je u literaturi razmjerno često citirano. Jedina razlika u odnosu na izvorno izdanje jesu različito složene fotografije, koje su u izvorniku podijeljene na svaki od dva sveska, a ovdje su sve uvrštene na razmeđu dva sveska (Vrančićev portret iz kasnih godina života u oba je izdanja objavljen odvojeno od ostalih fotografija). Dodan je i nekrolog Vrančiću, objavljen u *Republiki Hrvat-*



Naslovica Vrančićeve knjige



Dr. Vjekoslav Vrančić

skoj, br. 171 (prosinac 1990.). Na kraju su uvrštene i dvije (nepaginirane) stranice ispravaka pisarskih pogrešaka koje su se potkrale u prvome izdanju.

### Tko je bio Vjekoslav Vrančić?

Dr. Vjekoslav Vrančić rođen je u Ljubuškome 25. ožujka 1904., a umro je istoga nadnevka 86 godina kasnije u Buenos Airesu, svega nekoliko tjedana prije nego što su u Domovini održani prvi demokratski izbori. Nije, dakle, dočekao ponovni uskrs hrvatske države, ali je nesumnjivo bio dovoljno iskusan i mudar, da bi bio svjestan kako je on na pragu, pa da već i zbog toga – nije uzalud živio.

Školovao se u Gacku i Mostaru. U Sarajevu je pohađao srednju školu i od 1925. radio kao zamjenik ravnatelja

podružnice radničkog osiguranja. Aktivan je član mjesnog odbora HSS-a, a 1930., zalaganjem ministra **Nikole Precce**, kao iseljenički izaslanik Ministarstva socijalne politike i narodnoga zdravlja Kraljevine Jugoslavije odlazi u Južnu Ameriku. Već tamo stupa u dodir s hrvatskim nacionalistima i krugom novoosnovanoga *Hrvatskog domobrana*. Godine 1931. premješten je u Zagreb, ali daje ostavku na dužnost i ostaje u inozemstvu. Diplomira 1934. na bečkoj Visokoj komercijalnoj školi, gdje dvije godine kasnije i doktorira. Uz povremene boravke u Njemačkoj, od 1936. radi u Zagrebu.

Iako do travnja 1941. nije bio član Ustaškoga pokreta, novoimenovani državni tajnik u Ministarstvu vanjskih poslova, **dr. Mladen Lorković**, poziva ga u

Ministarstvo. Kad je Lorković u lipnju imenovan ministrom, Vrančić postaje pročelnikom Političkog odjela Ministarstva, a uskoro i državnim tajnikom (tj. zamjenikom ministra). Iduće godine imenovan je općim upravnim povjerenikom kod talijanske Druge armije. U listopadu 1943. postaje državnim tajnikom u Ministarstvu unutarnjih poslova, a u travnju 1944. ministrom obrta, veleobrta i trgovine, na kojoj udjelbi ostaje do kraja rata.

Nesklon statičnom ministrovjanju iz udobnoga gornjogradskog naslonjača, Vrančić je u doba NDH dobio prišivak *leteći ministar*, jer je glavninu vremena provodio na terenu, ne bježeći od osobne opasnosti. Utoliko su njegovi dojmovi i spoznaje o pravome narodnom raspoloženju svakako pouzdaniji i autentičniji od onih, koje su mogli imati kabinetски dužnosnici. Posljednja misija koju je imao, bila je misija kod Saveznika u svibnju 1945., kad je «s biljem zastavom preko Alpa», skupa s mornaričkim časnikom **Androm Vrklijanom** 4. svibnja 1945. poslan u Casertu, da bi stupio u kontakt s feldmaršalom **Haroldom Alexanderom** i pokušao spasiti državu. Britanci su ga uhitali, ne omogućivši mu dodir sa zapovjedništvom, te je iduće mjeseci proveo po različitim logorima i zatvorima.

U travnju 1946. pošlo mu je za rukom pobjeći, a početkom 1947. odlazi u Argentinu. Surađuje s **dr. Antonom Pavelićem** i postaje starješinom *Hrvatskog domobrana* te suočivačem Hrvatskoga oslobođilačkog pokreta. Godine 1960. osnovao je reformirani HOP, kojemu je bio predsjednik i predstavnik u Hrvatskome narodnom vijeću, kojega je jedan od osnivača.

*Branili smo Državu* nije jedina Vrančićeva povijesno-publicistička rasprava. Svoju je publicističku djelatnost započeo 1943., objavljajući u *Hrvatskome narodu* novinski podlistak o talijan-

LA JUSTICIA NORTEAMERICANA DENIEGA  
LA EXTRADICION DEL DR. A. ARTUKOVIC,  
EX MINISTRO CROATA, PEDIDA POR EL  
GOBIERNO DE BELGRADO.

UNITED STATES COURTS REJECT BELGRA-  
DE'S REQUEST FOR THE EXTRADITION  
OF FORMER CROATIAN MINISTER  
DR. A. ARTUKOVIC

Dr. VJEKOSLAV VRANČIĆ

## Dr. ANDRIJA ARTUKOVIĆ

PRED SJEVEROAMERIČKIM SUDOM

LA JUSTICE NORD-AMÉRICAINE REJETTE LA  
PÉTITION D'EXTRADITION DEMANDÉE PAR  
LE GOUVERNEMENT DE BELGRADE CONTRE  
LE DR. ANDRIJA ARTUKOVIC, EX-MINISTRE  
DES CROATIE

USA - JUSTIZ LEHNT DIE VON BEL-  
GRAD BEANTRAGTE AUSLIEFERUNG  
DES KROATISCHEN EX-MINISTERS  
DR. ANDRIJA ARTUKOVIC AB

Mala Politička Knjižnica "Hrvatske Misli"  
BUENOS AIRES, 1959

Vrančićevu knjigu o prvom  
suđenju dr. A. Artukoviću

sko-četničkoj suradnji, koji je iste godine u nakladi zagrebačke Knjižare *Velebit* objavljen kao knjiga pod naslovom *Urota protiv Hrvatske*. Nekoliko godina nakon odlaska u emigraciju, Vrančić je u zborniku *Hrvatska* (Buenos Aires, 1949.) objavio članak *Vječno svjedočanstvo hrvatstva Kule Fazlagića*, pripomogavši tako, da obrana toga istočnohercegovačkog sela postane poslovičnim, mitskim pojmom predodžbe o hrvatskoj nacionalnoj svijesti i junaštvu bosansko-hercegovačkih muslimana. Četiri godine kasnije, u *Godišnjaku Hrvatskog domobrana* objavio je članak *U spomen travničkim žrtvama* (Buenos Aires, 1953.), žečeći sprječiti, da u zaborav padne hrabra obrana toga srednjobosanskoga grada, i

stravičan partizanski pokolj branitelja.

Članak *Postrojenje i brojčano stanje hrvatskih oružanih snaga (Godišnjak Hrvatskog domobrana, Buenos Aires, 1953.)*, pišan u suradnji s generalom **Fedorom Dragojlovim**, također je vrlo često citirana rasprava o ustroju i stalištu tadašnje hrvatske vojske. Iste godine objavio je prikaz svoje posljednje misije u službi državne vlade, pod naslovom *S bielom zastavom preko Alpa*. Godinu dana kasnije, u *Godišnjaku Hrvatskog domobrana* (Buenos Aires, 1954.) objavljen je Vrančićev tekst *Iz ratovanja u Bihaćkoj Krajini*.

Godine 1959. svjedočio je kao svjedok obrane u postupku koji je pred američkim sudom tekaо protiv **dr. Andrije Artukovića**, te je iste godine u knjižnici Hrvatske misli objavio knjigu *Dr. Andrija Artuković pred sjeveroameričkim sudom*.

Dvije godine kasnije, u nekoliko je nastavaka u *Hrvatskoj misli*, časopisu kojega je uređivao **Marko Sinovčić**, a kojega se smatralo bliskim **dr. Anti Paveliću**, Vrančić je počeo objavljivati opsežnu studiju *Talijanska i njemačka politika spram NDH*. Ona je i objavljena u šest svezaka tijekom četiri godine (*Hrvatska misao*, sv. 26, 27-28, 29, 30, 31, 32; Buenos Aires, 1961., 1962., 1963. i 1964.). Ta je studija neobično uspjela sinteza Vrančićevih sjećanja i objavljenoga, tada dostupnoga gradiva, te odaje sve značajke Vrančićeva stila i analitičkog pristupa složenim povijesnim temama, pa se njegovi memoari zapravo mogu smatrati razradom i dopunom upravo ove rasprave.

Vrijedi dometnuti, da je neposredni povod njezina nastanka upravo spomenuta serija članaka Eugena Dide Kvaternika, objavljena u šest tekstova **Nikolićevoj Hrvatskoj reviji** od 1952. do 1962. Vrančić je već tada razobličio Kvaternikove pamflete, ne sporeći da su prilike u NDH bile kaotične i teške, i da su pogodovale talijansko-njemačkomu presizanju u unutarnje hrvatske stvari, a da je takvomu stanju – ne na



Vrančić s poslanikom Ratkovićem i ministrom Budakom na izložbi u Beču

posljednjem mjestu – pridonijelo upravo neobuzданo vladanje prvog ravnatelja za javni red i sigurnost. Nije, dakle, Vrančić ni u emigraciji bio spremjanekritično glorificirati ono što se u Hrvatskoj zbivalo u vrijeme rata, nego je tek htio lučiti bitno od nebitnoga, uzoroke od posljedica. A kad su, pak, Kvaternikovi članci priređeni za domovinsku javnost, priređivaču (**dr. Jeri Jarebu**) činilo se korisnim u njih uvrstiti jednu historiografski posve nebitnu i vrlo osobnu opasku **dr. Branka Pešelja, Mačekova** tajnika, hodočasnika na molitvama za pokoj duše *đenerala Draže Mihailovića* i teoretičara treće Jugoslavije (skupa s **Vanom Ivanovićem** i **Adilom Zulfikarpašićem**), a ni jednom riječju ne spomenuti, da su s Kvaternikovim člancima u emigraciji opširno i više nego argumentirano polemizirali brojni pisci, među kojima dr. Vjekoslavu Vrančiću po kakvoći i temeljitosti nesumnjivo pripada prvo mjesto.

Takav postupak, koji je ujedno odgovor na pitanje, zašto je od ponude da priredi Kvaternikove članke odustao sad pok. **dr. Milan Blažeković**, pomaže nam shvatiti, zašto Vrančićeve uspomene nisu bile objavljene do današnjih dana...

U posljednjem razdoblju života, Vrančićev publicistički rad postaje još plodniji: 1977. je u vlastitoj nakladi objavio knjigu *U službi domovine*, u kojoj su sadržane tri njegove rasprave: *S bijelom zastavom preko Alpa, Dvanaest mjeseci bodljikave žice i Ustrojstvo Hrvatskih oružanih snaga*. U buenosai-reškom se *Hrvatskom narodu* 1968. (br. 35 od 15. kolovoza) pozabavio sudbinom **dr. Mladena Lorkovića** i **Ante Vokića** (*Slučaj ministara Lorkovića i Vokića*), objašnjavajući o čemu se tada zapravo radilo i braneći poziciju tadašnjega državnoga poglavara. No, vrhnac njegove publicističke djelatnosti bez ikakve su sumnje njegove us-



*Sa zagrebačkog predstavljanja Vrančićeve studije: T. Jonjić, mr. Z. Hasanbegović, akademik D. Jelčić, dr. A. Mijatović, I. Gabelica*

pomene, koje su napokon postale dostupne i domovinskom čitatelju.

### Branili smo Državu!

Zapravo, *Branili smo Državu* nisu klasični politički memoari, nego seriozna studija hrvatske političke povijesti u Drugome svjetskom ratu, protkana osobnim uspomenama. Auktoru, dođušu, nisu na raspolaganju arhivski dokumenti, ali se zato obilno služi objavljenim raspravama i suvremenim tiskom. Svemu tome on pristupa krajnje analitički, pišući izvrsnim stilom, pa se na ovu knjigu bez ikakve dvojbe može primijeniti ona uobičajena sintagma o neprocjenjivom doprinosu hrvatskoj publicistici i historiografiji.

Hrvatska je politička emigracija dala niz dragocjenih povijesno-publicističkih rasprava. Članci objavljivani u *Republici Hrvatskoj*, *Hrvatskoj misli*, *Hrvatskoj reviji* i drugdje, nezaobilazan su izvor kako za proučavanje novije hrvatske političke povijesti, tako i za analizu intelektualnoga i političkog sazrijevanja hrvatske političke emigracije, jedinoga dijela hrvatskog naroda, koji je slobodno mogao izraziti što i kako

misli. Jarebova analiza Mačekovih uspomena, pisana s hrvatskih, a ne jugoslavenskih pozicija (*Pola stoljeća hrvatske politike*) i njegova redakcija memoarskih članaka **dr. Branimira Jelića** (*Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića*), **Sinovčićeva** važna studija *N. D. H. u svjetlu dokumenata* (Buenos Aires, 1950.; drugog izdanje Zagreb, 1988.), politički eseji **Ivana Oršanića**, **dr. Ive Korskoga** i nekoliko drugih pisaca, obogaćeni razložnim povijesnim opservacijama, te analitički članci i knjige **mr. Kazimira Katalinića**, pisani znanstveničkom akribijom, pokazuju, zašto se *povijest ne briše*, niti se smije brisati.

Među tim člancima i knjigama posebno mjesto imaju uspomene Vjekoslava Vrančića, koji nije samo svjedok i sudionik, nego ujedno razmišljač, koji je sudbini hrvatskog naroda posvetio svoj život. Da su u Domovini te rasprave objavljene kad je trebalo, bili bismo pošteđeni mnogih nerazumnih polemika i prijepora, te bismo se nesumnjivo s više samopouzdanja i hrabrosti suočavali s izazovima sadašnjosti i zagonetkama budućnosti. •

# NAD ODROM POPA JOSIPA KAPŠA

U gospočkoj je bolnici 26. listopada 2006., u devedesetoj godini života, premisnuo pop **Josip Kapš**, član Hrvatskog društva političkih zatvorenika - Podružnice Gospic. Pokopan je na trnovačkom groblju 28. listopada 2006. u 14 sati. Svetu misu zadušnicu predvodio je preuzvišeni biskup gospočko-senjski **dr. Mile Bogović**, u naznočnosti velikog broja svećenika i vjernika Smiljana, Trnovca, Brušana, Bužima, Gospica i drugih krajeva Hrvatske.

## Nadgrobno slovo biskupa Bogovića

U nadahnutoj propovjedi preuzvišeni biskup Bogović rekao je:

«U godini duhovnih zvanja radije bih tu godinu započeо s ređenjem nekog svećenika nego pogrebnim ispraćajem starog. No, ne osjećam teškoću da i na ovom pogrebu progovorim o duhovnim zvanjima, jer mi danas polažemo u ovu našu ličku i hrvatsku njivu jedno zrelo svećeničko zvanje, koje pada u naše brazde poput zdrava i dozrela sjemena koje obećava bogati plod.

Pokapamo vlč. Josipa Kapša s osjećajem zahvalnosti Bogu i s osjećajem ponosa zbog načina kako je on živio svoje svećeničko zvanje. Riječima sv. Pavla možemo reći pokojnom bratu i svećeniku Josipu Kapšu: Dobar si boj vojevao na ovim našim prostorima sve tamo od 1959., dovršio si svoju zemaljsku trku uvečer 26. listopada 2006. godine. Bili su to i boj i trka tako časni i kršćanski vjerni, da vjerujemo kako Te čeka vijenac slave koji Ti je prizremio Gospodin, kojemu si vjerno služio služeći narodu župa Trnovac, Smiljan, Brušane, Bužim. Zato i ovaj pogreb može i

te kako poslužiti primjereno otvaranju vratu Godine duhovnih zvanja na ovim našim prostorima, jer je Kapšov svećenički život od naroda prihvaćen kao blagoslov, a svi ćemo se složiti da je on također izazov mlađima, koji svoje snage i sposobnosti žele ugraditi u dobro svoga naroda, pa da

posjećivali, a još više bolničko osoblje, primijetiti na njemu neku nevoljkost za sve ono što ga je vezalo za ove obale. On je s palube svoje životne lađe ugledao obale vječnosti i nije mu se više vraćalo natrag.

Svoje geslo: Sve za Boga i za Domovinu, svjedočio je u vremenu u kojem se sus-

**GOSPIČKO-SENJSKA BISKUPIJA**  
Senjskih žrtava 36, 53000 Gospic; tel. 053/746-400; faks 053/746-402

**SVE ZA BOGA I DOMOVINU**  
Geslo na proslavi 50. oblj. misnistišta

*U Gospodinu je opremljen sv. sakramentima preminuo*

**Vlč. JOSIP KAPŠ**

*svećenik gospočko-senjske biskupije u miru  
dugodišnji župnik Smiljana, Trnovca, Brušana i Bužima*

<b>Roden:</b>	18. ožujka 1917. u Gorencima (Vrbovsko)
<b>Zaređen:</b>	6. rujna 1954. u Rijeci
<b>Preminuo:</b>	26. listopada 2006. u Gospicu
<b>Pokop:</b>	28. listopada 2006. u 14 sati u Trnovcu (kod Gospica)

Gospic, 26. kolovoza 2006.

*Počivao u miru Božjem!*

krenu njegovim – svećeničkim - putem.

Prigodom proslave zlatne mise pred dvije godine, vlč. Kapš stavio je na prigodnu sličicu velikim slovima geslo: Sve za Boga i domovinu! To je sušta suprotnost činovničkom mentalitetu, koji u svom radu ne zna izići izvan onoga što je u opisu radnog mjeseta, čime se sve više počinovničuje i raščovjeće. Kapšovo radno mjesto definirano je njegovom širokom ljudskom i kršćanskom savješću. On će učiniti sve što može i za Boga i za Domovinu, tj. za svakog čovjeka. Nije bilo to geslo jednoga zanesenjaka, koji kreće u život, koji ni sam ne zna koliko će ga taj zanos držati. Bilo je to geslo iskusnog svećenika u poznim godinama, koje geslo je u stvari sažetak jednoga odrađenog životnog programa. Mi, koji smo ga gledali i dugo pratili, možemo posvjedočiti, da je taj program u Kapšovu životu iz dana u dan vjerno i dosljedno, u jednostavnosti i prostodušnosti, ostvarivan.

To njegovo geslo izraz je velike odvažnosti i hrabrosti. Jedna i druga vrlina su ga resile, a obje su se oslanjale na njegovo čvrsto povjerenje u Boga, koji mu je davao snagu i u kojega se trajno pouzdavao. U zadnje vrijeme mogli smo mi koji smo ga

tavno radilo protiv Boga i protiv Domovine. Želio bih ovdje istaknuti pred svima, da pokapamo svjedoka jednog vremena, koji će se duboko urezati u pamćenje ne samo sugovornika nego i idućih naraštaja. Kapš je jedan od onih koji se ustrajno i uspješno opirao negativnim stranama toga vremena.

Naime, živio je Kapš u vremenu i društvu, gdje se ne samo smjelo nego i preporučivalo govoriti i pisati protiv Boga, u kojem se za uspješnost karijere preporučivalo govoriti i pisati protiv onih, koji su se borili za hrvatsku samostalnost i slobodu svoga naroda. Nije mu bilo lako opirati se tom vremenu, pogotovo zato što je na leđima nosio tešku hipoteku robovanja u Lepoglavi i Gradiški. Došao je u sredinu, gdje su mnogi prisiljavani da i duše svoje prodaju i da se uključe u "trendove" vladajuće komunističke klase. A bilo je i onih, koji su prihvatali tu trgovinu. Drugi su se zaustavili na tome, da odglume vjernost moćnim gospodarima, ali su izdaleka pratili i radovali se, što netko poput Kapša otvoreno i vjerno svjedoči svoju ljubav prema Bogu i Domovini. Pred njim su oni znali katkada skinuti svoju glumačku mas-



Vlč. Josip Kapš



Biskup dr. Mile Bogović i vlc. Josip Kapš

ku, jer su osjećali da i njima taj svećenik doista dobro želi.

A što je takav život značio onima, koji se nisu htjeli ni prodati ni glumiti, nego ostati vjerni svojim idealima? Bili su to oni, koji su pristali da budu na rubovima društva, odnosno koji su gurani na te rubove, ali su se i tu radije nalazili, negoli izdali ili zatajili svoje životno uvjerenje. Oni su se otvorene duše i sreća okretali prema Crkvi i svećenicima. Ti su u Kapšu našli svjetlo i sigurnost, a on ih je svojom jednostavnošću i prostodušnošću povezivao i okupljao. Nastalo je na ovim prostorima jedno zajedništvo naroda oko svećenika Kapša, koje zajedništvo nije teško uočiti, ali ga je teško protumačiti. On se nije dao iz ovog kraja i naroda ni u svojoj dubokoj starosti. To njegovo opiranje išlo je tako daleko, da je gotovo protestirao protiv potrebnog liječenja i bolničkog zbrinjavanja negdje drugdje.

Na Kapševu primjeru možemo se osvijedočiti o djelotvornosti načina navještanja Evanđelja naših davnih glagoljaša. Oni s jednostavno živjeli vjeru u narodu u skromnosti i jednostavnosti, u onom narodu, koji se ne bavi ni političkim ni gospodarskim namještajkama i trikovima, nego u miru kruh svoj zarađuje i novom se jutru raduje. To je onaj narod, koji sve svoje snage ulaže u svakodnevni rad za obitelj, koji u nenaklono vrijeme ne prodaje svoje dostojanstvo i ponos za Judine škude, nego se radije distancira od takva društva, i svoje osjećaje i čežnje svoje duše iznosi samo u krugu obitelji i bližih prijatelja, koji od koljena do koljena nena-metljivo prenosi ono, što nas čini da smo ono što jesmo (Hrvati i kršćani), a kada dođu bolja vremena, spremno nudi svoje spo-

sobnosti i mogućnost za dobro svoje Crkve i Domovine.

Takav narod našao je Kapš na ovim prostorima, u njemu je živio svoju vjeru, njega je hrabrio i tješio.

Kao da mi ta slika naših glagoljaša najviše priliči da osvijetlim lik i ulogu našeg pokojnika u ovom kraju i narodu. Kapš je živio u narodu, s gladnjima i žednjima, ozalošćenima, krotkima i milosrdnjima, mirotvorcima i ljudima čistoga srca, s progonjenima zbog pravednosti i svoje ljubavi prema Bogu i Domovini, bio je s onima po kojima su sipale pogrde, koji su progonjeni i koje su za sve зло okrivljivali. Bio je ustrajni i iskreni glasnik istine u vrijeme širenja laži ovoga svijeta, glasnik ljubavi i praštanja, u vrijeme divljanja mržnje, kada je bilo pogodno vrijeme za cvjetanje onih, koji su dojavljivali i optuživali svoj narod za sitniš. I kada s tog evanđeoskog motrišta gledamo na život toga jednostavnog i skromnog svećenika, možemo na ovom oproštaju s njime reći: Radujmo se i kličimo, jer velika je plaća njegova na nebesima.

Svaki čovjek u svom životu ima neke svoje velike životne teme, kojima je manje ili više vjeran. Tražeći Kapšove životne teme, mislim, da su one jako vidljive i opipljive, jer im je sam Kapš podigao vidljiv i prepoznatljiv spomen. Njegove nove gradnje zapravo su te njegove životne teme. Nabrojimo one glavne:

*Crkva sv. Ivana Krstitelja u Smiljanskom polju.* Napustio svoj dom i poput Ivana Krstitelja propovijedao Spasitelja. Nije se bojao izložiti i vlastiti život u tom navještanju. Poruku toga sveca kao da je htio skinuti s Velebita, gdje je bila crkva sv.

Ivana. Odande je sa svojim narodom nosio kamen i ugrađivao ga u temelje crkve u Smiljanskom polju, odande je s izvora nosio bistru vodu i prelio je u bunar koji je napravio kraj crkve. Kamen i voda simboli su Like, ali i krstionice.

*Crkva Marije Pomoćnice u Jadovnom.* Njegov život bio je stalno traženje načina kako drugome pomoći. Najveća teškoća bila je u tome, da on bude teret drugima. To je bila zadnja lekcija, koju mu je Bog dao za zadatak. Tu lekciju kršćanin također treba svaldati, jer se u našim nemoćima očituje Božja snaga. Ona nam najbolje otkriva istinu o nama samima, da smo ograničeni i slabici.

Tek kada smo toga svjesni onda lakše shvatimo kako je Bog onaj pravi naš životni oslonac. Bilo je u Kapšovu životu radosnih i žalosnih dana. On je od Marije učio, kako se ponašati u radostima i žalostima, kako se ponašati kad se svijet slavi ili odbacuje. Marija mu je bila pomoćnica u životu i radu.

*Križni put kraj Trnovca i crkva Srca Isusova u Rosuljama.* Zadnje dvije crkvice možemo gledati kao jednu temu. Rane se liječe uzimanjem svoga križa i križa svoga brata. Samo onaj čije srce kuca poput Isusova za svoga brata, znaće ponijeti i križ za njega. To je Kapšova filozofija, iz koje je crpio snagu da radi do kraja za povjereni narod, a križni put je vjerna slika njegove spremnosti da se do kraja potroši na tom putu.

S tim Kapšovim glavnim životnim temama ja završavam propovijed. No te teme ostaju vidljive u ovoj sredini i neka trajno prenose njegovo svjedočanstvo, da i ljudima ovoga kraja bude sveto ono, što je

## VLČ. JOSIP KAPŠ (1917.-2006.)

Rođen je 18. ožujka 1917. u Gorencima – župa Lukovdol, općina Vrbovsko. Nakon završenog remenarsko-tapetarskog zanata završio je skraćeno srednjoškolsko obrazovanje u sjemeništu u Rijeci. Teološki studij je završio na Visokoj bogoslovnoj školi u Rijeci.

Subdakonat je primio 3. travnja 1954. u Rijeci, đakonat 25. travnja 1954. u Rijeci, a za svećenika je zaređen 6. rujna 1954. u Rijeci. „U ime naroda“ 1954. godine osuđen je na 6 godina zatvora. Prve tri je proveo u Lepoglavi, te još godinu i pol u Novoj Gradisici. Dekretom od 9. rujna 1959. imenovan je upraviteljem župe Smiljan, te župa Trnovac, Brušane i Bužim. Umirovljen je 21. srpnja 1997. godine. U spomenutim župama ostaje do smrti, 26. listopada 2006.

Svećenik i višegodišnji župnik četiriju župa zapadno od Gospića, jedan je od najmarljivijih graditelja i obnovitelja crkava u Lici u doba komunizma. Unatoč političkim i neprijateljskim nastrojenim predstavnicima vlasti, uz velike poteškoće, odričanja i šikaniranja, pa i osobni fizički rad, on je: u selu Trnovcu obnovio crkvu godine 1962., u selu Smiljanu 1963. godine obnovio crkvu sv. Marije Karmelske, u selu Jadovnu sagradio kapelicu sv. Marije Pomoćnice i križni put u stijeni dug 300 m s kapelom Gospe Žalosne, u selu Brušanima popravio kroviste crkve koju su partizani zapalili 1942. godine, u selu Rosuljama sagradio oveću kapelicu, u Smiljanskom Polju sagradio kapelicu. (I. V.)

njemu bilo sveto, i da u mijenama ovoga života nama zbori svime onim, u čemu je bio velik.

Gospodine, uvedi ga u svoj mir!»

### Govori ostalih govornika

Od pokojnika se u ime klera oprostio preč. Mile Čančar, župnik i dekan senjski, prepozit Senjskog kaptola, u ime HDPZ Podružnice Gospic Ivan Vukić, a prispjele prigodnice u svome oproštajnom govoru uobičio je pop Marko Cvitković.

Donosimo oproštajni govor preč. Mile Čančara, župnika i dekana senjskog, prepozita Senjskog kaptola:

«Oče biskupe, Vama i prezbiteriju Gospičko-senjske biskupije, Vama, draga rodbino, narode svih ovih župa, u kojima je vlc. Josip službovao, izražavam svoju sućut.

Svećenik i višegodišnji župnik četiriju župa zapadno od grada Gospića, tikk ispod Vile Velebita, jedan je od najmarljivijih graditelja i obnovitelja crkava u Lici u ono doba. Unatoč političkim i svakim drugim poteškoćama, odričanjima i šikaniranjima, ali uz veliku ljubav prema Bogu, svomu narodu, čovjeku ove kršne i ponosne Like, učinio je velika djela po kojima će se zapamtiti u srcima svih onih, koji su vlc. Josipa cijenili i poštivali.

Uz velike napore, pa i osobni fizički rad, radio je na obnovi crkava. Ali ne samo



Vlč. Kapš predvodi procesiju

crkava od kamena, nego je radio na obnovi i građenju žive crkve. Činio je to na slavu Božju, onim duhom kojim je i sam bio ispunjen. Navještenjem Onoga, koji je rekao: 'Ja sam Put, Istina i Život!' I ne smo to, nego je tim putem i zakoračio. A kako je to bio i 'križni put', prošao ga je do kraja.

Izgradio je križni put na početku toga puta i zapisao: 'Vjeruj, jer vjera je ta koja pretvara vodu u vino i čini razumljivim sve ono što nam se događa, i prihvatljivim sve ono što će nam se dogoditi.' A dogodilo se i ovo: vlc. Josip je umro. To je ne samo završetak križnog puta, nego i početak onoga života, koji je sam uvijek živio. Svima nama i svima vama naviještao je, da i on bude dionikom uskrsnuća i života vječnoga.

Dragi Josipe, u ime svih i ovdje nazočnih, svih koji su danas s nama u duhu vezani, hvala! Bog Ti bio svijetlost i nagrada vječna.

Počivaj u miru.»

U cijelosti donosimo i oproštajni govor Ivana Vukića:

«Izražavam iskrenu sućut rodbini i svima ožalošćenima.

Pokojni pop Josip Kapš, četvrto je od šestero djece Jurja i Marije rođene Muhvić. Rođen je 18. ožujka 1917. u selu Gorence 32 kod Lukovdola. Osnovnu školu završio je u Lukovdolu, a remenarsko-tapetarski zanat u Čavlju kod Rijeke. U Kraljevini Jugoslaviji odslužio je vojni rok u Planinskoj pješadiji u Bohinjskoj Beli kod Bleda. Po odsluženju vojnog roka odmah je pozivan u 'rezervu' u godinama 1939., 1940. i 1941.

Nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske unovačen je u domobranstvo u Karlovcu, iz kojeg je premješten u Knin. Otpušten je iz domobranstva, pa potom ponovno unovačen u istu postrojbu. Ponovno je radi odlaska u školu 'Državne radne službe' otpušten iz domobranstva. U "Državnoj radnoj službi" ostaje do sloma Nezavisne Države Hrvatske.

Prošao je križni put od Bleiburga, Maribora do logora u Petrovaradinu. U Mariboru mu je poznavanje remenarskog zanata spasilo život. Partizanima su bili potrebni remenari za izradu i popravak vojnih opasača, orme za konje i ostale opreme. Po danu je s ostalim logorašima iz radijnice radio remenarski posao, a po noći razvrstavali su i u kamione utvarali odjeću i obuću od na tisuće i tisuće pobijenih hrvatskih vojnika i civila. Bio je svjedok najveće tragedije u hrvatskoj povijesti.

Po izlasku iz logora u Petrovaradinu, vratio se u svoje selo Gorence, gdje u obiteljskom domu živi do jeseni 1947., kada odlazi u Rijeku na poziv riječkog biskupa starijim godištima, da se upišu na Riječku bogosloviju, ako u sebi osjećaju poziv za svećeničko zvanje. Želja mu se ispunila, upisao se. Teologiju završava 1954., a za svećenika je zaređen 6. rujna 1954.

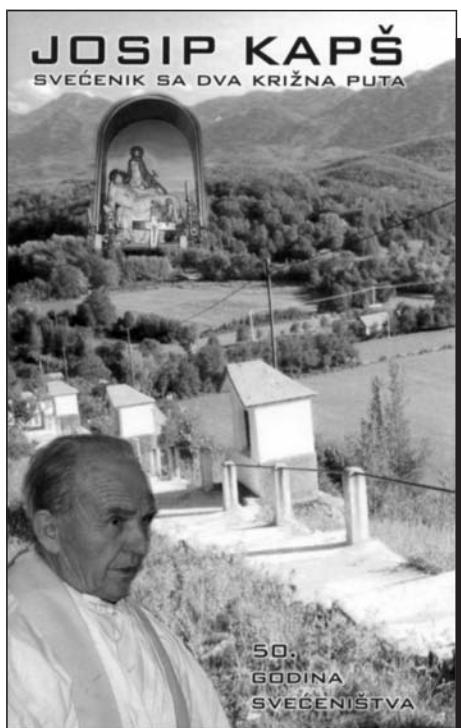
Za vrijeme školovanja isticao se svojom aktivnošću. Obavljao je dužnost prefekta i ekonoma. U Hrvatskome Primorju i Gorskom Kotaru s kolegama iz Bogoslovije prikupljao je milodare za Riječku bogosloviju, koja je bila trn u oku komunističkoj vlasti. Smetala im je Katolička crkva. Nastojali su je zatrti. U montiranome sudskom postupku sa skupinom svećenika optužen je da su kao bogoslovi širili neprijateljsku propagandu i poticali narod na nasilno rušenje komunističkog poredka.

Presudom Okružnog suda u Rijeci od 16. svibnja 1955. osuđen je na kaznu strogog zatvora u trajanju od 6 godina zbog kaznenog djela 'protiv naroda i države' i gubitak građanskih prava na dvije godine. Kaznu je izdržao u kaznionicama Lepoglava i Stara Gradiška.

Iz zatvora je otpušten 16. kolovoza 1959. Dekretom je postavljen za svećenika u Trnovcu, Brušanima, Smiljanu i Bužimu. Svećeničku dužnost preuzeo je od svećenika Tomeca.

Za svoga službovanja izgradio je krovista na crkvama u Brušanima, Trnovcu, Smiljanu i Bužimu. U Jadovnom je izgradio kapelicu Marije Pomoćnice, u Trnovcu Križni put, u Rosuljama kapelicu Srca Isusova i novo groblje, u Smiljanskom polju obnovio zapušteno staro groblje i izgradio kapelicu posvećenu sv. Ivanu Krstitelju i izgradio bunar za selo. Obnovio je u smiljanskom groblju kapelicu Presvete Krvi Isusove.

Odgolio je mnoge naraštaje u vjeri i ljubavi prema Bogu, domovini i svome narodu, potičući ih da ne klonu duhom i ne pokleknu pred nasrtajem komunističkog zla,



Knjižica prigodom zlatomisničkog jubileja vlč. Kapša

kuge dvadesetog stoljeća. Njegovim djelovanjem trojica mladića: **Vlado Krizmanić, Ante Cindrić i Ivica Miškulin** odabrala su svećenički poziv, a jedan redovnički. Pomagao je mladim sjemeništarcima i karitativnim udrugama.

U Domovinskom ratu u okvirima svoga svećeničkog poziva bio je potpora Hrvatskoj vojski.

Dragi brate po robijaškom križu, Josipe! Mi, bivši politički uznici, ponosimo se Tobom. Ljubav i odanost Bogu i svomu hrvatskom narodu svjedočio si svojom riječju i djelom. Rekao si mi: 'Reci nad mojim odrom koju riječ, ali ne puno. Molite Boga za spas moje duše, a ja ћu Svemoćnog moliti za vaš spas'.

Počivaj u miru Božjem, brate Josipe!

U nadgrobnome govoru, vlc. Marko Cvitković, župnika Trnovca, Brušana, Smiljana i Bužima, rekao je:

«Kucnuo je čas, u kojem je Gospodin Bog pozvao k sebi svoga slуга svećenika Josipa Kapša, dugogodišnjeg župnika Trnovca, Smiljana, Brušana i Bužima.

Sam je pokojnik isticao u šali, da je višekratno molio Boga neka ga pozove, a Bog mu odgovarao da nema još dovoljno radnog staža. Kapš je ovim časom doradio i dopunio punu mjeru svećeničkog radnog staža, u trajanju od 52 godine, točnije od 6. rujna 1954. do 26. listopada 2006. godine. Umro je u devedesetoj godini zemaljskog života. Bio je svećenik s tri križna puta. Prvi križni put od Bleiburga do Petrovaradina, drugi 6 godina robijanja u Lepoglavi i Staroj Gradiški, a treći križni put trajao je 47 godina, tijekom pastoralnog djelovanja na ovim župama, na terenu gdje ponikoše glavni protagonisti komunističke bezbožne ideologije, koji su ga zaplotnjački ometali u njegovu pastoralnom djelovanju.

U Čavlima kod Rijeke izučio je zanat remenara. Taj će ga zanat spasiti u paklu Bleiburga. U tom je paklu Josip Kapš svojim očima gledao na tisuće stradale svoje

braće Hrvata, koji su ubijani i bacani u protutenkovske rovove, ili su ubijani eksplativom u armiranobetonskim podzemnim bunkerima.

Oko 85 tisuća Hrvata ubijeno je u Mariboru, cvijet hrvatske mlađeži, dok su drugi morali krenuti na dugi križni put, na kojem je vlc. Kapš pješice prešao od Maribora do Petrovaradinske tvrđave. Tužna kolona podvrgnuta pješačenju, premlaćivanju, iznenemoglosti, trovanju, umiranju, u rijeke bacanu, bijaše sve rjeđa.

Iz Petrovaradina Josip Kapš vratio se u svoj Lukov dol. Dvije godine je kao rob služio svome bratu po ocu, komunistu, mjesnom budžetu, koji ga je strpao u zatvor zbog njegove vjere i pobožnosti.

Kad je 1947. u Rijeci otvorena bogoslovija Kapš je unutarnjim nadahnućem, osjećajući Božji poziv, stupio u bogosloviju, spremajući se za svećenika.

Kao mlađi svećenik osuđen je 'u ime naroda' na 6 godina strogog zatvora, pod optužbom da radi 'protiv države i naroda'. Kaznu je izdržao u Lepoglavi i Staroj Gradiški, među najvećim kriminalcima i ubojicama. Nakon robije primio je 1959. službu župnika i ovdje je odlično primljen od vjernika. Šikaniran od tadašnje vlasti, Kapš je odlučno krenuo u duhovnu i materijalnu obnovu župa. Svojim manualnim radom, obnovom postojećih crkava u Brušanima i Smiljanu, podizanjem Gospodinova križnog puta od župne crkve do kapele Gospe Žalosne, kao i gradnjom novih sakralnih objekata, Kapš se približio radničkom svijetu i na taj način provodio nauk i smjernice II. Vatikanskog sabora.

Nenavezan na materijalno, rado je dijelio svoja materijalna i novčana dobra, ne tražeći za sebe gotovo ništa ili vrlo malo.

Vlc. Kapš je osobito volio djecu, mlađe ga se rado sjećaju. Bijaše čovjek vedra duha.

Hvala svim vjernicima, kod kojih je vlc. Josip Kapš nalazio utočište, razumjevanje, pomoć i suradnju u pastoralnim

potrebama, osobito hvala obitelji **Martina i Sonje Marković**, kao i vrijednoj mežnjarići gospodi **Kaji**, koja je vlc. Kapšu bila desna ruka.

Toplo zahvaljujem svemu medicinskom osoblju na svekolikoj medicinskoj pomoći i njezi, osobito zadnjih dana njegova života.

Hvala ocu biskupu, svećenicima, redovnicama i redovnicima, svim vjernicima koji su došli ispratiti zemne ostatke vlc. Kapša, te grudom zemlje baćenom na njegov lijes ostati trajno povezani s njim u vječnosti.

Hvala obiteljima, koje su umjesto vjenca za pok. Kapša naručili svetu misu. Ukupno je naručeno 25 svetih misa.

Kažu, da su pretprešte noći psi neobično dugo lajali. U času preminuća, kada tajanstveni mračci škrope s horizonta, Kapšova je duša 'kao san grane jorgovana' još jednom prošetala kroz župe i ušla u domove, jer on nije išao 'po kućama', nego u kuće, pričao s ljudima, šalio se i pjevao, kucnuo koju čašu 'ako mu se dalo'. On je uvijek živio 'bolje od gorega', a sada, kada je umro, 'ne daju mu ni zvoniti'.

I na osmrtnici njegovo je križ ovijen trnjem. Kapš je čitav život hodao po trnju i tako se uspeo do zvijezda. To je put kršćanina, gotovo svakoga poštenog, samozačajnog čovjeka, koji zna skrivati svoj ego i u prvi plan stavljati Boga i bližnjega.

Njegove zemne ostatke polažemo u zemlju, znojem njegovim natopljenu, žljevitim ruku, skvrčenih prstiju, a dušu njegovu preporučujemo dobromu nebeskom Ocu, na čiju slavu je sluga njegov Kapš živio, radio, patio, vjeru sačuvao, trku dovršio.

Neka ga Gospodin nagradi vijencem života vječnoga, konačne pobjede u kojoj smrti više ne će biti, ni tuge ni jauka ni boli. Staro uminu, novo većasta. Amen!»

(Priredio: I. V.)

## U SPOMEN

### Vjekoslav Knapić

4. prosinca 1928. - 16. lipnja 2006.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ

## U SPOMEN

### JOSIP OREŠKI

2. veljače 1918. - 22. listopada 2006.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Varaždin

## IN THIS ISSUE

Yugoslav communist regime is responsible for the sufferings of dozens of thousands, and maybe even several hundred thousand Croats. Hundreds of young and gifted scientists, authors, journalists and others disappeared forever in May 1945, and the careers of thousands of others were forcedly interrupted by bans and imprisonment. This issue contains an interview with **Prof. Zlata Bartl**, creator of food complement *Vegeta*, which is well-known all over Europe. Prof. Bartl is a member of the Croatian Association of Political Prisoners; after the Second World War, she was sentenced to death for being a member of the then Ustaša movement. The death sentence was replaced by twenty years of imprisonment, and owing to a number of advantageous circumstances, Prof. Bartl was released earlier and still had the time for her professional career and realise her

life's achievement. Many others were deprived of that opportunity forever.

\* \* \*

**Mr. Franc Perme** is a Slovenian citizen and a prominent member of the Slovenian Association of the Unmarked Graves, which deals with discovering and marking of mass graves made in Slovenia in the spring of 1945. It is said that Slovenia is the largest graveyard in Europe. In spring 1945, the Yugoslav communist partisans killed there many prisoners of war and civilians, whom the British sent back from southern Austria, by breaching the international law and by use of force and trick. The majority of the victims were Croats, although many of them were Slovenes, Serbs and others.

Due to his activities, Perme has been exposed to harassment by the still strong communist structures that have strongholds in almost all political parties in

Slovenia. The culmination of that harassment is the criminal proceedings against him that have been launched because of one of his speeches by a pothole full of human remains.

Exposed to criminal persecution, Perme sought help from a similar association established in Croatian city of Varaždin; he expects support from the Croatian Association of Political Prisoners. We publish in this issue several documents about this sad case in support of the persecuted fighter for truth and justice.

\* \* \*

**Ivan Petrak** was a prominent local official of the Croatian Peasant Party in Duga Resa, a small town in central Croatia. On the eve of the Second World War, the Croatian Peasant Party was the strongest political group in Croatia, and its political leadership distanced themselves both from communists and radical Croatian nationalists (Ustaša). Still, the majority of its members welcomed the establishment of the Independent State of Croatia (1941-1945), knowing that the only alternative to that was Yugoslavia, either communist or monarch fascist. Ivan Petrak was among them. Although during the war he was not actively involved in politics, neither was he a decision-maker, in the end of the war he was persecuted by the new communist authorities. Their aim was to eliminate all non-communists, especially those who might present threat to the new regime. Therefore it was decided to liquidate Petrak; and written documents thereof have been preserved.

Interestingly, the document was signed by **Josip Boljkovac**, who in 1990 became the first minister of the interior in the first non-communist government of Croatia since 1945. (This information also partly illustrates why much of the material about the partisan-communist crimes has been destroyed or made inaccessible.)

The text of daughter **Mira Petrak** speaks about his execution and the execution of a number of his friends and acquaintances. She was hiding with her mother for 12 years in another part of Croatia under false names. She too "deserved to be liquidated" according to the communist regime's documents. •



Cres

# IN DIESEM HEFT

Das jugoslawische kommunistische Regime ist verantwortlich für Tod mehrere Zehntausende und vielleicht ein Paar Hunderttausend Kroaten. Hunderte junge und talentierte Wissenschaftler, Schriftsteller, Journalisten und andere, blieben im Mai 1945 für immer verschollen und Karriere von Tausenden wurde mittels Verbote und Gefängnisse mit Gewalt unterbrochen. In diesem Heft veröffentlichten wir ein Interview mit **Prof. Zlata Bartl**, Schöpferin des in Europa bekannten Gewürzes „Vegeta“. Prof. Bartl ist Mitglied des Kroatischen Verein ehemaliger politischer Häftlinge und nach Beendigung des Zweiten Weltkrieges wurde sie, wegen Zugehörigkeit zu damaligen Ustaša-Bewegung, zum Tode verurteilt. Die Todesstrafe wurde in eine zwanzigjährige Gefängnisstrafe umgewandelt und dank der Reihe der glücklichen Umständen, kam Prof. Bartl etwas früher aus dem Gefängnis so konnte sie sich noch immer um berufliche Karriere kümmern und ihr Lebenswerk realisieren. Vielen anderen wurde dies für immer unmöglich gemacht.

\*\*\*

Der slowenische Staatsangehörige und bekannter Mitglied des slowenischen Verein für verschwiegene Massengräber, Herr **Franc Perme**, der sich mit Entdeckung und Kennzeichnung der Massengräber, die auf dem Territorium von Slowenien im Frühjahr 1945 entstanden sind, beschäftigt. Man sagt, dass Slowenien das größte Massengrab Europas ist. Dort haben jugoslawische kommunistische Partisanen im Frühjahr 1945 eine Unzahl von Kriegsgefangenen und Zivilisten, die die Briten – brechend das internationale Recht – aus Südtirol mit Gewalt und Betrug an sie übergaben, umgebracht. Überwiegender Teil der Opfer machen die Kroaten, obwohl sich unter ihnen auch Großzahl von Slowenen, Serben und andere befinden.

Wegen dieser seine Aktivität ist Perme der Schikane der zähen kommunistischen Strukturen, die in fast allen politischen Parteien in Slowenien ihre Stützpunkte haben, ausgesetzt. Der Höhepunkt dieser Verfolgung ist der Strafprozess gegen ihm der vor Kurzen, wegen seiner Rede die er auf eine Höhle überfüllt mit menschlichen Überresten gehalten hat, begann.

Ausgesetzt der Strafverfolgung, wandte sich Perme an eine ähnliche Vereinigung in kroatischen Stadt Varaždin und bat um Hilfe. Er erwartet auch Unterstützung vom Kroatischen Verein ehemaliger politischer Häftlinge. Zum Zeichen der Unterstützung dem verfolgten Kämpfer für Wahrheit und Gerechtigkeit veröffentlichten wir in diesem Heft einige Dokumente über diesen traurigen Fall.

\*\*\*

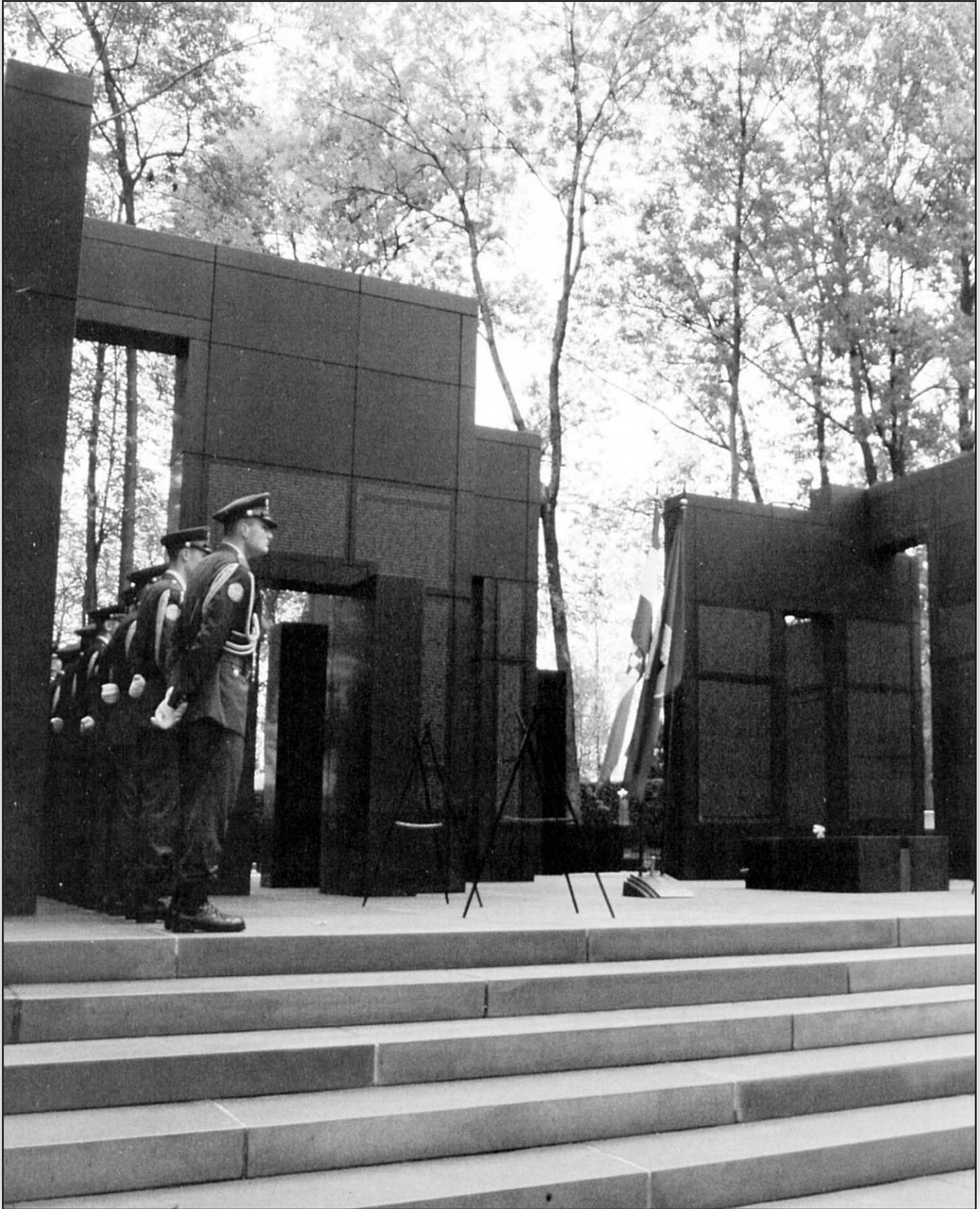
**Ivan Petrk** war ein Lokalbekannter Funktionär der Kroatischen Bauernpartei in Duga Resa, einen Städtchen in Mittelkroatien. Kroatische Bauernpartei war vor dem Zweiten Weltkrieg die größte politische Gruppierung in Kroatien derer Führung Abweisung gegenüber Kommunisten aber auch gegenüber den radikalen kroatischen Nationalisten (Ustaša) betonte. Die Mehrheit der Mitglieder, bewusst dass die Alternative dem kroatischen Staate ausschließlich das Jugoslawien, sei kommunistisch oder monarcho-faschistisch, begrüßte jedoch die Errichtung des Unabhängigen Staates Kroatien (1941 – 1945). Unter solchen war auch Ivan Petrk. Obwohl er während des Krieges nicht politisch aktiv war und keinerlei Beschlüsse fasste, fand er sich am Ende des Krieges auf der Abschussliste der neuen kommunistischen Machthaber. Deren Ziel war es Beseitigung aller Nichtkommunisten, besonders jene die für das neue Regime eine Gefahr darstellen könnten. Deswegen wurde Beschluss gefasst, dass man auch Petrk liquidieren muss, worüber die Schriftdokumente beweisen.

Interessant ist, dass dieses Dokument der **Josip Boljkovac** unterschrieben hat, der 1990 in der ersten nichtkommunistischen Regierung Kroatiens nach 1945 zum ersten Innenminister wurde. (Diese Einzelheit illustriert zum Teil, warum ist eine Menge von Dokumenten über kommunistische-partisanen Verbrechen vernichtet oder nicht zugänglich.)

Über Hinrichtung von Ivan Petrk und eine Reihe seiner Freunde und Bekannten, spricht der Text seiner Tochter **Mira Petrk**. Sie musste sich mit Mutter volle 12 Jahre in anderem Teil Kroatiens unter falschen Namen verstecken. Auch sie, nach den Dokumenten des kommunistischen Regimes, „verdiente Liquidierung“.



Vrbnik



Počasna straža pred mirogojskim Zidom boli

(*Svi Sveti, 2006.*)

Narodna Republika Hrvatska  
Ministarstvo unutrašnjih poslova  
Uprava za izvršenje kazni

*Prepis*

III Broj: 13601 /1950  
Predmet: KONATIĆ EUGEN  
uslovni odput

Zagreb, dne 22.III.1951.

Na temelju čl.64 u vezi sa čl.63 i 65 Zakona o izvršenju kazni, minis  
unutrašnjih poslova N.R.Hrvatske donosi slijedeće:

R J E S E N J E

1.Odobravam uvjetni otpust osudjeniku Konatić Eugenu  
sinu pok.Tome i Marije rođene Bilan  
rođenom 1910 godine u Veliž kotar Zadar  
sa boravištem u Nevidjanima kotar po zanimanju  
svećenik na izdržavanju kazne od 16.V.1947 god. osudjen presudom  
Okružnog suda Zadar broj 85/47 od 26.V.47.  
na kaznu od 7 godina lišenja slobode sa prisilnim radom  
zbog kriv.djela protiv naroda i države i špek.i priv.sabotaže

2.Kao mjesto u kome je otpušteni dušan boraviti odreduje se Z a d a r  
Prebivalište,odnosno boravište može se minjati samo po odobrenju nadlež  
nog Povjereništva unutrašnjih poslova.

3.Uvjetni otpust traje do 16.V.1954 godine,t.j.do isteka vremena na ko  
je je izrečena kazna.

Ako uvjetno otpušteni do kraja provede vrijeme za koje je uvjetno puš  
ne dajući povoda za opozivanje uvjetnog otpusta,smatrati će se da je kazn  
izvršena.

U slučaju opozivanja(čl.66 Zakona o izvršenju kazni),vrijeme provedeno  
na uvjetnom otpustu ne uračunava se u izvršenje kazne.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

O tome obavijesti:

1. Konatić Eugen M.P.

Po ovl.ministra unutrašnjih poslova  
Narodne Republike Hrvatske

Pomoćnik:  
Gržetić Josip s.r.